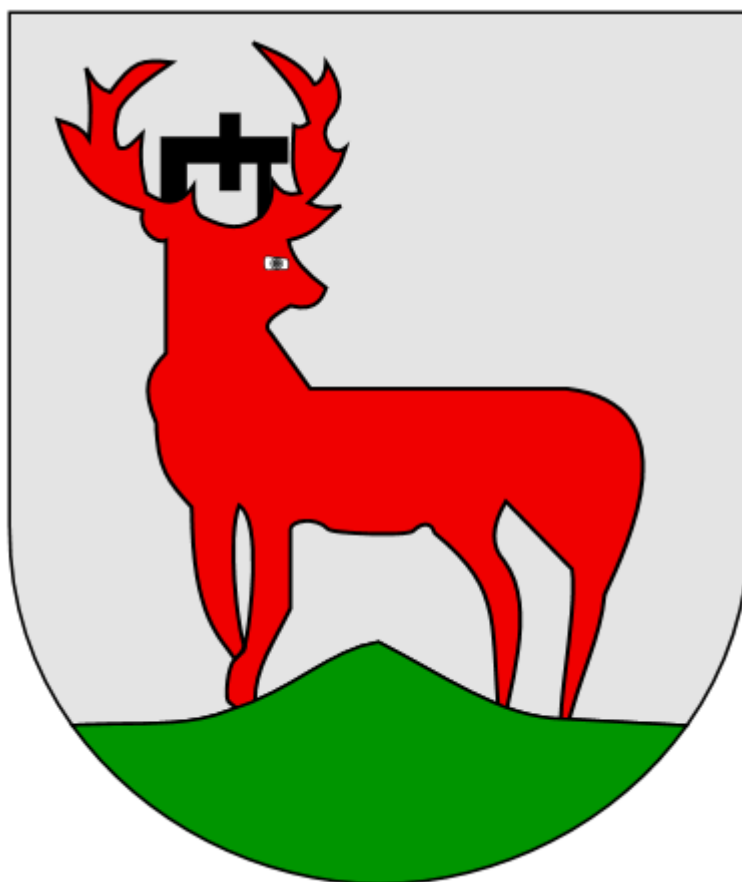

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY NOWA SŁUPIA
NA LATA 2020-2023**

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

MAJ 2020

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	18
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	23
5.2.1. Charakterystyka gminy	23
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	24
5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	33
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	38
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	39
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	40
5.4.3. Pomnik historii	41
5.4.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	42
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	42
5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy	45
5.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	47
5.7. Dziedzictwo niematerialne	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	53
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	56
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	59
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	60
9.1. Dotacje.....	60
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	63
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	65
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne	66
10. Bibliografia.....	67
11. Spis tabel i zdjęć.....	68
12. Załączniki	68

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Nowa Słupia na lata 2020-2023 (GPOnZ) stanowi element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie. W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Nowa Słupia na lata 2016-2019, który został przyjęty uchwałą nr XX/16/16 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 24 lutego 2016 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5,** który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania

zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1**: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17**, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18**: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19**, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2020 r. poz. 293). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2020 r. poz. 55), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 65). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2020 r. poz. 194). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki – ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej – prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (Dz. U. z 2019 r. poz. 688). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz **Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie**

prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczenia i noszenia.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479), która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w Strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W Programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzmocnieniu spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (projekt)**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania

odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

– ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,

– wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,

– wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,

– wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

– **wojewódzkim:** Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015-2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku.

– **powiatowym:** Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2020.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

• **Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015-2020**

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015-2020 została opracowana w grudniu 2014 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2006-2014. Jest to najważniejszy dokument dotyczący gospodarki turystycznej w regionie.

Cel nadrzędny Strategii: Pełne wykorzystanie zrealizowanych projektów turystycznych i okołoturystycznych dla uzyskania efektów gospodarczych i społecznych wynikających z rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim.

W Strategii wymieniono i opisano walory turystyczne województwa świętokrzyskiego. W analizie walorów turystycznych regionu, zwrócono szczególną uwagę na walory antropogeniczne, będące efektem działalności człowieka. Dbalność o zabytki w województwie, sprawiła, że obiekty zostały oddane szczególnej ochronie prawnej i obecnie region może się poszczycić zabytkami, muzeami, instytucjami kultury i sztuki, które składają się na unikatową ofertę turystyczną w skali krajowej i europejskiej. Najwięcej zabytków nieruchomych na terenie województwa to obiekty sakralne, mieszkalne i zabytkowe obszary zieleni. Najmniej zabytków można wyróżnić w kategorii zamków i budowli obronnych. Istotną działalność promującą dziedzictwo kulturowe województwo prowadzi muzea.

Z terenu gminy Nowa Słupia wskazano na atrakcyjne miejsce, jakim jest Święty Krzyż, do którego szlaki piesze prowadziły już w okresie średniowiecza. Historia zamierzonych wędrówek pieszych sięga czasów pielgrzymów, którzy już w okresie średniowiecza peregrynowali do relikwii drzewa Krzyża Świętego na Łyścu. Pierwszy znakowany turystyczny szlak pieszy (nazywany wówczas „drogą turystyczną”) z Kielc na Święty Krzyż wyznakowany został w 1926 r.

Gmina Nowa Słupia jest jedną z gminy, na której obszarze znajduje się najwięcej szlaków turystycznych. Obecnie przez teren gminy Nowa Słupia przebiegają następujące szlaki:

- czerwony szlak pieszy Gołoszyce – Kuźniaki, przechodzący przez Święty Krzyż, długość 105 km,
- niebieski szlak pieszy Święty Krzyż – Pętkowice, przechodzący przez Nową Słupię oraz Starą Słupię, długość 80 km,
- ścieżka dydaktyczna w Świętokrzyskim Parku Narodowym – Ścieżka przyrodnicza „Huta Szklana – Święty Krzyż (ok. 2 km),
- szlak rowerowy „Miejsca Mocy”, przechodzący przez Nową Słupię i Święty Krzyż,
- szlak tematyczny „Duża pętla bielińska”, przechodzący przez Święty Krzyż,
- trasy questingowe: Odkryj tajemnice starożytnych hutników Tajemnice Świętego Krzyża.

• **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą XLVII/833/14 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 22 września 2014 r. Pierwszy Plan zagospodarowania przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą nr XXIX/399/02 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 26.04.2002 r.

Plan określa długofalowe cele i kierunki wojewódzkiej polityki przestrzennej przedstawia jednocześnie wizje zagospodarowania przestrzennego regionu świętokrzyskiego na najbliższe 25-30 lat.

W Planie określono cele warunkujące i priorytety regionalnej polityki przestrzennej. W obszarze dziedzictwa kulturowego można wskazać:

Cel warunkujący: Ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Priorytety regionalnej polityki przestrzennej:

– Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne wkomponowanie zabytków w przestrzeń turystyczną

Głównym zadaniem samorządu województwa w zakresie zagospodarowania przestrzeni kulturowej jest skuteczniejsza ochrona i rewaloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne ich zagospodarowanie m.in. z myślą o wykorzystaniu tych zasobów jako elementu promocji i czynnika rozwoju gospodarczego, a także zapewnieniu trwałych źródeł dofinansowywania prac rewaloryzacyjnych z dochodów budżetowych i pozabudżetowych np. z turystyki.

Istotnym zadaniem jest także wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w procesie umacniania tożsamości kulturowej mieszkańców regionu przy jednoczesnym zachowaniu i kultywowaniu specyfiki lokalnej.

Główny cel polityki przestrzennej dla obszaru dziedzictwo kulturowe: Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Cele wspomagające:

– dążenie do pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz objęcie ochroną cennych obiektów i zespołów zabytkowych oraz obszarów o wartościowym krajobrazie kulturowym;
– przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych najcenniejszych zabytków, przede wszystkim układów urbanistycznych oraz obiektów i zespołów o szczególnych walorach.

Zasady realizacji celów:

– respektowanie przepisów i wymagań ochronnych przy rewaloryzacji obiektów i zespołów zabytkowych objętych ochroną prawną;
– racjonalne, zgodne z wymogami konserwatorskimi zagospodarowanie, użytkowanie i udostępnianie obiektów zabytkowych, z uwzględnieniem celów kulturowych i turystycznych;
– unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np. dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo;
– eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych;
– komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy;
– prowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenach realizowanych lub przewidzianych do realizacji inwestycji wielkoobszarowych;
– edukacja społeczna w zakresie wartości i znaczenia obiektów kulturowych dla promocji i rozwoju województwa oraz integracji regionalnej.

Kierunki polityki przestrzennej: Głównym zadaniem polityki ochrony przestrzeni kulturowej będzie zabezpieczanie obiektów i zespołów zabytkowych, w tym dziedzictwa archeologicznego przed degradacją oraz sukcesywna renowacja, rewitalizacja oraz racjonalne ich udostępnienie drogą pełnego wykorzystania instrumentów prawnych i finansowych przewidzianych w obowiązujących przepisach prawnych i programach.

Realizacja tego zamierzenia winna odbywać się poprzez:

– wnioskowanie o dokonanie wpisu cennych obiektów do rejestru zabytków;

- egzekwowanie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz objęcie tymi planami wszystkich terenów szczególnej ochrony konserwatorskiej;
- tworzenie warunków przestrzennych do organizacji parków kulturowych – wskazane jest przeanalizowanie możliwości tworzenia parków kulturowych na obszarach o wyróżniającym się krajobrazie kulturowym. W tym celu niezbędne jest wykonanie szczegółowej inwentaryzacji terenu i przygotowanie odpowiedniej dokumentacji;
- podjęcie starań o utworzenie pomników historii;

W ramach polityki ochrony przestrzeni kulturowej wyróżnia się następujące obszary działań priorytetowych:

1. Rewaloryzacja i rewitalizacja obiektów, zespołów oraz zabytkowych układów przestrzennych. Zakłada się, iż większość zrewaloryzowanych obiektów zabytkowych, zespołów i układów przestrzennych powinna zostać udostępniona na cele turystyczne oraz wykorzystana, jako element promocji i czynnik rozwoju gospodarczego. Dotyczy to w szczególności najcenniejszych zabytkowych zespołów urbanistycznych.
2. Kreowanie przestrzeni kulturowej.
3. Rozpoznanie i udokumentowanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

W Planie w rozdziale V. Uwarunkowania i problemy występujące w poszczególnych dziedzinach zagospodarowania przestrzennego, podrozdział 4. Dziedzictwo kulturowe, omówiono specyfikę kulturową regionu, główne uwarunkowania ochrony i zagospodarowania przestrzeni kulturowej, ochronę dziedzictwa kulturowego, główne problemy i obszary problemowe, uwarunkowania ochrony krajobrazu. Podkreślone zostało także znaczenie promowania dziedzictwa kulturowego przez turystykę oraz konieczność kompleksowego przebadania i rozpoznania całości dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, łącznie z badaniami archeologicznymi.

W Planie wśród obszarów o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym: obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich i obszar turystyczno-uzdrowiskowy wyróżniono Obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich, który znajduje się na terenie gminy Nowa Słupia.

Ponadto Święty Krzyż – zespół klasztoru pobenedyktynskiego został wskazany jako jeden z najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego województwa.

• Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku

Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku została przyjęta uchwałą nr XXXIII/589/13 przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego dnia 16 lipca 2013 r.

Jest to nadrzędny dokument określający sześć celów strategicznych i główne kierunki rozwoju regionu, wizję oraz misję województwa świętokrzyskiego.

Poniżej wskazano tylko te cele i zadania, które są związane z ochroną zabytków:

Cel strategiczny 2. Koncentracja na kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego regionu.

Kierunek 2.4. Pakietyzacja i komercjalizacja produktu turystycznego – czyli rynkowa gra zespołowa.

Ambitnym wyzwaniem jest umiejętne skonstruowanie produktu turystycznego wyróżniającego województwo świętokrzyskie (połączenie wielu elementów kulturowych, uzdrowiskowych, przyrodniczych, historycznych, kulinarnych w jedną atrakcyjną całość). Rozwiązaniem umożliwiającym pełniejsze wykorzystanie potencjału turystycznego i przyrodniczego regionu, wysokiego zróżnicowania wewnątrzregionalnego oraz wielowiekowego i bogatego dziedzictwa kultury materialnej i duchowej jest pakietyzacja (kompleksowość) oferty turystycznej. Powinna ona opierać się na wspólnym zaangażowaniu usługodawców rynku turystycznego w tworzeniu wspólnych (często wiązanych) inicjatyw, atrakcji, biletów. W pierwszej kolejności należy skoncentrować się na rozwoju produktu turystycznego w układzie wewnątrzregionalnym, zorientowanym na turystykę „weekendową”.

Realizacja powyższego celu winna obejmować m.in.:

- rozbudowę i modernizację infrastruktury turystycznej oraz wzmacnianie potencjału turystycznego regionu;
- wsparcie władz samorządowych w zakresie promocji regionu, wykorzystującej zróżnicowane kanały dotarcia do potencjalnego klienta;

- dalszy rozwój turystyki wydatnie wykorzystującej bogate dziedzictwo kulturowe regionu (m.in. turystyki kulturowej, edukacyjnej, geologicznej, rodzinnej, sportowej, wypoczynkowej, alternatywnej tzw. „zielonej turystyki”);
- konsekwentny rozwój specjalności w zakresie turystyki zdrowotnej (uzdrowskiej, rehabilitacyjnej, profilaktycznej, rewitalizacyjnej i geriatrycznej);
- wspieranie szkoleń zmierzających do wzrostu standardu świadczonych usług turystycznych.

Cel strategiczny 3: Koncentracja na budowie kapitału ludzkiego i bazy dla innowacyjnej gospodarki.

Kierunek 3.1. Sprzyjanie kumulowaniu kapitału ludzkiego czyli zdrowi, kreatywni i wykształceni ludzie jako podstawa myślenia o pomyślnej przyszłości.

Realizacja powyższego celu winna obejmować m.in. pełne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, ułatwianie dostępu do dóbr kultury, między innymi poprzez digitalizację zbiorów dziedzictwa kulturowego.

W Strategii omówiono zagadnienie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego województwa. Uznano, że województwo świętokrzyskie posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, które wpływają na pozytywny wizerunek regionu i stanowi podstawę oferty turystycznej regionu.

Obecnie trwają prace nad opracowaniem Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2020**

Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XXIV/16/2017 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 20 marca 2017 r.

Strategia rozwoju to dokument planistyczny. Strategia to wyraz zintegrowanego planowania społeczno-gospodarczego, przestrzennego i ekologicznego. W ujęciu ogólnym oznacza ona sposób osiągania wyznaczonych celów poprzez sterowanie rozwojem.

Zidentyfikowane cele i kierunki działań w Strategii są głównymi płaszczyznami interwencji, w ramach których podejmowane są przedsięwzięcia służące rozwojowi Powiatu Kieleckiego w długofalowej perspektywie. W obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego można wskazać na:

Cel strategiczny II. Ochrona i racjonalne wykorzystanie środowiska, przestrzeni i dóbr kultury.

Poprawa funkcjonowania lokalnej gospodarki następuje także poprzez rozwój turystyki, m.in. poprzez stworzenie i rozwój zintegrowanego produktu turystycznego obejmującego cały powiat. Powiat Kielecki posiada bardzo duży potencjał do rozwoju turystyki, który opiera się na wykorzystaniu licznych walorów przyrodniczych i kulturowych. Potencjał turystyczny powiatu, należy wzmacniać poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej oraz odbudowę obiektów zabytkowych, co niewątpliwie wzbogaci ofertę turystyczną powiatu. Szczególnie ważne jest wykreowanie i wypromowanie konkretnych produktów turystycznych, stanowiących wyróżnik obszaru, mogących przyciągnąć turystów.

Cel operacyjny II.2. Rozwój i promocja turystyki oraz tworzenie i modernizacja infrastruktury kulturowej i turystycznej.

Kierunki działań operacyjne:

- Tworzenie i promocja oferty kulturalnej i turystycznej powiatu kieleckiego na rynku lokalnym i zagranicznym.
- Promocja działań w zakresie kultury, turystyki i sportu oraz produktów turystycznych.
- Wsparcie rozwoju infrastruktury turystycznej.
- Prowadzenie punktu informacji turystycznej.
- Opracowanie koncepcji zintegrowanego produktu turystycznego oraz jego rozwój w wymiarze ponadregionalnym.
- Zachowanie dziedzictwa lokalnego.
- Podejmowanie działań mających na celu promocje gospodarstw agroturystycznych na terenie Powiatu Kieleckiego.

Cel operacyjny II.3. Opracowanie i wdrożenie skutecznej kampanii promocyjnej dla potencjalnych inwestorów i turystów.

Kierunki działań operacyjne:

- Promocja gospodarcza i turystyczna powiatu w ramach prowadzonej przez Powiat współpracy krajowej i zagranicznej.
- Rozwój współpracy zagranicznej.
- Ochrona i opieka nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnym opracowaniach, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. GPOnZ jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego.

• Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Nowa Słupia

Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Nowa Słupia została przyjęta uchwałą nr XVIII/1/16 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 14 stycznia 2016 r. ze zmianami.

Strategia jest priorytetowym dokumentem planistycznym, który poprzez swój zakres, a także sposób dochodzenia do ujętych w nim rozwiązań systematyzuje wiedzę o Gminie, określa długoterminowe kierunki jej rozwoju oraz wskazuje działania, których wykonanie przyczyni się do rozwoju newralgicznych dla Gminy obszarów.

Wizja Gminy Nowa Słupia: Gmina Nowa Słupia to perła Gór Świętokrzyskich, aktywna turystycznie, będąca najlepszym ośrodkiem kultury, sztuki i twórczości ludowej.

Misją Gminy Nowa Słupia jest optymalne zaspokojenie zbiorowych potrzeb mieszkańców przez wykonanie zadań publicznych z poszanowaniem środowiska i racjonalnym wykorzystaniem jego zasobów oraz wspieraniem tworzenia aktywnego ośrodka gospodarczego, kulturowego i turystyczno-rekreacyjnego.

W Strategii wyznaczono cele strategiczne i przypisano do nich cele operacyjne gminy Nowa Słupia. Poniżej wskazano te cele, które związane są z ochroną zabytków.

Cel strategiczny: Wzrost atrakcyjności gminy Nowa Słupia jako miejsca wypoczynku i zamieszkania.

Cel operacyjny: Rozbudowa i rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej.

Zadania realizacyjne:

- Kontynuacja zagospodarowania terenów dymarkowych i okalających.
 - Wyznaczenie szlaków rowerowych i ich budowa wraz z zagospodarowaniem miejsc docelowych m.in. trasy obserwacyjne, wiaty turystyczne, wieże widokowe.
 - Tworzenie i wspieranie lokalnych organizacji i firm turystycznych.
 - Utworzenie kompletnej bazy turystycznej.
 - Promocja na konferencjach, warsztatach edukacyjnych, targach, imprezach branżowych, prasie w tym, wydawnictwach turystycznych, radio, TV, banerach.
 - Dostosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych oraz kulturowych.
- Cel strategiczny: Zwiększony poziom zaspokajania potrzeb społecznych.
- Cel operacyjny: Wszechstronny rozwój intelektualny, fizyczny, kulturalny.

Zadania realizacyjne:

- Budowa oraz doposażenie świetlic wiejskich wraz z ich otoczeniem.
- Zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i miejsc pamięci dla celów społecznych.

W Strategii opisano bardzo szczegółowo zasoby kulturowe gminy.

• **Lokalny Program Rewitalizacji Nowa Słupia 2020+**

Lokalny Program Rewitalizacji Nowa Słupia 2020+ został przyjęty uchwałą nr LIV/73/18 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 17 sierpnia 2018 r.

W Programie na podstawie przeprowadzonych prac analitycznych, związanych z diagnozą i konsultacjami społecznymi zostały określone dwa obszary zdegradowane – na terenie Sołectwa Nowa Słupia oraz na terenie Sołectwa Rudki. Wyznaczono dwa obszary rewitalizacji znajdujących się na terenach zdegradowanych: OBSZAR REWITALIZACJI – NOWA SŁUPIA, OBSZAR REWITALIZACJI – RUDKI.

W obszarze rewitalizacji Nowa Słupia sformułowano następujące projekty powiązane z dziedzictwem kulturowym:

1. Teren wokół istniejącego Muzeum Starożytnego Hutnictwa oraz teren Świętokrzyskiego Parku Nauki i Rozrywki.

Planowane kierunki rozwoju:

- promocja i intensyfikacja ruchu turystycznego;
- rozwój lokalnej przedsiębiorczości gospodarczej związanej z obsługą ruchu turystycznego;
- promocja regionu.

Realizacja funkcji: Rozbudowa i przebudowa istniejącego budynku Muzeum Starożytnego Hutnictwa z zachowaniem i podkreśleniem walorów architektury budynku. Realizacja w ramach przebudowy współczesnej aranżacji ekspozycji muzealnych z zastosowaniem technik multimedialnych. Aranżacje budynku umożliwiające prowadzenie warsztatów związanych z tradycją miejsca – wytopenem żelaza.

2. Teren wokół zabytkowej „Opatówki”, Dom Opata – biblioteka i Punkt Informacji Turystycznej dz. nr 1210.

Planowane kierunki rozwoju:

- renowacja zabytku wpisanego do rejestru stanowiącego dobra kultury;
- promocja regionu;
- pogłębianie wiedzy historycznej uczestników zajęć i odwiedzających obiekt.

Realizacja funkcji:

- modernizacja Punktu Informacji Turystycznej wraz z aranżacją małej kameralnej kawiarenki;
- aranżacja pomieszczeń pod kątem prowadzenia warsztatów w zakresie poznawczym reguł dawnej kaligrafii;
- zagospodarowanie terenu z wykorzystaniem ekspozycji pozostałości murów kościoła, wprowadzeniem np. elementu „fontanny – szemrzącej wody”, altanki wspomagającej funkcję kawiarenki, niskiego kameralnego oświetlenia terenu.

3. Teren w bezpośrednim sąsiedztwie Centrum Kulturowo-Archeologicznego oraz Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Park Dziedzictwa Ziemi Świętokrzyskiej oraz Szlak Legend dz. nr 1213/3, 1208/1.

Planowane kierunki rozwoju:

- promocja dziedzictwa kulturowego regionu poprzez stworzenie unikatowej funkcji turystyczno-kulturowej realizowanej w parku tematycznym oraz na szlaku kulturowym;
- wzrost tożsamości lokalnej i regionalnej poprzez promowanie dziedzictwa kulturowego;
- wzrost jakości życia mieszkańców poprzez zwiększenie dostępności do atrakcyjnej oferty kulturalnej;
- wzrost dochodowości mieszkańców w związku ze wzrostem liczby turystów na obszarze oddziaływania projektu (dochodów generowanych z sektora usług turystycznych i około turystycznych);
- wzrost rozpoznawalności regionu świętokrzyskiego, jego dziedzictwa kulturowego spadek wydatków na pomoc społeczną w związku ze stworzeniem nowych miejsc pracy;
- powstawanie nowych przedsiębiorstw, generujących nowe miejsca pracy.

Realizacja funkcji:

- realizacja obiektów Centrum Legend Świętokrzyskich oraz Szlaku Legend;
- przebudowa i modernizacja istniejącego amfiteatru;
- realizacja infrastruktury technicznej towarzyszącej – dojazdu, zaplecza parkingowego.

W oparciu o zebrane dane i potrzeby wyrażone w trakcie konsultacji społecznych został określony cel nadrzędny Programu cele strategiczne oraz cele operacyjne dla poszczególnych obszarów.

Cel nadrzędny Programu: Wzmocnienie i stymulowanie warunków rozwoju, spójności i ożywienia obszarów rewitalizowanych poprzez realizację działań w obszarze społecznym w powiązaniu z działaniami gospodarczymi i infrastrukturalnymi oddziałujących na intensyfikację i ukierunkowanie ruchu turystycznego.

Z ochroną dziedzictwa kulturowego pośrednio związane są następujące cele:

Cel strategiczny: Zapewnienie ładu przestrzennego i uporządkowanie kluczowych dla rewitalizacji przestrzeni publicznych.

Cele operacyjne:

- Utworzenie Centrum Legend Świętokrzyskich oraz Szlaku Legend.
- Poprawa stanu technicznego budynków posiadających walory historyczne i architektoniczne.

Istotnym założeniem Programu było wypracowanie zestawu komplementarnych projektów, które łączą konieczność działań na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców oraz ograniczania negatywnego zjawiska wykluczenia społecznego z kreowaniem nowych funkcji, w tym:

Obszar rewitalizacji – Nowa Słupia

Projekt strategiczny: Rewitalizacja sołectwa Nowa Słupia – funkcjonalne i przyjazne turystom centrum Gminy.

Zadania:

- Renowacja „Opatówki” wraz z zagospodarowaniem terenu;
- Utworzenie Centrum Legend Świętokrzyskich oraz Szlaku Legend;
- Udostępnienie zasobów Muzeum Starożytnego Hutnictwa w nowoczesnej i atrakcyjnej formie.

Projekty komplementarne – inwestycyjne:

1. Animacja kulturalna

Cel: Animacja dla lokalnej społeczności w oparciu o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe.

Obszar rewitalizacji – Rudki

Projekt strategiczny: Rewitalizacja sołectwa Rudki.

Projekty komplementarne – inwestycyjne:

1. Utworzenie Izby Pamięci Kopalni Pirytu „Staszic” w Rudkach.

Cel: Gromadzenie zbiorów i zabytkowych przedmiotów, dawnych historii związanych z kopalnią w celu stworzenia kolejnego atrakcyjnego punktu turystycznego – zachowanie tradycji i pamięci o minionych latach.

W Programie przywołano Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Nowa Słupia na lata 2016-2019, jako dokument, którego celem jest pomoc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Przedstawiono również spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Omówione zostały jednostki, które zajmują się krzewieniem kultury, w tym: Centrum Dziedzictwa Gór Świętokrzyskich w Nowej Słupi, Muzeum Starożytnego Hutnictwa, Świętokrzyski Park Narodowy z Muzeum Przyrodniczo-Leśnym na Świętym Krzyżu wraz zespołem klasztornym i Muzeum Misyjnym, Gminna Biblioteka Publiczna.

• Lokalny program rewitalizacji części miejscowości Nowa Słupia

Lokalny Program Rewitalizacji części miejscowości Nowa Słupia został opracowany w 2008 r.

Proces rewitalizacji obszaru w miejscowości Nowa Słupia, przyczyni się do ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego, tradycji, wartości historycznych oraz wzrostu świadomości lokalnej i regionalnej mieszkańców, co jest szczególnie ważne w kontekście integracji europejskiej.

W Programie został określony jeden główny obszar znajdujący się w miejscowości Nowa Słupia. W jego obszarze zaplanowano działania inwestycyjne, ukierunkowane na realizację celów społecznych, gospodarczych, związanych także z rozwojem turystycznym i kulturalnym.

W Programie wyznaczono granice stref konserwatorskich, dla ochrony układu przestrzennego Nowej Słupi, w którym dominowała stale zabudowa drewniana. Do dziś zachował się niemal niezmienny średniowieczny układ urbanistyczny. Przetrwały nieliczne już, typowe zagrody z charakterystyczną sienią przejazdową, prowadzącą zarówno do domu mieszkalnego jak też w obręb zabudowy gospodarczej. Wyznaczono następujące granice stref ochrony konserwatorskiej „A”, „B”, „E” i „K” oraz sformułowano szczegółowe wytyczne konserwatorskie określające m. in. możliwości przebudowy obecnej zabudowy Nowej Słupi. Strefy te obejmują:

- strefa „A” – Rynek, ul. Świętokrzyską wraz z Drogą Królewską i obszarem zabytkowego d. klasztoru Benedyktynów oraz ul. Opatowską na odcinku przyrynkowym;
- strefa „B” – płn. odcinek ul. Kieleckiej (wraz z posesją plebani, tyły działek przyrynkowych aż po ul. Radoszów wraz z jej pierzeją pld., przyrynkowy odcinek ul. Staszica, płn. odcinek ul. Szkolnej, w sąsiedztwie ul. Świętokrzyskiej i dawnej „szkoły benedyktyńskiej);
- strefa „E” – widok na Nową Słupię od strony Świętego Krzyża;
- strefa „K” – naturalne elementy krajobrazowe, które są integralnie związane z ekspozycją dawnego miasteczka (m.in. lessowy wąwóz po jego stronie pld.-zach., koryta licznych strumieni).

Wyznaczona misja: Przekształcenie stolicy gminy Nowa Słupia w rozwinięty ośrodek turystyczny rangi ponadregionalnej, o wysokim standardzie życia w czystym i bezpiecznym otoczeniu, budujący swoją przyszłość na aktywności, integracji i solidarności mieszkańców.

Dla dokonania trwałej przemiany części przestrzeni miejscowości Nowa Słupia, należy na programowanym obszarze podjąć następujące działania kierunkowe: przywrócenie – na programowanym obszarze – walorów merkantylnych terenom i obiektom zdegradowanym funkcjonalnie i technicznie poprzez budowę infrastruktury społecznej-rekreacyjno-sportowej i ekspozycyjnej – na terenach rolniczo zdegradowanych i nieprzydatnych w nowoczesnej agrokulturze.

Wyznaczone cele ogólne:

1. Trwałe usytuowanie w przestrzeni gminy obiektów sektora turystycznego i kulturalnego, z wpisaniem ich do oferty gminy nakierowanej na zapotrzebowanie różnych grup konsumenckich.
2. Stworzenie bazy lokalowej, terenowej, sprzętowej i infrastrukturalnej do organizacji imprez masowych w formule lokalnej oferty turystycznej

Projekt rewitalizacyjny: Budowa i zagospodarowanie Centrum Kulturowo-Archeologicznego w Nowej Słupi.

Zadania inwestycyjne:

1. Zagospodarowanie istniejącej strefy ekspozycyjnej obiektami funkcjonalnie i architektonicznie adekwatnymi do „ducha” epoki rzymskiej oraz fenomenu dziedzictwa kultury materialnej, jakimi są dymarki.
2. Zagospodarowanie programowanej strefy rekreacyjno-sportowej poprzez budowę obiektów adekwatnej infrastruktury społecznej wraz z elementami niezbędnej infrastruktury technicznej.

• Plany odnowy miejscowości

- **Plan Odnowy Miejscowości Dębno** przyjęty uchwałą nr XXXIII/44/14 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 18 czerwca 2014 r.;
- **Plan Odnowy Miejscowości Mirocice** przyjęty uchwałą nr I/2/2010 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 29 stycznia 2010 r.;
- **Plan Odnowy Miejscowości Nowa Słupia** przyjęty uchwałą nr I/1/2010 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 29 stycznia 2010 r.;
- **Plan Odnowy Miejscowości Rudki** przyjęty uchwałą nr II/20/2009 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 30 marca 2009 r.

Plan odnowy miejscowości jest to dokument operacyjny, określający plan, strategię działań społeczno-gospodarczych, cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Plan skupia się na aspektach społecznych, ekonomicznych i środowiskowych tego rozwoju, w sposób zrównoważony.

Dokument ma charakter poznawczy, który służy szerokiemu i kompleksowemu rozpoznaniu obecnego stanu miejscowości i potencjału rozwoju w szerszej perspektywie. Stwarza także możliwości decyzyjne w sprawach podejmowania przedsięwzięć inwestycyjnych, które pozwalają na wcześniejsze podjęcie prac przygotowawczych dla planowanych działań w miejscowości, które pozwalają na wykorzystanie zasobów miejscowości i jej rozwój.

Dokument ma charakter otwarty, co oznacza, że Plan rozwoju miejscowości powinien być aktualizowany w odniesieniu do oczekiwań i potrzeb mieszkańców, oraz zmieniających się warunków lokalnych i regionalnych.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Słupia

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Słupia zostało przyjęte uchwałą nr V/29/2000 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 22 sierpnia 2000 r. ze zmianą przyjętą uchwałą nr XXI/26/16 z dnia 21 marca 2016 r.

Studium jest narzędziem kształtowania polityki przestrzennej samorządu. Głównym zadaniem Studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, wpisanej w politykę przestrzenną państwa oraz ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium ma także za zadanie sformułowanie lokalnych uwarunkowań, celów i programów rozwoju, tym samym jest dokumentem wytyczającym ogólną politykę przestrzenną gminy i jednocześnie posiada charakter wytycznych do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Celem ochrony wartościowych dóbr kultury jest utrwalenie jej tożsamości i odrębności kulturowej oraz ochrona i rehabilitacja historycznie ukształtowanych zespołów zabytkowych lub pojedynczych obiektów. Dla ochrony tych wartości ustala się następujące działania i zasady:

- przeprowadzenie pełnej rewaloryzacji kompleksu klasztornego na Św. Krzyżu,
- utrzymanie oraz odnowa historycznie ukształtowanego układu urbanistycznego wsi Nowa Słupia z respektowaniem w wytycznych ustalonych dla stref „A”, „B”, „E”, „K”,
- ochronę obszarów historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego gminy oraz rygorystyczne utrzymanie wyznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego granic urbanistycznego rozwoju miejscowości, skala i gabaryty wprowadzonych w obszar gminy obiektów nie może zdegradować jej walorów krajobrazowych,
- przeprowadzenie aktualizacji i weryfikacji wykazu obiektów zabytkowych, ujętych w rejestrze i spisie służb konserwatorskich,
- łączne rozwiązywanie problemów i sposobów ochrony oraz odnowy zabytkowych założeń parkowych oraz towarzyszących im zabytkowych układów zabudowy,
- ochronę stanowisk archeologicznych w obrębie rozpoznanych obszarów eksploracji archeologicznej.

Przy prowadzeniu prac projektowych i realizacyjnych na terenie miejscowości Nowa Słupia należy uwzględnić następujące wytyczne i postulaty konserwatorskie:

1. W strefie „A” pełnej ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar szczególnie wartościowy o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej; w obszarze tym winno się:

- zachować zabudowę pierzejową (dostosowaną do charakteru pierzei tj. zwartą, z „miedzuchami” – przerwami lub formowaną uskokami),
- zakazać podziału działek przyrynkowych,
- wprowadzać zabudowę nie przekraczającą dwóch kondygnacji naziemnych,
- nawiązywać w kształtowaniu nowej zabudowy do tradycyjnych form budownictwa lokalnego, poprzez preferowanie prostych brył bez loggi od strony przestrzeni publicznej, stosowanie dwuspadowych dachów kalenicowych wzbogaconych naczółkami, facjatami oraz tradycyjnych materiałów wykończeniowych i pokryciowych;
- utrzymywać zakaz wprowadzania nowych dominant i subdominant architektonicznych,
- objąć Rynek programem rewaloryzacji dla przywrócenia mu dawnego charakteru handlowego placu, co wiąże się z ograniczeniem a docelowo wyeliminowaniem ruchu kołowego a także m.in. z realizacją nawierzchni ulic i Rynku z materiałów zgodnych z tutejszą tradycją budowlaną (z drobnowymiarowej kostki kamiennej lub betonowej),
- chronić dominantę architektoniczną klasztoru przed zabudową i zalesieniem.

2. W strefie „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmującej obszar otoczenia historycznego ośrodka układu przestrzennego, tj. tereny dawnych przedmieść lub obrzeży miasta; obszar ten podlega rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy; w obszarze tym powinno być zachowane istniejące rozplanowanie a nowa zabudowa powinna być zharmonizowana z obiektami zabytkowymi usytuowanymi w jej sąsiedztwie, przez preferowanie tradycyjnych form architektonicznych.

3. W strefie „E” ochrony ekspozycji, obejmującej obszar stanowiący przedpole dla eksponowania wybitnych walorów sylwetowych zespołów obiektów zabytkowych wsi, gdzie nie będzie wprowadzana zabudowa lub określone zostaną jej nieprzekraczalne gabaryty; ustalenia w tym zakresie będą sprecyzowane w miejscowym planie zagospodarowania.

4. W strefie „K” ochrony krajobrazu, obejmującej obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdującego się w jego otoczeniu działalność konserwatorska winna zmierzać do rekonstrukcji zabytkowych układów przestrzennych i naturalnych poprzez harmonijne kształtowanie panoramy wsi, unikanie wprowadzania wysokościowych elementów dysharmonizujących i wprowadzanie nowych elementów krajobrazowych, podnoszących estetyczne wartości kompozycyjne oraz chroniących naturalne wartości krajobrazowe w postaci cieków wodnych, skarp, itp.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy to historycznie ukształtowana przestrzeń, zawierająca wytwory cywilizacji i elementy przyrodnicze, zmieniająca się na przestrzeni wieków. W gminie Nowa Słupia w okresach historycznych, podobnie jak w całym regionie, dominującym elementem krajobrazu były lasy, które w miarę rozwoju osadnictwa, wydobywania i przetwórstwa rud żelaza – we wczesnym okresie historycznym oraz rolnictwa stopniowo zanikały na rzecz obecnego krajobrazu rolniczego. Ich pozostałość, lasy jodłowo-bukowe okrywające pasmo Łysogór oraz lasy mieszane, są nadal skarbem gminy, której znaczna część leży w strefie obszarów chronionych Świętokrzyskiego Parku Narodowego i Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego.

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Nowa Słupia jest to gmina miejsko-wiejska, położona w płn. części województwa świętokrzyskiego, we wsch. części ziemskiego powiatu kieleckiego. Gmina graniczy:

- od płn. z gminą Pawłów (powiat starachowicki),
- od wsch. z gminą Waśniów (powiat ostrowiecki),
- od pld. z gminą Łągów (powiat kielecki),
- od zach. z gminami Bieliny i Bodzentyn (powiat kielecki).

Gminę tworzy dwadzieścia sołectw: Bartoszowiny, Baszowice, Cząstków, Dębniak, Dębno, Hucisko, Jeleniów, Jezioro, Mirocice, Nowa Słupia, Pokrzywianka, Paprocice, Rudki, Serwis, Skały, Sosnowka, Stara Słupia, Trzcianka, Włochy i Wólka Milanowska. Dnia 1 stycznia 2019 r. Nowa Słupia uzyskała ponownie prawa miejskie. Siedzibą gminy jest miejscowość Nowa Słupia.

Gmina posiada znaczne walory przyrodniczo-krajobrazowe. Jej obszar obejmuje wsch. część Pasma Łysogór z kulminacją Świętego Krzyża oraz fragment zach. części Pasma Jeleniowskiego. Część terenu gminy obejmuje Jeleniowski Park Krajobrazowy. W płn. części punktem dominującym jest Góra Chełmowa.

Teren gminy jest zróżnicowany pod względem ukształtowania terenu. Pod względem fizycznogeograficznym wchodzi w skład podprowincji Wyżyna Małopolska, makroregionu Wyżyna Kielecka, mezoregionu Góry Świętokrzyskie i trzech mikroregionów: Pasma Pokrzywiańskie, Obniżenie Wilkowskie, Pasma Świętokrzyskie.

Duża część gminy znajduje się na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Obszar parku podlega ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym Natura 2000 – Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk pod nazwą Łysogóry PLH260002. W granicach gminy Nowa Słupia znajduje się również fragment otuliny terenu Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego znajduje się 5 obszarów ochrony ścisłej. Obejmują łącznie 1731,30 ha, a więc około 23 % ogólnego obszaru Parku.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Początki osadnictwa na terenie gminy Nowa Słupia sięgają II w. p.n.e. i są związane z rozwijającym się hutnictwem żelaza. Jest to okres trwania kultury przeworskiej – jej ludność zaczęła zasiedlać Góry Świętokrzyskie w połowie II w. p.n.e. Początkowo były to grupy wywodzące się prawdopodobnie z Wyżyny Sandomierskiej stanowiącej dalsze zaplecze ludnościowe dla świętokrzyskiego centrum hutniczego. Najbardziej dynamiczny rozwój osadnictwa, związany przypuszczalnie ze wzrostem produkcji żelaza, przypada na przełom I/II w. n.e., a szczególnie na drugą połowę II w. n.e. i początek III w. n.e. Na terenie gminy najwięcej datowanych stanowisk hutniczych mieści się w przedziale 15 n.e.-300 n.e., ze środkiem skupienia ok. 150 r. n.e. Prawdopodobnie już w połowie III w. n.e. nastąpiło stopniowe ograniczanie hutnictwa żelaza i w końcu całkowity zanik, choć działalność metalurgiczna nastawiona na zaspokajanie miejscowych potrzeb rozwijała się nadal, równoległe z osadnictwem kultury przeworskiej istniejącym na tym terenie do końca IV w.

W okresie po upadku Cesarstwa Rzymskiego (400-600 r. n.e.) rozpoczęły się wędrówki ludów spowodowane kryzysem kulturowym, osadniczym i gospodarczym. W VI-VIII w. zaczęły powstawać silne ośrodki organizacji plemiennych. Góry Świętokrzyskie znalazły się w kręgu wpływów gnieźnieńskiego państwa Polan. Między IX a XI w. n.e. powstał tu duży, ważny ośrodek kultu pogańskiego, którego funkcjonowanie nie zostało przerwane po przyjęciu przez władców Polan chrześcijaństwa. Wiąza się z nim ślady wczesnośredniowiecznego osadnictwa. Na Łysej Górze (podobne na Grodowej Górze w Tumlinie i Górze Dobrzeszowskiej) znajdują się szczątki wałów kultowych, w najstarszej partii datowane na VIII-IX w. Szczyt góry okalał krąg kamienny w kształcie wydłużonej elipsy o łącznej długości około 3 km. Najwyższa aktywność zgromadzeń kultowych w tym miejscu przypadała na XI i XII w. Echem pamięci o pogańskiej przeszłości Łyśca są liczne legendy do dzisiejszych czasów funkcjonujące w ponadregionalnej świadomości.

W czasie kształtowania się państwowości polskiej w miejscu pogańskiego kultu – na szczycie Łysej Góry powstało opactwo benedyktyńskie – kościół i klasztor pw. Trójcy Św., które do kasacji w 1819 r. znajdowało się w rękach benedyktynów sprowadzonych z Tyńca. Obecnie opiekę nad nim sprawują misjonarze oblaci Maryi Niepokalanej. Opactwo powstało w latach 1136-1137 z fundacji Bolesława Krzywoustego. Zostało bardzo dobrze uposażone w posiadłości dziesięcinne na Lubelszczyźnie i we wsch. części Radomszczyzny, obejmujące dochody z ponad 80 wsi. Pozyskanie przez klasztor ok. 1306 r. relikwii Drzewa Krzyża Świętego uczyniło z niego największe i najważniejsze sanktuarium w kraju. Do XVII w. Święty Krzyż był ośrodkiem pątniczym, odgrywającym rolę analogiczną do powstałej później Częstochowy. Wg badaczy, np. prof. Marka Derwicha: „(...) opactwo benedyktynów na Świętym Krzyżu stanowi jeden z najwspanialszych obiektów sakralnych na ziemiach polskich i jedno z najbardziej fascynujących miejsc w Polsce. (...) Przestrzeń, w której ufundowano opactwo miała bowiem swoje tradycyjne oblicze, o miejscowym, archaicznym pochodzeniu, z wątkami o metryce przedchrześcijańskiej. Fundacja benedyktyńska wpisała w tą przestrzeń nową wartość, kulturę elitarną, uczoną, benedyktyńską, która stapiała się z miejscową tradycją i wierzeniami ludowymi w jeden ciąg kulturowy lub pozostawała z nią w swoistej symbiozie. Dzięki dziedzictwu natury i historii, szczyt Łyśca zyskał walor miejsca szczególnego, przestrzeni wyłączonej, która zbudowała świętokrzyską tożsamość”.

Główną sferą działalności klasztoru była służba Bogu wyrażająca się poprzez liturgię konwentualną, w części zależną od miejscowych zwyczajów. Na potrzeby społeczeństwa mnisi uprawiali duszpasterstwo poza klauzurą, w formie opieki i nadzoru nad prepozyturami i parafiami działającymi pod patronatem opactwa oraz nad reprezentantami ówczesnych elit społecznych – dzięki obejmowaniu funkcji kapelanów przy władcach. Prowadzili kaznodziejstwo oraz działalność misyjną i ewangelizacyjną, opiekę duchową nad gośćmi, ubogimi, chorymi i okoliczną ludnością, a także obsługę miejsca pielgrzymkowego, jakim stało się opactwo od pocz. XIV w. Sanktuarium szybko nabierało znaczenia, odgrywało coraz większą rolę kulturotwórczą, stopniowo uniezależniło się od placówki w Tyńcu.

Między opactwem a dynastią Jagiellonów powstał silny związek oparty na autorytecie wybitnego mnicha, misjonarza, ascety i eremity, czterokrotnego opata – Mikołaja Drozdka zwanego Mniszkiem. Mniszek brał udział w katechezie Władysława Jagiełły, został jego kapelanem i spowiednikiem, uczestniczył

w chrystianizacji Litwy, rozpoczął reformę wewnętrznego życia klasztoru w kierunku zaostrenia norm – w oparciu o wzory zaczerpnięte w opactwach Cluny, Melk i Monte Cassino, stworzył nową kodyfikację zwyczajów oraz program chrystianizacji pogan, nawracania schizmatyków i utrwalania w wierze neofitów. W tym czasie (1427 r.) przeprowadzono podział majątku klasztorowego na stół opacki (ok. 2/3 dochodu) i stół mniszy czyli wspólny, co wynikało z konieczności sprawniejszego zarządzania rozproszonymi posiadłościami opactwa. Podział był efektem kompromisu między twórcami reformy a jej przeciwnikami, nad jego opracowaniem pracowały takie ówczesne autorytety, jak Hieronim z Pragi, czy przedstawiciele Uniwersytetu Krakowskiego: Jakub z Paradyża, Stanisław ze Skalbmierza, Jan z Dąbrówki. Podział dóbr wprowadzony przez opata Mikołaja został utrzymany i poszerzony, co miało znaczenie w późniejszym okresie, gdy dzięki oparciu we własnych dochodach łatwiej było mnichom przeciwstawiać się nieudolnym i zeświecczonym, często narzucanym z zewnątrz, opatom. Efektem bezpośrednim podziału dóbr był wzrost zaangażowania zakonników w działalność gospodarczą, ze szczególną aktywnością w ściąganiu i sprzedaży należnych im dziesięcin.

Następca Mikołaja, opat Maciej wyeliminował wprowadzone przez poprzednika reformy, równocześnie zajął się przebudową i rozbudową zaniedbanej gospodarki klasztornej. Był sprawnym administratorem, umiejętnie wykorzystującym łaskę królewską i rozwój kultu relikwii Drzewa Krzyża Świętego. Sprzyjał mu Władysław Warneńczyk, który ustanowił specjalnych doradców i opiekunów ekonomicznych klasztoru, mających troszczyć się, by transakcje zawierane przez opactwo były dlań korzystne. Poparcie króla, dochody płynące z sanktuarium świętokrzyskiego i energia opata pozwoliły na przeprowadzenie komasacji dóbr, okrzepienie i rozwój gospodarki klasztoru, stworzyły podwaliny rozwoju intelektualnego.

Kolejnym opatem został wykształcony faworyt królewski – Michał z Krakowa, wielmoża, polityk i mecenas, dla którego sprawowana funkcja stanowiła środek umożliwiający realizację ambicji prestiżowych i politycznych. Często uczestnik ówczesnych sejmów doprowadził do rozkwitu opactwa, głównie pod względem ekonomicznym. Zakończono komasację dóbr klasztornych wzbogaconych licznymi nadaniami i zakupami, rozpoczęto intensyfikację działalności gospodarczej na terenach wokół Łyśca, rozwinięto nowe dziedziny gospodarki, odzyskano zaległe dziesięciny. Do klasztoru włączono podległe mu parafie, zamienione na prepozytury klasztorne. W 1471 r. Michał oraz towarzyszący mu w Rzymie Jakub z Dębna uzyskali od papieża odpusty, zatwierdzenie przejęcia zarządu nad parafią w Wąwolnicy oraz pozwolenie na inkorporację do opactwa parafii w Starej i Nowej Słupi oraz w Koniemłotach. Być może z inicjatywy opata klasztor włączył się w ruch krucjatowy.

Opat Michał szczególny nacisk położył na rozwój świętokrzyskiego ośrodka pątniczego. Z jego inicjatywy podjęto spisywanie cudów dokonanych dzięki relikwii Świętego Krzyża. W celu zwiększenia popularności sanktuarium wprowadzono rozbudowany ceremoniał liturgiczny, możliwość zamówienia specjalnych mszy celebrowanych przed relikwią. Liczne odpusty, zbiorowe obchodzenie świąt kościelnych. Pątnikom wydawano wodę i wino benedyktyńskie używane jako środek leczniczy. Na ich potrzeby zorganizowano karczmy z wyszynkiem piwa i wina, dwór, łaźnie oraz klasztorny gościniec. Prowadzono działalność ideową: propagowano starożytność miejsca lokacji klasztoru jako zamieszkałego już przed potopem i pochodzenie opactwa z macierzy benedyktyńskiej – Monte Cassino, akcentowano niezwykle okoliczności towarzyszące uzyskaniu relikwii i jej niezwykłą moc.

Powstanie nowych prepozytur, znaczny napływ wiernych wymagały zorganizowania znacznie większej pracy duszpasterskiej. Do pomocy w obsłudze wiernych podczas spowiedzi, świąt i odpustów zobowiązali się bernardyni z, założonego w latach 1477-1480 na miejscu dawnego benedyktyńskiego eremu, klasztoru w Świętej Katarzynie oraz duchowieństwo świeckie. Dla lepszej komunikacji bernardynów z Łyścem wybudowano istniejącą do dziś drogę ze Świętej Katarzyny na szczyt.

Opactwo stało się zbyt małe. W poł. XV w. podjęto inwestycje budowlane w znacznie mierze finansowane przez króla, możnych – zwłaszcza Zbigniewa Oleśnickiego i Jakuba Sieneńskiego oraz rycerstwo. Wzniesiono dwa murowane skrzydła klasztoru z gotyckimi krużgankami, powiększony został kościół: pierwotna świątynia romańska stanowiła teraz jego korpus. Kościół stał się miejscem spoczynku pierwszych przedstawicieli rodu Oleśnickich, w tym bpa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego herbu Dębno, pierwszego

kardynała narodowości polskiej. Poczynił on liczne nadania na rzecz opactwa i przyczynił się do jego rozbudowy po pożarze w 1459 r. Od zach. strony kościoła wzniesiono drewnianą opatówkę, potem także dom gościnny. W płn.-wsch. narożu powstała infirmeria, w której pomocy lekarskiej udzielano nie tylko zakonnikom lecz również ludziom z zewnątrz związanym z opactwem. Aktywność medyczna i charytatywna benedyktynów łysogórskich jest potwierdzona źródłowo.

W historii klasztoru złoty okres to XV w., gdy opactwo promieniowało kulturą duchową i intelektualną. Wśród mnichów znajdowali się ludzie różnego stanu, pochodzenia i wykształcenia, wielu z nich posiadało źródłowo poświadczone wykształcenie uniwersyteckie. XV w. obfitował w wybitne osobowości i autorytety jak: Jan Katarzynka, Mikołaj Włoski, Mikołaj Forstek, Piotr z Borzykowa, Piotr z Miechowa, Wojciech bakalarz, Michał z Krakowa, Jan Sartorius, Maciej z Pełczyna, Piotr ze Strzegomia, Jan z Szydłowa, Jakub z Krakowa. Profesorowie krakowscy: Paweł z Zatora, Stanisław z Brzezia i Stanisław z Kobyлина oraz Stanisław z Wojczyc – doktor dekretów, wspomagali skryptorium i bibliotekę opactwa. Na jej potrzeby kopiowano rękopisy wypożyczone z biblioteki uniwersyteckiej, uzupełniając straty w księgozbiornie po pożarze opactwa w 1459 r. Ścisłe kontakty z opactwem utrzymywali uczeni i wychowankowie Uniwersytetu Krakowskiego tej miary co Stanisław z Skalbmierza, Jakub z Paradyża, Jan z Dąbrówki, a także Hieronim z Pragi, Mikołaj Trąba, Jan Rzeszowski, Jan Długosz obaj Zbigniewowie Oleśnicy – kardynał i arcybiskup oraz Jakubie z Sienna. Związki z Uniwersytetem Krakowskim, rozwój skryptorium i biblioteki, twórczości historycznej, muzycznej czy kaznodziejstwa są zasługą opata Michała z Krakowa i jego współpracowników: Pawła z Krakowa, Andrzeja z Nowej Słupi, Mikołaja z Wielkiego Koźmina, Macieja z Pabianic, Macieja z Pełczyna, Bernarda Sądeckiego z Krakowa, a także Szymona z Nowego Sącza, Jana Paryża z Szydłowa, Jana z Kamieńca (Kamienicy?) czy Macieja z Pełczyna (Pyzdr). Pozycja i rola świętokrzyskiego opactwa w monarchii Jagiellonów wynikała z faktu, iż opaci łysogórscy wchodzili w skład elity politycznej państwa, co związane było z ogromnym znaczeniem świętokrzyskiego ośrodka pielgrzymkowego w tym okresie oraz specjalnymi związkami dynastii z opactwem.

Kryzys w opactwie rozpoczął się już pod koniec XV w. – jako efekt reformacji, trudności gospodarczych i coraz częstszych ingerencji władców w sprawy klasztoru. Upadek ekonomiczny i złe zarządzanie dobrami klasztorowymi spowodowały osadzenie na stanowisku opata mnichów z Tyńca, a nawet cystersa (1584 r.), który chciał inkorporować opactwo do swojego zakonu. Sprowokowało to interwencję biskupa krakowskiego, a konsekwencją było wprowadzenie instytucji komendy, czyli narzucenie klasztorowi opata przez króla. Pierwszym opatem komendatoryjnym był Michał Maliszewski, sekretarz Zygmunta III Wazy. Zainicjował on reformę wewnętrzną w opactwie oraz prace budowlano-remontowe na terenie klasztoru. Za jego rządów wzniesiono kapliczki drogi krzyżowej, dziś nieistniejące. W latach 1604-1620 gotycki kapitularz został przebudowany na kaplicę grobową Oleśnickich. Inicjatorem powstania kaplicy był Mikołaj, kasztelan małogoski i radomski, starosta opoczyński oraz wojewoda lubelski.

Dzieło odbudowy duchowej i materialnej opactwa podjął znakomicie wykształcony opat Stanisław Sierakowski (opat w latach 1636-1662), sekretarz królewski. Podjął, zakończone sukcesem w 1650 r., starania o przyjęcie klasztoru do kongregacji na Monte Cassino, w myśl tradycji o związkach mnichów łysogórskich z tamtejszym opactwem. Przywiózł z Rzymu kopię obrazu MB Bolesnej, dla której zbudowano kaplicę przy pld. ścianie kościoła. Kolejny opat, Bogusław Radoszewski, rozpoczął barokową przebudowę kościoła, całkowicie zmieniając jego fasadę, wnętrze i wystrój; pod kościół wbudowano krypty. W 1686 r. podjęto remont czworoboku zabudowań klasztorowych, wzniesiono skrzydło płn.-zach., ukończone w 1701 r. W 1707 r. z inicjatywy opata Krystiana Mireckiego powstała kongregacja benedyktyńska Św. Krzyża, w której główną rolę odgrywało opactwo świętokrzyskie. W 1723 r. relikwie Drzewa Krzyża Św. zostały przeniesione do kaplicy Oleśnickich, której wystój został przy tej okazji zmieniony na obecny.

Pod koniec XVIII w. kościół i klasztor zniszczyły pożary (1777 r. i 1779 r.). Za opata Jana Nepomucena Niegolewskiego, w 2 poł. XVIII w., rozebrano mury kościoła i na jego fundamentach wzniesiono istniejącą dziś świątynię. Pierwotnie nad elewacją zach. znajdowała się wieża z galerijką w połowie wysokości i trójkątny hełm z prześwitami. Do kościoła zamówione zostały obrazy u Franciszka Smuglewicza, stypendysty

króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i absolwenta rzymskiej Akademii św. Łukasza. Nowy kościół konsekrowano w 1806 r.

Kasata opactwa, na podstawie bulli papieża Piusa VII nastąpiła w 1819 r., jego dobra uległy rozproszeniu. Benedyktyni przebywali w klasztorze do 1853 r. Po śmierci ostatniego zabudowania klasztorne zostały przeznaczone dla księży demerytów, czyli pokutujących. W lutym 1863 r. w Nowej Słupi i na Łysej Górze rozegrała bitwa między wojskami rosyjskimi a oddziałami Mariana Langiewicza. Niejako w rewanżu władze rosyjskie w 1864 r. przeznaczyły klasztor na ciężkie więzienie. Więźniów osadzono w płd.-zach. skrzydle, budynek otoczono murem czterometrowej wysokości, oddzielającym go od kościoła. Więźniowie pracowali w warsztatach rzemieślniczych znajdujących się po płd.-zach. stronie.

W czasie I wojny światowej zespół klasztorny został zniszczony; wojska austriackie wysadziły wieżę kościoła. W 1918 r. zespół przejęło państwo polskie, które utrzymywało więzienie do 1939 r. W 1932 r. na Łysej Górze utworzono rezerwat. Do klasztoru już w 1936 r. przybyli zakonnicy Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej, którzy przejęli część klasztoru i rozpoczęli jego odnawianie, przerwane przez wybuch II wojny światowej. Podczas wojny Niemcy utworzyli tu obóz zagłady jeńców radzieckich (1941-1942). Liczbę ofiar szacuje się na 7-8 tysięcy.

Opactwo zbombardowane, po wojnie było stopniowo odbudowywane. Oblaci odnowili kościół i odrestaurowali jego wyposażenie usuwając przybudówki i rozbierając mur oraz wieżyczki strażnicze dawnego więzienia. Skrzydło płd.-zach. – powięzienne podzielono między kielecki oddział PTTK oraz Dyрекcję Lasów Państwowych w Radomiu, zaś w 1954 r. utworzono w nim Muzeum Przyrodniczo – Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego. W latach 1958-1962 przeprowadzono w klasztorze pierwsze badania archeologiczne (J. Gąssowski) i architektoniczne (M. Sulimirska – Laube). W 1959 r. na Świętym Krzyżu uruchomiono nadajnik radiowo-telewizyjny, w 1966 r. wybudowano wieżę transmisyjną. Prace remontowo-budowlane w opactwie powadzone są do dziś; obecnie odbudowana została wieża kościoła. W czerwcu 2013 r. kościół został wyniesiony do godności bazyliki mniejszej.

W miejscu z tak bogatą historią osadnictwo trwało nieprzerwanie. Do najstarszych miejscowości na terenie gminy należą: Nowa Słupia (powstała w okresie 1260-1269; w okresie do 1351 r. otrzymała prawa miejskie utrzymując je do 1869 r.), Stara Słupia (wzm. 1326 r.) i Dębno (1322 r.). Kolejne wsie wzmiankowane są w 1351 r.: Baszowice, Jeziorka, Milanowska Wola, Mirocice, Pokrzywianka, Serwis, Włochy – jako włości świętokrzyskiego klasztoru przeniesione zostały na prawo średzkie. Na przestrzeni XV w. wzmiankowane są: Jeleniów (1413 r.), Skały (1434 r.), Hucisko (1439 r.) i Cząstków (1470 r.). W XVI w. powstały: Paprocice (1580 r.), Trzcianka (1584 r.), zaś Bartoszowiny powstały w okresie 1652-1711. Najmłodsze to osiedle Rudki – założone przy kopalni parytu otwartej w 1928 r. Większość wsi leżała na gruntach klasztornych i była zależna od klasztoru gospodarczo.

W XIII w. obszar gminy, podobnie jak całego regionu, nękany był najazdami Tatarów (1241 r., lata 1259-1260) i walkami o opiekę nad małoletnim Bolesławem Wstydlwym między Konradem Mazowieckim a Henrykiem I Brodatym. Tatarzy najeżdżali okolicę jeszcze w 1474 r., 1534 r. oraz w latach 1605-1633, pustosząc ogromne połacie kraju i powodując ogromne straty wśród ludności. W 1370 r. miał miejsce najazd litewski. Wieki XV-XVI to dla obszaru okres względnie spokojnego rozwoju w cieniu, kwitnącego pod okiem Jagiellonów, opactwa na Świętym Krzyżu. W czasie „potopu” szwedzkiego, od 1655 r. przez trzy lata, klasztor okupowali Szwedzi, którzy doprowadzili do ruiny okoliczne wsie i folwarki.

W 1795 r. – teren gminy wraz z całym regionem znalazł się pod panowaniem Austrii, od 1807 r. – w Księstwie Warszawskim, od 1815 r. – w Królestwie Polskim pod zaborem rosyjskim, od 1816 r. – w województwie sandomierskim, departamencie radomskim, od 1837 r. – w guberni sandomierskiej, od 1841 r. – w guberni kieleckiej. W czasie trwania Powstania Styczniowego, w dniu 29.10.1863 r. miała miejsce bitwa pod Jeziorkiem. Oddziały gen. Hauke – Bosaka starły się z wojskiem rosyjskim pod dowództwem gen. Czengiery. Bitwa rozszerzyła się na Tarczek, Śniadkę, Bronkowice i Radkowo. W bitwie poległo 26 powstańców, zaś 136 dostało się do niewoli.

Od dnia 11.11.1918 r. teren gminy wchodził w skład obszaru II Rzeczypospolitej Polskiej, od 1939 r. – w Generalnej Guberni III Rzeszy, po II wojnie światowej – w powiecie kieleckim, od 1975 r. – jako gmina, w latach 1975-1998 w województwie kieleckim, obecnie gmina wiejska w województwie świętokrzyskim.

Poniżej przedstawiono zarys historii poszczególnych miejscowości gminy Nowa Słupia:

Bartoszewiny – wieś założona w latach 1652-1711 na terenach należących do świętokrzyskiego klasztoru, od 1594 r. wchodzących w skład jego uposażenia. W 1787 r. liczyła 68 mieszkańców, w 1792 r. dzierżawcą był Józef Szachtl. W 1819 r. była jedyną wsią czynszową świętokrzyskiego klasztoru, istniała tu karczma, wieś liczyła 14 domów i 134 mieszkańców. W 1827 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się do 127, w 1880 r. było tu 31 domów. W 1916 r. powstała szkoła powszechna, w której nauczycielką była Maria Englichtówna.

Baszowice – wieś wzmiankowana w 1351 r. jako Bassouice – posiadłość świętokrzyskiego klasztoru, otrzymała prawo średzkie. W latach 1470-1480 (Baschowycze, Baszowice) istniał tu folwark i karczma z rolą; od 1529 r. wymieniany jest też młyn. W 1569 r., 1571 r. (Bassowicze): 7 kmieci, 2 zagrodników z rolą, karczma. Kmiecie uprawiali żyto, owies oraz tatarkę, zajmowali się hodowlą zwierząt, bartnictwem i zbieraniem owoców lasu. W 1650 r. wymieniany jest dwór i folwark, 7 kmieci, 2 zagrodników z rolą, karczma zaś w 1651 r. również młynarz i kowal. W 1662 r. wieś liczyła 91 mieszkańców, w 1787 r. – 154 osoby. W 1819 r. folwark Baszowice z przyległością Marzeczek, polami i łąkami dworskimi w Bartoszewinach oraz wsiami Baszowice, Mirocice, Bielów, Hucisko, Serwis, Szklana Huta należał do konwentu i był administrowany przez mnichów na Świętym Krzyżu. Przeor i prowizor mieszkali we dworze. Była tu kuźnica, karczma i stodoły na Trochowinach (ob. część wsi Mirocice). W 1827 r. wioska liczyła 22 domy i 163 mieszkańców; folwark należał do Kunowa, miasta i majątku biskupów krakowskich, które po 1863 r. zostały przejęte przez rząd i nadane w majorat gen. Szwarcowi. W 1832 r. na geograficznej karcie Królestwa Polskiego wieś Baszowice, folwark i dwór istnieją w obecnym kształcie.

W 1860 r. administrator folwarku – Ignacy Swab założył szkołę ludową dla dzieci fernali i okolicznych chłopów. Kolejny administrator J. Gutt wraz z mieszkańcami wsi postawił drewniany, trzyizbowy budynek z przeznaczeniem na szkołę powszechną, która działała do 1979 r. Nauczycielami w niej byli Józef Wiącek i Teofil Koterwa, w latach 1917-1967 Stanisław Ostrowski, pedagog ceniony przez miejscową ludność, uczył języka polskiego, historii i geografii Polski. W marcu 1906 r. przy udziale właściciela ziemskiego Sosnowskiego i dzierżawcy folwarku w Baszowicach Kazimierza Rakowskiego powołano Towarzystwo Pożarnictwa, do którego przystąpiło 80 osób.

W 1920 r. wioska liczyła 31 gospodarstw i 219 mieszkańców. Wieś posiadała 247 mórg, w tym 147 mórg ziemi ornej. Do 1902 r. Baszowice były siedzibą gminy, do której należały następujące wsie: Baszowice, Wólka Milanowska, Hucisko, Dębniak, Jeziorko, Kępa Mirocicka, Serwis, Św. Krzyż, Sosnowka, Trzcianka.

W 1945 r. majątek rozparcelowano, ruiny dworu rozebrano w 1968 r. W 1950 r. w Baszowicach mieszkało 310 osób. Majątek zw. „resztówką” o pow. 20 ha przejął Ośrodek Państwowy, następnie GS w Nowej Słupi. Baszowice odwiedzali znani ludzie, jak kielecki pisarz Stefan Żeromski (1885 r.) czy polski podróżnik, pionier krajoznawstwa, autor przewodnika „Wycieczki po kraju” (1900-1903), współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego - Aleksander Janowski.

Cząstków – wieś wzmiankowana w latach 1470-1480. W kronikach J. Długosza występuje pod nazwą „Czansthkow”, inne nazwy historyczne: Ciemna, Nowy Cząstków, Stary Cząstków, Zamłynie. W 1827 r. wieś liczyła 16 domów oraz 83 mieszkańców. W 1890 r. było tu 19 domów i 146 mieszkańców. Wieś posiadała 351 mórg ziemi dworskiej i 2119 mórg włościańskiej. W 1924 r. powstała Szkoła Powszechna.

Dębniak – nazwa wywodzi się od dębowych lasów porastających znaczne obszary wsi. W 1880 r. było tu 21 domów i 252 mieszkańców, wieś posiadała 213 mórg ziemi włościańskiej i 619 mórg ziemi dworskiej.

Dębno – na tzw. Wzgórzu św. Cecylii, znajdował się gródek stożkowaty o charakterze obronnym datowany na 1 poł. XIV w., zniszczony prawdopodobnie podczas najazdu litewskiego w 1370 r. Mógł pełnić funkcje pomocnicze (głównie magazynowe) dla zarządu klucza majątkowego w Tarczku lub okresowej siedziby biskupów krakowskich. Zgodnie z legendą herbową herbu Dębno, na wzgórzu znajdował się zamek, gdzie

w 1260 r. miała urodzić się Adelajda herbu Habdank, dziedziczka zamku, porwana podczas najazdu w 1258 r. przez murzę Dembrotesa. Tatarzy zrabowali również relikwie Świętego Krzyża. Za nieposzanowanie krzyża Bóg zesłał na nich plagi, których przyczynę wyjaśniła Adelajda. Na rozkaz chana murza Dembrotesa i Adelajda odwieźli Święty Krzyż na Łysą Górę. Dembrotesa przyjął chrzest i został wojewodą Bolesława Wstydlivego, otrzymawszy herb Dębno: krzyż w tarczy herbowej upamiętniał perypetie świętej relikwii, zaś podwójna litera V miała znaczyć virgo violata – na pamiątkę uprowadzenia dziedziczki Dębna.

W dokumentach wieś – jako Dambno, wzmiankowana jest w 1322 r., w 1326 r. występuje w spisie powinności papieskich. W średniowieczu była własnością Oleśnickich.

Koniec XIV i XV w. były dla Dębna okresem rozwoju. W 1762 r. spłonęła część osady wraz kościołkiem pw. Św. Mikołaja., odbudowanym w 1783 r. Dobra kościelne w 1775 r. w Dębnie, Jeziorku i Woli Szczygiełkowej wynosiły łącznie 9 łanów. W 1827 r. we wsi znajdował się drewniany kościół parafialny z XVIII w., szkoła początkowa i folwark rządowy, były tu 24 domy i 181 mieszkańców. W 1838 r. huragan zerwał dach kościoła, dzwonnicy i kapliczki, reparacje wykonano do 1840 r. W latach 1800-1863 Dębno pełniło funkcję gminy skupiającej wsie Jeziorko i Dębno. Wójtami byli: Wojciechowski, Stanisław Gadomski i Binkowski – równocześnie dzierżawcy folwarku rządowego w Dębnie oraz prezesowie dozoru kościelnego. Przy kościele istniał tzw. Szpital schronienia. W roku 1880 r. Dębno posiadało 59 domów i 303 mieszkańców. W 1927 r. spłonął kościół, obecny zbudowany został w 1936 r. W prezbiterium kościoła znajduje się duży pamiątkowy krzyż z 1906 r., z napisem poświęconym legendarnej Adelajdzie.

W czasie II wojny światowej powstała w Dębnie komórka ZWZ-AK (ok. 50 członków), w górach świętokrzyskich pojawił się oddział GL imienia „Narbutta” (J. Robb). Lata 1942-1944 były okresem największego nasilenia działań ruchu partyzanckiego na terenie Dębna. W odwecie za pomoc partyzantom mieszkańcy wsi zostali wymordowani w 1943 r. – pomnik na cmentarzu przy kościele.

W 1950 r. wybudowano szkołę. W latach 60-tych XX w. istniała tu gmina, obejmująca miejscowości: Dębno, Jeziorko i Wola Szczygiełkowa.

Hucisko – 1439 r. – Hoczysko; 1650 r. – Hucisko; 1747 r. – Ucisko; 1781 r. – Hucisko. Na terenie wsi zlokalizowane było wczesnośredniowieczne osadnictwo hutnicze i stanowiska starożytnego żużla. Od początku istnienia wieś należała do klasztoru na Łysej Górze. W 1650/1651 r. była własnością konwentu: mieszkał tu 1 kmieć, 3 zagrodników (dane mogą dotyczyć Trzcianki). W 1816 r. wieś należała do folwarku w Bartoszowicach we własności konwentu mnichów. W 1827 r. liczyła 8 domów i 118 mieszkańców. W 1920 r. było tu 16 domów, 83 mieszkańców i 130 mórg ziemi. W okresie międzywojennym (1915 r.) Austriacy wybudowali linię kolei wąskotorowej, która prowadziła z Zagnańska przez Barczę, Wilków, św. Katarzynę do Huciska. Przez wiele lat, obok przewozu drewna, rudy z pobliskiej Kopalni Pirytu „Staszic” w Rudkach, odbywał się regularny ruch pasażerski. Kolejka funkcjonowała do 1965 r.

Jeleniów – wieś wzmiankowana pierwszy raz w 1413 r. W 1 poł. XVIII w. wybudowano dwór, przebudowany ok. poł. XIX w., zniszczony w 1945 r. Na pocz. XIX w. dwór z folwarkiem należał do F. Małachowskiej – Karwickiej. Od 1815 r. – do mjr A. Libiszowskiego. W 1869 r. majątek kupił K. Kiniorski, dziedzic wsi Pokrzywianka. Wdowa po nim, Joanna z Koseckich, wyszła za Szymona Konarskiego. We dworze często gościł Stefan Żeromski. Przez następne dziesięciolecia Jeleniów należał do potomków Kazimierza Kiniorskiego i Szymona Konarskiego. W 1941 r. część dworu zajęli Niemcy, który spłonął prawdopodobnie we wrześniu 1944 r., gdy Jeleniów znalazł się na linii frontu.

W 1833 r. założenie dworskie istniało w obecnym miejscu. W 1880 r. wymieniany jest folwark i wieś, przytułek dla biednych i kalek z kaplicą i szkoła początkowa oraz młyn. Wieś posiadała 58 domów, 433 mieszkańców. Wg danych Towarzystwa Kredytów Ziemskich jedno dobra tworzyły: folwark Jeleniów z realnościami Baranochy, osadą młynarską „Dymarka”, wsiami Jeleniów i Wojciechowice. W 1950 r. wybudowano szkołę drewnianą, do której uczęszczało 121 uczniów, pracowało 16 nauczycieli.

Jeziorko – wieś wzmiankowana w 1339 r. pod nazwą „Jezorco”. W 1415 r. i 1578 r. – pod nazwą „Jeziorko”. W 1827 r. wieś liczyła 53 domy, 305 mieszkańców, zaś w 1898 r. – 104 domy, 657 mieszkańców. Wieś posiadała 1129 mórg ziemi włościańskiej, 1 morgę ziemi rządowej. Dnia 29.10.1863 r. w Jeziorku 300-tu

osobowy oddział powstańczy Hauke Bosaka został zaatakowany przez Moskali. Straty powstańców były bardzo duże: 20 zabitych, 17 rannych i 50 wziętych do niewoli.

Marzeckie Kopaniny – dziś nieistniejąca osada, wzmiankowana w 1610 r. i 1747 r., jako uposażenie prepozytury szpitalnej św. Michała w Nowej Słupi. Zlokalizowana między Baszowicami, Starą Słupią i Serwisem. Znajdował się tu młyn, później kamieniołom. W 1819 r. Kopaniny należały do stołu opackiego w dzierżawie Walentego Kowalskiego wójta gminy dóbr klasztornych.

Milanowska Wólka – znana w 1351-1374 r. pod nazwą Rataje (Rachage, Rathage), własność benedyktynów w 1351 r. przeniesiona na prawo średzkie. W 1361 r. powstaje dziedziczne sołectwo; sołtys otrzymuje 2 łany wolne, karcznię, jatki mięsne, kramy piekarskie i szewskie oraz inne przywileje; może zbudować staw z młynem i ma służyć „na każde wezwanie na koniu, w pancerzu, kopalinie i z kuszą, 3 razy w roku przewozić korespondencję, a raz w roku dawać obiedne”. Opat Wojciech zatwierdził przywilej, przyłączył do sołectwa i wsi osady Raszkowice i Zarzęcin – kupioną przez sołtysa Jakuba od Żegoty z Olszownicy; na zakupionym terytorium Jakub i jego następcy mogli osadzić dowolną ilość zagrodników. Sołtys mógł polować z psami myśliwskimi, wypasać owce, bydło i świnie oraz swobodnie dysponować sołectwem. W latach 1470-1480 wieś liczyła 9 łanów kmiecych, 2 zagrody z rolą, 2 karczmy. Z powodu konfliktu z sołtysem (1462 r.) opat Michał z Kleparza sprzedał sołectwo Stanisławowi Nawek – mieszczaninowi z Nowej Słupi, potwierdzając poprzednie przywileje. W 1578 r. we wsi mieszkało 11 kmieci, 1 komornik, działała karczma z rolą i sołectwo. W 1650 r. – 13 domów, 7 kmieci, dwór. W 1586 r. opat Maciej Lesicki potrzebując środków na restaurację walących się zabudowań klasztoru, oddaje zaniedbaną wieś w dożywocie Stanisławowi Uzanowskiemu z Uzanowa i jego ż. Katarzynie z Malic, upoważniając ich do usunięcia osób podających się za sołtysów. W 1651 r. wieś zamieszkuje 7 kmieci, 6 zagrodników, działa młyn. W 1662 r. wieś liczy 66 mieszkańców i 10 osób czeladzi dworskiej; w 1787 r. – 102 mieszkańców. W 1920 r. wieś zamieszkiwało 205 osób, było tu 29 gospodarstw zaś obszar wsi wynosił 268 ha. Dnia 29 czerwca 1942 r. na oczach miejscowej ludności Niemcy rozstrzelali 12 mieszkańców wsi; w tym miejscu znajduje się płyta pamiątkowa.

Mirocice – własność klasztoru świętokrzyskiego, wzmiankowana w 1351 r. jako Miroczicze – na okoliczność przeniesienia na prawo średzkie. Na jej terenie zarejestrowano 76 stanowisk żużla dymarkowego oraz osadę kultury przeworskiej datowaną na okres wpływów rzymskich III-V w. p.n.e. W 1427 r. wieś wraz z innymi przeznaczona na utrzymanie konwentu wraz z należącymi do niej czynszami, stawami, łąkami, młynem, poradnym i dziesięciną. W 1441 r. opat klasztoru zapisał ją w dożywocie Bartłomiejowi, niegdyś dziedzicowi Bielowa i jego żonie Helenie wieś Mirocice z wszystkimi pożytkami i dochodami, z dziesięcinami, sepem, stawem Gołbiów (Golbiow), ale bez karczmy, którą dzierży Smarz; po śmierci obojga Mirocice z majątkiem ruchomym i nieruchomym, z nierogacizną, bydłem i końmi wróciły do klasztoru. W latach 1470-1480 odnotowano tu 6 łanów kmiecych i 2 zagrody, karcznię; w 530 - młyn; w 1629 r. – 6 kmieci na 3 łanach i młyn o 1 kole. W 1651 r. – 5 kmieci, 5 zagrodników, 4 chałupników, młynarz, kołodziej, krawiec. W 1662 r. wieś liczyła 107 mieszkańców; w 1674 r. – 92; w 1787 r. – 101 mieszkańców, w tym 4 Żydów. Wieś należała do folwarku Baszowice i wraz z nim stanowiła własność klasztoru. Na terenie Mirocic znajdowały się stodoły folwarczne. W 1827 r. jest we wsi 16 domów i 129 mieszkańców, w 1862 r. było 59 domów i 357 mieszkańców na 741 morgach ziemi włościańskiej, 1 morga należała do rządu.

Nowa Słupia – wieś wzmiankowana w 1269 r. jako Slup, związana z klasztorem świętokrzyskim od czasu jego powstania. Lokacja wsi na prawie niemieckim nastąpiła w okresie 1260-1269, zaś do 1351 r. nastąpiło nadanie praw miejskich. W 1405 r. miasto otrzymało prawo wolnych targów, jednak jego rozwój aż do XIX w. opierał się na obsłudze ruchu pielgrzymkowego. W latach 1470-1480 w mieście było 58 domów, łaźnia, dwór i folwark klasztorny, młyn, 2 stawy rybne, wiatrak oraz sad koło dworu z ponad 500 płodnych grusz i jabłoni. W latach 1530-1532 działały 4 młyny. W 1570 r. odnotowano 17 rękodzielników, 3 czeladników, 13 komorników, 5 gorzelników. W 1589 r. w mieście było 26 domów w rynku i 39 domów przy ulicach, 4 kuźnie kowalskie, 4 warsztaty szewskie, 3 piekarzy, 3 krawców, 2 prasołów, kuśnierz, bednarz, kołodziej, tkacz, 6 chałupników i 6 gorzelników. W okresie 1608-1634 opat Bogusław Radoszewski zezwolił na

wybudowanie w ogrodzie opackim pewnej liczby domów, a powstałe przedmieście nazwał Radoszowem. W 1633 r. Władysław IV Waza nadał miastu prawo niemieckie, uchylając wszelkie prawa i zwyczaje polskie i ruskie, potwierdził zwyczaje dotyczące wyboru władz miejskich, targi sobotnie i dwa jarmarki. W 1690 r. Jan III Sobieski ustanowił 4 nowe jarmarki, w 1722 r. opat potwierdził mieszczanom prawo korzystania z lasów klasztornych na własne potrzeby budowlane i opałowe. W 1780 r. miasto zajmowało obszar 21 łąnów poborowych, 9 placów było pustych, 102,5 – osiadłych, znajdowało się tu: 74 domy miejskie, 7 domów probostwa parafialnego, 7 domów probostwa szpitalnego, 3 domów dworskich w ratuszu i browarku, w sumie 91 domów; budynki dworskie to ratusz czyli austeria do warzenia trunków, browarek i suszarnia. W 1787 r. miasto liczyło 445 mieszkańców, w tym 7 Żydów; do klasztoru należały folwarki w Nowej i Starej Słupi – tu z dworem i browarem. Po kasacie klasztoru w 1819 r. miejscowość podupadła. W 1827 r. miała 102 domy i 629 mieszkańców. Wskutek restrykcji po powstaniu styczniowym (tu stoczono tzw. bitwę pod Skałką dnia 11.02.1863 r.) Nowa Słupia straciła prawa miejskie w 1869 r., które uzyskała ponownie dnia 1 stycznia 2019 r.

Paprocice – wieś powstała w 1580 r. (Paprocza Wola) za zgodą opata świętokrzyskiego na terenie lasu w miejscu zwanym Mostki. Jej założyciel – Bartosz Paprocki, autor „Herbów rycerstwa polskiego”, uzyskał ją prawem dziedzicznym na 100 lat. W 1599 r. zrzekł się wsi na rzecz Stanisława Czelatyńskiego, po nim objęła ją Barbara Niemojewska z Ożarowa, a po jej śmierci wieś wróciła do opactwa. W 1787 r. wieś liczyła 47 mieszkańców w tym 5 Żydów. W 1819 r. wymieniana jest karczma, 11 domów i 98 mieszkańców, zaś w 1880 r.: 22 domy i 138 mieszkańców. Znajdujący się we wsi folwark posiadał 997 mórg ziemi, zaś chłopcy posiadali tylko 299 mórg.

Pokrzywianka – wieś wzmiankowana w 1352 r. jako Coprzywnicza; w kronikach Długosza występuje pod nazwą Coprzywyanka, w 1578 r., 1662 r. – Koprzywianka, w 1592 r., 1650 r. – Pokrzywianka. W latach 1470-1480. opat świętokrzyski Maciej otrzymał wieś od braci Stachyrków w zamian za wieś Wylaczyce. Był tu wówczas folwark klasztorny i młyn na rzece Pokrzywiance. W 1504 r. wymieniana jest karczma. W 1557 r. wieś nadana została w dożywocie wojskiemu sandomierskiemu Hieronimowi Myszopadowi. W kolejnych latach Pokrzywianka należała do klasztoru i była dzierżawiona. W 1673 r. we wsi mieszkało 41 osób; w 1787 r. – 86 mieszkańców; w 1827 r. było tu 12 domów i 81 mieszkańców. W 1935 r. po parcelacji majątku na pograniczu Cząstkowa i Pokrzywianki, powstała szkoła powszechna.

Rudki Osiedle – początki osady datowane są na lata 20-te XX w. W 1922 r. stwierdzono występowanie w rejonie Nowej Słupi rud żelaza: hematytu, syderytu. Stąd nazwa „Rudki”. Na terenie dzisiejszych Rudek istniała kopalnia z szybami do głębokości 25 m i siecią obudowanych chodników. Kopalnia w Rudkach działała już w II w. n.e. i jest najstarszym i jedynym znanym tego typu wyrobiskiem górniczym w Europie poza granicami Imperium Rzymskiego. Pierwotnie znajdował się tu kościółek drewniany, bezstyłowy w konstrukcji ryglowej, który służył do lat 80-tych XX w. W 1983 r. przystąpiono do budowy nowego murowanego kościoła.

Serwis – wieś wzmiankowana w 1351 r. jako Wola Pluskana – posiadłość klasztoru świętokrzyskiego, która otrzymała prawo średzkie. Od XVI-XVIII w. nosiła nazwę „Wola” z dodatkiem Serwicaptur, Czerny Kaptur, Serwisz Kaptur, Zerwikaptur i inne. W 1747 r. nazwa Zerwikaptur używana jest wymiennie z Serwisz, Serwisz, Serwis. i Serwisem. W 1650 r. było tu 8 domów, 4 zagrodników z rola, młyn dziedziczny o 1 kole. W 1651 r.: – 5 zagrodników, 2 chałupników, młyn, folusz; 1662 r., 1673-1674 – 47 mieszkańców; w 1787 r. – 64 mieszkańców, w tym 6 Żydów. W 1827 r. – 13 domów, 76 mieszkańców. Po wojnie napoleońskiej ekskanclerz koronny Jacek Małachowski rozpoczął budowę warsztatu garncarskiego. Wybudowano nawet baraki fabryczne. Produkcji jednak nie podjęto z powodu niewielkiej ilości surowca (biała glina kaolinowa) na Chełmowej Górze. W 1819 r. wieś wchodziła w skład majątku w Baszowicach. W 1889 r. wymieniana jest wieś oraz osada z młynem. W 1920 r. wieś liczyła 152 mieszkańców, 23 gospodarstwa, 201 mórg ziemi, w tym 134 mórg ornej. Znajdują się tu eksploatowane pokłady margla budowlanego – miejsce wydobycia może być związane z nazwą miejscową Marzęckie Kopaniny.

Skąły – wieś wzmiankowana w 1434 r. Na jej terenie zlokalizowano liczne stanowiska żużli dymarskich z I wieków n.e., osadę produkcyjną oraz znaleziono denary rzymskie z lat 138-161 n.e. Wieś była własnością szlachecką: Lasoty z Włoch (1434 r.), Jana Rytwiańskiego herbu Jastrzębiec, wojewody krakowskiego. Były tu dwa folwarki (1470-1480), w 1510 r. wymieniana jest karczma i młyn. Od 1578 r. wieś była własnością opactwa świętokrzyskiego. W 1662 r. liczyła 33 mieszkańców i 6 osób czeladzi folwarcznej. W 1733 r. wieś była zniszczona ale już w 1787 r. liczyła 57 mieszkańców. W 1819 r. był we wsi folwark; w 1827 r. – 10 domów i 50 mieszkańców, zaś w 1890 r. – 16 domów i 155 mieszkańców.

Sosnowka – w 1880 r. wieś liczyła 17 domów, 112 mieszkańców, posiadała 68 mórg ziemi dworskiej i 38 mórg ziemi włościańskiej. W 1920 r. mieszkało tu 260 osób, było 50 gospodarstw rolnych; chłopcy posiadali 334 mórg, w tym 230 ziemi ornej. Na terenie wsi w 1922 r. prof. Jan Samsonowicz odkrył starożytne kopalnie, użytkowane w okresie istnienia imperium rzymskiego. Ludzie żyjący na tym terenie wydobywali z tych kopalni metodą szybową rudy o różnej zawartości żelaza. Był to m.in. syderyt i limonit, wykorzystywane do jego produkcji.

Stara Słupia – wieś wzmiankowana w 1326 r. jako Slup. W 1442 r. jako Antiqua Slup. Dwukrotnie zniszczona przez najazdy tatarsko-mongolskie. Od początku zakonu świętokrzyskiego do jego kasaty należała do konwentu. W 1351 r. przeniesiona została na prawo średzkie. W latach 1479-1480 wymieniana jest jako wieś klasztoru, z dużym folwarkiem klasztornym: było tu 16,5 łanów kmiecych, 6 zagrodników z rolą, 2 karczmy klasztorne z rolą, 3 młyny, staw rybny. W poł. XV w. z inicjatywy benedyktynów wzniesiono kościół drewniany pw. Św. Wincentego. W 1475 r. w Starej Słupii znajdowały się dwie karczmy, 3 młyny, sadzawka. W 1510 r. wymieniano 5 młynów w tym dworski. W 1578 r. – mieszkało tu 24 kmieci na 9 łanach, 2 zagrodników z rolą, 3 zagrodników z ogrodem, 1 komornik z bydłem, 5 komorników bez bydła i 3 rzemieślników; we wsi istniała karczma i młyn dziedziczny.

W 1780 r. opat Józef Niegolewski zbudował dwór z kaplicą, w którym odtąd stale rezydował. W tym samym roku Stara Słupia stanowiła centrum zarządu klucza starosłupskiego dóbr opata klaustralnego, złożonego ze Starej Słupii, Nowej Słupii i Paprocic. W zespole dworskim wokół 2 dziedzińców znajdowały się: drewniany dwór opacki z dwoma pokojami i mieszkaniem dla kapelana, 2 piwnice murowane, 2 stajnie z wozowniami, ogród włoski z 8 kwaterami, oranżeria, budynek ogrodniczy, folwark drewniany, 4 stodoły, spichlerz, chlewnia, browar i gorzelnia, studnia, suszarnia, wołownia i staw rybny. We wsi: karczma ze stajnią, kuźnia, staw pod Górą Chełmową z nowym młynem z rolą i łąką. W 1787 r. wieś liczyła 396 mieszkańców, w tym 10 Żydów. W 1819 r. – 32 domy, 16,5 łanów, sołectwo, pałac – murowaną rezydencję opata, złożoną z 6 pokoi, sali i kaplicy, kapelan i goście mieszkali w oficynach. W 1827 r. Stara Słupia posiadała 55 domów i 491 mieszkańców.

W 1905 r. powstała we wsi tajna szkołka Michała Karbowniczka, w 1913 r. otwarto szkołę dla 49 dzieci; początkowo w domu Klemensa Pióro, dopiero w 1916 r. otwarto nowy budynek dla 123 dzieci. Przy szkole działało Stowarzyszenie Młodzieży Katolickiej założone przez ks. Jana Tołpę. W maju 1927 r. powstała Ochotnicza Straż Pożarna i Koło Gospodyń Wiejskich założone przez Zofię Kiniorską – dziedziczkę majątku w Jeleniowie. Głównym zadaniem Koła była troska o wychowanie dzieci, szerzenie kultury, zasad higieny osobistej i domowej. Koło organizowało kursy szycia, gotowania, haftowania i tkactwa, prowadziło zespół artystyczny.

Trzcianka – wzmiankowana w 1584 r. jako Ucisko, 1594 r. – Veisko, 1629 r. – Trzcianka alias Vczisko, 1650 r. – Hucisko, 1651 r. Hucanie, Huciszanie, 1652 r. Huciszko (Hucisko) seu Trzcianka, 1662 r. i nn. – Trzcianka. Wieś lokowana w latach 1576-1582 przez opata Tomasza Polanowskiego, w 1594 r. włączona do uposażenia klasztoru. W 1629 r. mieszkało tu 1 kmieć i 2 zagrodników. W 1650 r. stały 4 domy. W 1662 r. wieś liczyła 59 mieszkańców, w 1787 r. – 27, w 1827 r. miała 16 domów i 108 mieszkańców.

Włochy – wieś wzmiankowana w 1362 r. - bp krakowski Bodzanta przyłączył ją do Chybic. W poł. XV w. wieś należała do Andrzeja Miszopada (Myssopatha) herbu Łabędź. W 1412 r. wieś nazywano Włochy, zaś w 1578 r. Ylochy. W 1922 r. w wynajętej izbie założono szkołę.

5.3. Dziedzictwo materialne – zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

I. PRZESTRZENNE ELEMENTY I FORMY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Reprezentowane przez układy urbanistyczne i ruralistyczne, czyli sposób rozmieszczenia składników zespołu historycznego zawierający zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic i dróg oraz ich wzajemne powiązania funkcjonalne i widokowe. Układ urbanistyczny dotyczy miast, układ ruralistyczny wsi. Przestrzenną formą krajobrazu kulturowego są również inne miejsca ukształtowane historycznie: zespoły dworskie, gospodarcze, parkowo-pałacowe, parki, cmentarze, zespoły sakralne, etc. Najważniejszym w gminie, najbardziej zróżnicowanym kulturowo zespołem, jest Święty Krzyż, omówiony w rozdziale poświęconym najważniejszym zabytkom regionu.

• Historyczny układ urbanistyczny Nowej Słupi

W gminie zabytkowy układ urbanistyczny posiada Nowa Słupia, miasto w okresie 1351-1869. Prezentuje nieregularny układ przestrzenny z zabudową skoncentrowaną wzdłuż dawnego szlaku pielgrzymkowego. Jest to trakt o równoleżnikowym charakterze pokrywający się z dzisiejszą ul. Świętokrzyską, która od zach. przechodzi w tzw. Drogę Królewską, zaś od wsch. kończy się lejkowatym, zbliżonym do trójkąta, Rynkiem. Przy Rynku znajdują się zespoły: kościół parafialny z terenem cmentarza przykościelnego i zachowany relikto dawny zespół szpitalny przy kościele pw. Św. Michała. Od Rynku odchodzą ulice, których przebieg pokrywa się z historycznymi szlakami: ul. Kielecka – skierowana na płd., ul. Bodzentyńska – na płn., w szerszej części wsch. Rynku – rozwidlenie na ul. Opatowską – na płd.-wsch. i ul. Staszica – na płn.-wsch. prowadzącą na Iłżę. Sieć uliczna miasta jest słabo wykształcona, składa się z kilku ulic odchodzących od ulic głównych. Zabudowa miasta prezentuje charakter małomiasteczkowy. Budynki w większości murowane, parterowe i dwukondygnacyjne, o układzie kalenicowym, w bezpośrednim sąsiedztwie Rynku i przy wsch. krańcu ul. Świętokrzyskiej – w zabudowie zwartej.

• Układy ruralistyczne wsi

Wsie gminy w okresie historycznym składały się zwykle z kilku – kilkunastu zagrod. W wiekach późniejszych w strukturze zabudowy pojawiły się dwory i folwarki szlacheckie. Większość wsi gminy ma charakter ulicówek. Historycznie wykształcone parcele – wąskie, długie, prostopadłe do drogi. Zabudowania mieszkalne i gospodarcze ułożone w mniej lub bardziej zwarte czworobok – odsunięte do drogi w głąb posesji. Układy wsi i zabudowa nie wykazują większych walorów zabytkowych.

• Zespoły historyczne: założenia parkowo-dworskie i parkowe

Dwór oraz elementy z nim powiązanych przestrzennie i historycznie m.in. oficyny, mała architektura i formy zaprojektowanej zieleni – ogród i park tworzą zespół zabudowy rezydencjonalnej. Formy zaprojektowanej zieleni, jako zabytek „żywy” – wymagają stałej, specjalistycznej opieki. Na terenie gminy znajdują się parki dworskie w: Baszowicach (2 poł. XIX w.) – zachowany w formie reliktu, Jeleniowie (XVIII/XIX w. i poł. XIX w.) i w Starej Słupi (k. XVIII w. i XIX/XX w.). Tereny parków i zespołów parkowo-dworskich, zwłaszcza wpisanych do rejestru zabytków, stanowią istotny element krajobrazu kulturowego. Dla zachowania ich charakteru i walorów konieczne są działania m.in. odtwarzające dawne układy, nasadzenia roślinności. Na szczególną uwagę zasługuje zespół w Starej Słupi.

Założenie podworskie, Baszowice – zlokalizowane po płd. stronie drogi na Mirocice. Zabudowania folwarczne zajmowały płd. część zespołu, park – po stronie płn. Obecnie zachował się niewielkie fragmenty parku w formie fragmentarycznego szpaleru drzew przy drodze i po wsch. stronie założenia.

Pozostałości zespołu dworskiego z parkiem, Jeleniów – pochodzą z XIX w. Obecnie teren parkowo-dworski zajmuje obszar o pow. 5,5 ha i stanowi własność prywatną. Teren jest ogrodzony, odtworzony został staw i odbudowana kapliczka. Założenie zajmuje prostokątny obszar między drogami wiejskimi, z rozległym stawem w płn.-zach. narożu. W jego skład wchodzi ruiny dworu: zachowała się ściana obwodowa i sklepienie

piwnice oraz stojąca na zach. od nich kaplica parkowa. Drzewostan parku oprócz drzew pospolitych jak: klon, brzoza, grab, buk, posiada także rzadkie okazy buka purpurowego, platan, jesion wyniosły odmiany zwisającej, klon – jawor oraz żywotnik. Pierwotny układ parku zatarty.

Zespół parkowo-dworski, Stara Słupia – obecnie własność prywatna. Dworek wzniesiony w 1782 r. dla ostatniego opata świętokrzyskiego Jana Niegolewskiego, przebudowany został w 1902 r. Park z końca XVIII w., przekształcony został na przełomie XIX/XX w. Dwór murowany, parterowy na rzucie wydłużonego prostokąta, nakryty wysokim, czterospadowym dachem, krytym blachą. W fasadzie korpusu trójosiowa facjata zwieńczona segmentowym szczytem z wazonami, poprzedzona prostokątnym balkonem wspartym na trzech kolumnach. W elewacji tylnej – mocno wysunięty, dwukondygnacyjny ryzalit nakryty dwuspadowo. Ściany murowane, tynkowane, z detalem wypracowanym tynku: szerokie opaski okien, półkolumny i lizeny narożne. Drzwi w kamiennej opasce. Po zach. stronie dworu – park o pow. 1,5 ha, na rzucie prostokąta z półkolistym aneksem od wsch., na granicy obu części usytuowany jest dwór, na którego osi od zach. – ogród na tarasie ujęty szpalerami lip. Drzewostan: lipy, kasztanowce, akacje i bez oraz pojedyncze graby i modrzewie. Na terenie zespołu zachował się spichlerz z lat 1912-1922.

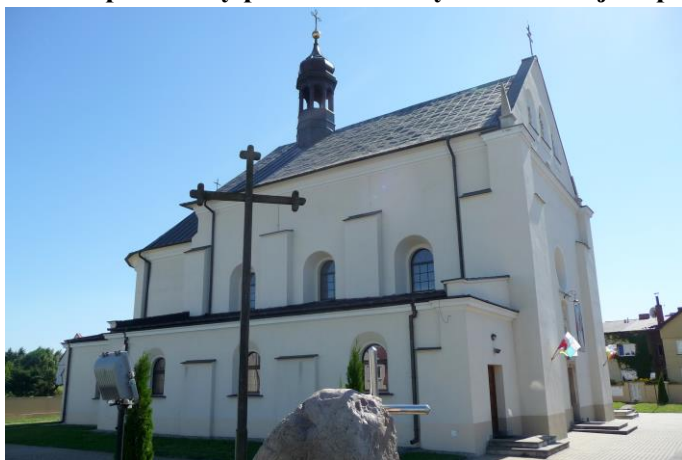
• Cmentarze

Cmentarze ukształtowane są wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. W gminie Nowa Słupia znajdują się zabytkowe cmentarze przykościelne, cmentarze grzebalne (parafialne), cmentarze związane z wydarzeniami historycznymi, obecnością wyznawców różnych religii. W gminie Nowa Słupia najstarsze są cmentarze przykościelne wchodzące w skład zespołów sakralnych: w Dębnie i Nowej Słupi – z XIV w., późniejszy jest cmentarz przy nieistniejącym kościele św. Michała w Nowej Słupi – XVII w. W obu miejscowościach istnieją cmentarze parafialne z przełomu XVIII/XIX w. W Nowej Słupi istniał też cmentarz żydowski z 2 poł. XIX w. – po wsch. stronie ul. Kieleckiej, zdewastowany podczas II wojny. Obecnie jest to pusty plac pozbawiony jakichkolwiek śladów wskazujących na charakter miejsca. Wskazane jest umieszczenie tablicy upamiętniającej. Na Świętym Krzyżu zlokalizowany jest cmentarz radzieckich jeńców wojennych z lat 1941-1943.

• Obiekty sakralne – kościoły

Na terenie gminy funkcjonują trzy zabytkowe kościoły katolickie. Najbardziej wartościowy jest barokowy kościół na Świętym Krzyżu podniesiony do rangi Bazyliki Mniejszej – ze względu na szczególne walory omówiony został wśród najcenniejszych zabytków gminy i regionu.

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Nowej Słupi

Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Nowej Słupi

Kościół zbudowany w 1678 r., rozbudowany o nawy boczne i zakrystię w latach 50-tych XX w. Budowla o cechach późnogotyckich; we wnętrzu zachowane sklepienie kolebkowe z lunetami, pokryte późnorenesansową sztukaterią. Ołtarz główny z czarnego marmuru z 1 poł. XVIII w. z rzeźbą Chrystusa na krzyżu, ołtarze boczne z obrazami z XVII w.

Zespół dawnego szpitala i kościoła pw. Św. Michała, ul. Świętokrzyska 53a, Nowa Słupia – wzniesiony prostokątny obszar ograniczony ulicą Świętokrzyską, u nasady umocniony kamiennym murkiem oporowym. Wzdłuż wsch. granicy stoi tzw. „Opatówka” – Dom Opata: na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, murowany budynek nakryty czterospadowym dachem z wysuniętym okapem. W płn.-zach. części – zabezpieczone kamienne fundamenty kościoła na rzucie podkowy otwartej w kierunku murów budynku, z kolistym prezbiterium. Budowę kościoła w miejscu starszego rozpoczęto w latach 60-tych XVIII w., po czym niedokończoną budowlę rozebrano. Obecnie w budynku mieści się Biblioteka Publiczna i Punkt Informacji Turystycznej.

Kościół pw. Św. Mikołaja Biskupa, Dębno

Zdjęcie nr 2. Kościół pw. Św. Mikołaja Biskupa, Dębno

Kościół wzniesiony został w 1936 r. na miejscu lokalizacji starszego kościoła. Na rzucie prostokąta z węższym, zamkniętym półkoliście prezbiterium ujętym parą prostokątnych aneksów i z pięciokondygnacyjną wieżą w fasadzie, częściowo wpuszczoną w mury korpusu. W narożach fasady – niskie cylindryczne wieżyczki, w szczycie dachu nawy - sygnaturka. Ściany murowane, tynkowane, dach kryty blachą.

Bożnica Żydowska z 1931 r. przy ul. Radoszów 4, Nowa Słupia – obecnie funkcjonująca jako magazyn. Murowany, orientowany budynek na rzucie prostokąta, złożony z części parterowej i późniejszej – prostopadłej do niej części dwukondygnacyjnej. Po wojnie budynek przebudowano na kino – powstała dwukondygnacyjna przybudówka.

II. NAJWAŻNIEJSZE ZABYTKI DLA REGIONU

• Okręg metalurgiczny

Obejmuje zabytki archeologiczne o znaczeniu europejskim – największy okręg metalurgiczny poza granicami Imperium Rzymskiego, działający na terenie Gór Świętokrzyskich w I-V w. n.e., w tzw. okresie wpływów rzymskich. Starożytne hutnictwo stało się synonimem bogatych tradycji przemysłowych regionu, popularyzowanych w corocznej imprezie „Dymarki Świętokrzyskie”.

Według ostrożnych szacunków przyjmuje się istnienie tutaj ponad 550 000 pieców dymarskich, które wyprodukowały ok. 10 000 ton żelaza. Materialną pozostałością tej produkcji jest blisko 6 000 zarejestrowanych dotąd stanowisk żużla, które są często jedynym świadectwem tej działalności. Twórcami świętokrzyskiego okręgu przemysłowego były ludy zaliczane do tzw. kultury przeworskiej. Płn.-wsch. obrzeża Łysogór, gdzie koncentruje się większość stanowisk hutniczych, posiadają naturalne połączenie z dużym zespołem osad przeworskich na Wyżynie Sandomierskiej.

Charakterystyczną cechą hutnictwa świętokrzyskiego była organizacja warsztatów produkcyjnych wg ściśle przestrzeganych reguł, nie do końca wyjaśnionych. Większość z nich to tzw. piecowiska uporządkowane, złożone najczęściej z dwóch symetrycznie ułożonych grup pieców dymarskich – tzw. ciągów, w których ustawiano szeregi złożone z 2, 3, najczęściej z 4 pieców. Były to piece ziemne, zwane kotlinkowymi – z racji częściowego wkopania w podłoże. Obiekt taki posiadał naziemny szyb o wysokości ok. 1 m, zbudowany z glinianych cegieł. W procesie redukcji, przebiegającym w stosunkowo niskich temperaturach (ok. 1200-1300

stopni C), uzyskiwano gąbczaste żelazo zanieczyszczone żużlem i węglem drzewnym, które było poddawane dalszej obróbce przez obtapianie i przekuwanie.

• Zespół Świętego Krzyża

Zespół złożony jest z elementów o znacznie zróżnicowanej proveniencji. Ochrona obejmuje zespół klasztorny Benedyktynów, ob. Ojców Oblatów wraz z ukształtowaniem terenu wzgórze, gruzowiskami skalnymi, skałami, źródłami, szlak pielgrzymkowy z zachowanymi kapliczkami, system wczesnośredniowiecznych dróg i podejść do tzw. bramy wschodniej oraz „sanktuarium pogańskie na terenie szczytu i plateau podszczytowe ograniczone ok. 2,5 km wałem kamiennym z 300 m strefą ochrony zewnętrznej rozszerzoną do przysiółka Łazy u płd. podnóża góry i do ok. 2/3 wysokości góry”. Dodatkowo obszar ten położony jest w granicach Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Stanowisko archeologiczne – rezerwat archeologiczny „Łysa Góra” wraz z otoczeniem – nazwa Łysa Góra w przekazach ludowych wiązana jest z miejscami spotkań czarownic z diabłami, magią i czarami. Średniowieczne, późniejsze źródła pisane łączą ją z obrzędami ku czci bóstw Łady, Body i Leli.

Kultowy charakter Łysej Góry nie został jednoznacznie potwierdzony w badaniach naukowych. Przedmiotem sporu jest funkcja wałów, tworzących owalną konstrukcję wokół sztucznie wyrównanego szczytu. Wały dzielą się na dwie części: wsch. i zach. Część wsch. liczy 813 m długości; nasyp zachował się do wysokości 2,5-3 m, zaś szerokość u podstawy sięga 8 m. Czytelne są w nim cztery przerwy, z czego trzy łączą się ze szlakami komunikacyjnymi, a jedna – wg badaczy, z pierwotnym przejściem bramnym. Część zach. – interpretowana jako niedokończona – składa się z ramienia płn. – o długości 350 m i płd., liczącego 150 m. Wały wykonano z grubych kwarcowych głazów z gołoborza, obrzuconych drobnym rumoszem skalnym.

Wg większości badaczy wały wyznaczały zasięg sanktuarium religijnego pogańskich Słowian w późnej epoce plemiennej. Przeciwnicy tej teorii interpretują wał jako konstrukcję o znaczeniu militarnym, związaną z istniejącym tutaj refugialnym założeniem grodowym. Niepewna jest też chronologia zabytku. Prawdopodobnie jest to założenie kilkufazowe. Sanktuarium mogło istnieć już w okresie wpływów rzymskich – jako związane z centrum hutniczym kultury przeworskiej, prężnie działającym u podnóża góry. Za istnieniem na Łysej Górze ośrodka związanego z obrzędami pogańskimi pośrednio przemawia także umiejscowienie tam kościoła i klasztoru Benedyktynów. Była to jedna z metod chrystianizacyjnych, polegająca na sytuowaniu kościołów w pobliżu miejsc kultu pogańskiego.

Zespół klasztorny benedyktynów, Święty Krzyż

Zdjęcia nr 3, 4. Zespół klasztorny, Święty Krzyż

Zespół klasztorny benedyktynów obejmujący kościół pw. Trójcy Św., klasztor, dzwonnice, ogrodzenie z bramą i bramę wsch. oraz dawny szpital, położony jest nieco poniżej szczytu Łysej Góry, w kierunku płn.-wsch. Usytuowany w otwartej przestrzeni, dominuje nad okolicą, dookoła – puszcza jodłowa. Wzgórze opada stromym zboczem wsch. do Nowej Słupi, po którym wiedzie Droga Królewska, w górnej części wyłożona kamieniem. Ruch kołowy prowadzi od zach. Teren zespołu wrzecionowaty, wydłużony na linii wsch.-zach., częściowo naturalny, częściowo splantowany, otoczony jest murami oporowymi i ogrodzeniem z bramami. Zespół składa się z orientowanego kościoła – stanowiącego płd. zamknięcie prostokątnego wirydarza klasztornej i klasztoru – razem tworzących zamknięty czworobok zabudowań z krużgankami obiegającymi

wirydarz; od zach. dwa skrzydła na rzucie litery L, które otaczają dziedziniec otwarty na płd. Na osi płn. skrzydła klasztoru – tzw. wielki ryzalit; między nim a bramą główną – obszerny plac gospodarczy otoczony wysokim, kamiennym murem. W płn.-zach. części założenia – budynek dawnego szpitala, przed nim rozległy, owalny plac – dawny dziedziniec więzienny. Obszar założenia określają mury oporowe, ogrodzenia i bramy. Brama główna – w części wsch. Między bramą a kościołem – dzwonnica. Elementem współczesnym jest tu wieża przekaźnika radiowo-telewizyjnego o wysokości 157 m, wzniesiona w 1966 r., zlokalizowana w odległości ok. 100 m od zespołu.

Kościół pw. Św. Trójcy – 3 ćw. XII w., poł. XV w., obecny wzniesiony w latach 1780-1789, wg projektu Józefa Karsznickiego, w miejscu dwóch wcześniejszych kościołów. Wieżę zburzoną w 1914 r. zrekonstruowano w 2014 r. Kościół barokowy, orientowany, jednonawowy, trójprzęsłowy, z dwuprzęsłowym prezbiterium wydzielonym szerokim łukiem tęczy, z prostokątną jednoprzestrzenną zakrystią od płn. i kruchą od zach. Budynek zwarty, kruchta i prezbiterium niewyodrębnione z bryły nakrytej dwuspadowym dachem. Od wsch. i zach. – parawanowe fasady. Fasada zach. licowana kamieniem, pięcioosiowa, dwukondygnacyjna, założona na linii falistej, wybrzuszona ku środkowi, w pilastrowym opracowaniu. Kondygnacje zwieńczone szerokim gzymsami poprzedzonymi fryzami. Na osi – obszerne arkady ujmujące drzwi i okno – na piętrze, zamknięte odcinkiem łuku. Między pilastrami przyziemia – nische z rzeźbami 3 zakonników i rycerza. Podobnie opracowana elewacja wsch. Frontowa elewacja boczna – dwukondygnacyjna w opracowaniu pilastrowym, tynkowana. Wnętrze o charakterze klasycystycznym. W pięciu ołtarzach obrazy Franciszka Smuglewicza. Zakrystia ze sklepieniem kolebkowo-krzyżowym i polichromią ze scenami z życia św. Benedykta. Meble intarsjowane, ufundowane w 1777 r.

Krypta grobowa Jeremiego Wiśniowieckiego – urządzona pod kościołem w 2007 r. Przeniesiono do niej szczątki bohatera, które dotąd spoczywały w podziemiach kaplicy Oleśnickich. Wejście do krypty od południowej strony kościoła.

Kaplica Oleśnickich, zwana Kaplicą Relikwii Krzyża Świętego – wzniesiona w latach 1614-1620 z funduszy Mikołaja Oleśnickiego, na zrębach gotyckiego kapitułarza, w płd. części wsch. skrzydła klasztoru; wczesno barokowa. Od 1723 r. znajdują się tu relikwie Krzyża Świętego. Kaplica wzniesiona jest na rzucie zbliżonym do prostokąta (12×10 m), nakryta promieniście żebrowaną kopułą z XVII w. freskami. Poniżej czaszy kopuły malowidła z 1782 r. autorstwa Macieja Reichana. Ołtarz główny z kieleckiego marmuru i alabastru, na ścianie płd. piętrowy nagrobek Mikołaja Oleśnickiego, jego żony i dzieci.

Klasztor – część wsch. trójskrzydłowa, skrzydła prostokątne lekko nieregularne, z wydatnym ryzalitem od płn. ujętym narożnymi szkarpami i z mniejszym ryzalitem – na płn. końcu skrzydła wsch. Budynki w większości dwukondygnacyjne, nakryte dwuspadowo, skrzydło wsch. podpiwniczone, częściowo dwu-, częściowo trójkondygnacyjne. Nieco wyższa kaplica Oleśnickich zwieńczona kopułą z latarnią, nad salą opacką – dach dwuspadowy. Wnętrza sklepione kolebkowo, kilka przęseł krzyżowych.

Krużganki klasztorne – sklepione krzyżowo-żebrowo z herbami na zwornikach. W płd. części – odkrywka romańskiego muru i barokowy nagrobek z czarnego marmuru. We wsch. skrzydle krużganków – wejścia do zakrystii (marmurowy portal) i kaplicy Oleśnickich (ozdobne kute kraty – XVII w.). W części płn. znajdują się: częściowo zachowana polichromia z XVIII w.

Muzeum Misyjne – muzeum otwarte w maju 1977 r. Znajduje się w trzech salach zachodniego skrzydła zabudowań klasztornych.

Zach. skrzydło klasztorne – na rzucie litery L, trójkondygnacyjne, nakryte namiotowymi dachami. Ściany tynkowane, w elewacji frontowej kilka kamiennych obramień okiennych z wysokimi prostymi nadprożami zdobionymi rozetkami, z odcinkiem gzymsu w zwieńczeniu. W budynku znajduje się Muzeum Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Budynek dawnego szpitala – dwukondygnacyjny, nakryty namiotowo, bez cech stylowych, z parterowym, współczesnym pawilonem od zach.

Brama główna - barokowa z XVII w., na rzucie prostokąta, prostopadłościenna nakryta dwuspadowym dachem osłoniętym szczytami. Przejazd bramny sklepiony kolebkowo-krzyżowo. Murowana z kamienia łamanego, elewacje wsch. i zach. licowane ciosami kamienia, pozostałe – tynkowane. Ściany frontowe ujęte narożnymi pilastrami, dźwigającymi pełne belkowanie.

Dzwonnica – na rzucie kwadratu, dwukondygnacyjna, nakryta namiotowo, murowana z ciosów kamiennym, jednoprzestrzenna.

Szlak pielgrzymkowy – Droga Królewska – 2 km odcinek biegnący wsch. stokiem Łysej Góry, od Nowej Słupi. Nazwa drogi powstała w okresie jej budowy podczas zaboru austriackiego na przełomie XVIII/XIX w. i brzmiała: droga cesarsko - królewska. Obecnie nazywana jest Drogą Królewską, co nawiązuje do licznych pielgrzymek królów polskich. Na przełomie XVI/XVII w., z inicjatywy opata Michała Maliszewskiego, powstały murowane kapliczki Drogi Krzyżowej. Zachowały się dwie, znacznie późniejsze kapliczki kubaturowe, natomiast drogę krzyżową uzupełniono współcześnie o drewniane stacje drogi krzyżowej o charakterze ludowym, rozlokowane na trasie od kościoła w Nowej Słupi.

Świętokrzyski Rajd Pielgrzymkowy – to największa jednodniowa impreza turystyki pieszej w Polsce, odbywająca co roku we wrześniu, organizowana przez Oddział Świętokrzyski PTTK w Kielcach od 2000 r. Opracowanych jest kilka tras, które zróżnicowane są pod względem długości oraz stopnia trudności. Kulminacja ma miejsce na św. Krzyżu, gdzie biskupi trzech diecezji tj. kieleckiej, radomskiej i sandomierskiej celebryją Eucharystii.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Nowa Słupia funkcjonują dwa z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz uznanie za pomnik historii.

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Nowa Słupia znajduje się 13 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 3 stanowiska archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W stosunku do obiektów i obszarów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego, wszelkie działania dotyczące tych obiektów (w tym wewnątrz nich) oraz obszarów wymagają bezwzględnego uzyskania pozwolenia ŚWKZ w Kielcach w trybie decyzji, stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Pozwolenia wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych oraz napisów;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Nowa Słupia

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Jeleniów	Park	A.436	12.12.1957 r.
2	Nowa Słupia	Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca	A.437	16.10.1956 r. 15.02.1972 r.
3	Nowa Słupia	Dawna szkoła benedyktyńska, obecnie biblioteka publiczna, Punkt Informacji Turystycznej	A.438	19.01.1973 r.
4	Stara Słupia	Dwór w zespole dworskim	A.439/1	29.01.1958 r. 12.05.1965 r.
5	Stara Słupia	Park w zespole dworskim	A.439/2	12.05.1965 r.
6	Święty Krzyż	Kościół pw. św. Trójcy w zespole	A.440/1	23.06.1967 r.

		klasztornym benedyktynów		24.03.1947 r.
7	Święty Krzyż	Klasztor w zespole klasztornym benedyktynów	A.440/2	23.06.1967 r. 24.03.1947 r.
8	Święty Krzyż	Dzwonnica w zespole klasztornym benedyktynów	A.440/3	23.06.1967 r.
9	Święty Krzyż	Brama wschodnia w zespole klasztornym benedyktynów	A.440/4	23.06.1967 r.
10	Święty Krzyż	Teren wzgórza w zespole klasztornym benedyktynów (teren w granicach murów oraz w promieniu 100 m od ogrodzenia, w tym lasy, skały, źródła, gołoborza)	A.440/5	23.06.1967 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
11	Dębno	Stanowisko archeologiczne – grodzisko, AZP 85-66, 1/153	A-785	04.07.1972 r.
12	Rudki – Sosnówka	Stanowisko archeologiczne – rezerwat archeologiczny RUDKI, AZP 85-67, 2/16	Aa-5	15.10.1986 r.
13	Święty Krzyż (Łysa Góra)	Stanowisko archeologiczne – rezerwat archeologiczny „Łysa Góra” wraz z otoczeniem, AZP 85-66, 85-67, 86-66, 86-67, 1/564	C.33	24.12.1987 r. 19.11.2015 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detale architektoniczne. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujące historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki, a także np. piece czy kominki.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Nowa Słupia wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie kościołów z terenu gminy. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Kielcach.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Nowa Słupia

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Nowa Słupia	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca w Nowej Słupi (25 pozycji) – malarstwo, rzeźba i rzemiosło artystyczne z okresu od 1 poł. XVII do XX w. a także rzeźba NMP Niepokalanie Poczętej, w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego, zapewne wczesnobarokowa z 1 poł. XVII w. oraz 2 nagrobki na cmentarzu przykościelnym: Michała Reklewskiego z 1843 r. i Antoniego Libiszowskiego z 1851 r.	198B	z dnia 5.01.2010 r., zm. decyzją z dn. 30.01.2014 r. – poszerzającą zakres wpisu (przeniesione z rej. woj. kieleckiego, decyzja z dnia 22.12.1992 r. – 215)
2	Święty Krzyż	Zespół wystroju i wyposażenia kościoła parafialnego i klasztoru na Świętym Krzyżu, nr rejestru zabytków (74 pozycje) – malarstwo, rzeźba i rzemiosło artystyczne pochodzące z okresu od XIV do pocz. XX w.	50B	04.10.2004 r. (przeniesione z rej. woj. kieleckiego, decyzja z dnia 15.04.1991 r. – 193B)

5.4.3. Pomnik historii

Tytuł pomnika historii jest jedną z form ochrony prawnej zabytku nieruchomego lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury narodowej. Tytuł nadany zostaje przez Prezydenta RP na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa Narodowego. Tryb nadania tytułu określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., art. 15.1 (Dz. U. Nr 162 z 17 września 2003, poz. 1568 z późniejszymi zmianami).

Na terenie gminy Nowa Słupia za pomnik historii uznano „Święty Krzyż – pobenedyktynski zespół klasztorny oraz przedchrześcijańskie obwałowania kamienne na Łysej Górze” rozporządzeniem Prezydenta RP z 15 marca 2017 r.

Obszar pomnika obejmuje historycznie ukształtowaną przestrzeń klasztoru z kościołem pw. Trójcy Świętej, skrzydłami klasztorowymi skupionymi wokół wirydarza, skrzydłem klasztorowym zachodnim, dzwonnica, tzw. bramą wschodnią, tzw. szpitalikiem, obwałowaniem kamiennym, systemem średniowiecznych dróg oraz otoczeniem.

Celem ochrony pomnika historii jest zachowanie, ze względu na wartości historyczne, artystyczne i naukowe, materialne i niematerialne, a także wartości społeczne i kulturowe jednego z najstarszych klasztorów i sanktuariów religijnych w Polsce, związanego z ważnymi wydarzeniami i postaciami historycznymi, powstałego na miejscu przedchrześcijańskiego ośrodka kultowego.

5.4.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Gmina Nowa Słupia nie posiada obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt. 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu o warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości gminy Nowa Słupia została opracowana w 2015 r. Została przyjęta Zarządzeniem Wójta nr 17/2016 z 24 lutego 2016 r. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawiają: Załącznik nr 1 i 2 (stanowiska archeologiczne). Przy aktualizacji GPOnZ do GEZ dodano 12 obiektów – zabytkowych małej architektury (krzyże i kapliczki), co zostało przyjęte Zarządzeniem Nr 97/2020 Burmistrza Miasta i Gminy Nowa Słupia z dnia 29 lipca 2020 r. w sprawie zmiany zarządzenia Wójta Gminy Nowa Słupia nr 17/2016 z dnia 24.02.2016 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Nowa Słupia. Zmiany GEZ uzyskały pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dniu 16.07.2020 r.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną w postaci pozostałości miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych.

Obszar gminy Nowa Słupia został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano w ramach AZP: 84-66, 84-67, 84-68, 85-66, 85-67, 85-68, 86-67, 86-68. Zabytki archeologiczne z terenu gminy Nowa Słupia stanowią specyficzną grupę zabytków archeologicznych związaną z pradziejowym hutnictwem żelaza, które aktualnie kształtuje krajobraz kulturowy całego regionu. Bogactwo Ziemi Świętokrzyskiej – płytkie zaleganie rud żelaza, wiążące się z dostępnością i łatwym pozyskiwaniem węgla drzewnego – spowodowały powstanie jednego z większych ośrodków hutniczych w ówczesnej Europie. W gminnej ewidencji zabytków znajduje się 1301 stanowisk archeologicznych, w tym 3 stanowiska wpisane są do rejestru zabytków (Załącznik nr 2).

Wszystkie stanowiska wymagają jednak dokładnych badań, które potwierdziłyby występowanie na ich terenie materiału poznawczego. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisano do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Nowa Słupia;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Nowa Słupia.

Gmina Nowa Słupia jest właścicielem/współwłaścicielem 4 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 1 obiekt wpisany do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Nowa Słupia jest właścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	budynek dawnej szkoły benedyktyńskiej, tzw. Dom Opatów, ob. Biblioteka Publiczna i Punkt Informacji Turystycznej w zespole kościoła i szpitala pw. św. Michała (działka własność Skarbu Państwa w użytkowaniu gminy Nowa Słupia)
2	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	fundamenty Kościoła św. Michała w zespole w zespole kościoła i szpitala pw. św. Michała (działka własność Skarbu Państwa w użytkowaniu gminy Nowa Słupia)
3	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	cmentarz przykościelny w zespole kościoła i szpitala pw. św. Michała (działka własność Skarbu Państwa w użytkowaniu gminy Nowa Słupia)
4	Nowa Słupia	ul. Radoszów 4	bożnica, ob. magazyn (działka własność Skarbu Państwa w użytkowaniu gminy Nowa Słupia)

* obiekt zaznaczony na niebiesko wpisany jest do rejestru zabytków

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całe przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W 2019 r. przebudowano zabytkowy budynek dawnej szkoły benedyktyńskiej, tzw. Opatówki, wraz z budową dwóch wiat oraz częściowym zagospodarowaniem terenu wokół. Wartość wykonanych prac koszt ogółem 547125,54 zł, w tym 434396,54 zł brutto dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, Oś priorytetowa RPSW.04.00.00 Dziedzictwo Naturalne i kulturowe, Działanie RPSW.04.00 Zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego, tytuł projektu: Renowacja obiektów zabytkowych wraz z przebudową i wyposażeniem obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej na obszarze gmin Gór Świętokrzyskich.

W latach następnych gmina planuje wydatkować na zadania związane z zabytkami kwotę około 1 500 000,00 zł.

Wyrazem świadomej polityki gminy Nowa Słupia w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji z budżetu gminy zgodnie z uchwałą nr VII/44/10 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własności gminy.

5.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie gminy Nowa Słupia zabytki w zbiorach muzealnych prezentowane są w:

Muzeum Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu – stałe ekspozycje dotyczące przyrody, geologii, archeologii Świętokrzyskiego Parku Narodowego oraz wystawa prezentująca osiągnięcia w ochronie przyrody na Kielecczyźnie.

Muzeum Misyjne na Świętym Krzyżu – urządzone staraniem Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Muzeum zostało otwarte w maju 1977 r., inicjatorem jego powstania był o. Walenty Zapłata. Znajduje się w trzech salach zachodniego skrzydła zabudowań klasztornych. W ramach muzealnej wystawy prezentowane są następujące ekspozycje:

- Sala nr 1 – poświęcona pradziejom Łysej Góry oraz historii klasztoru pod zarządem benedyktynów od XI do XIX w.;
- Sala nr 2 – obrazująca okres od kasaty zakonu benedyktynów w 1819 r., poprzez utworzenie w murach zakonnych więzienia w 1882 r. po lata II wojny światowej;
- Sala nr 3 – poświęcona odbudowie klasztoru przez oblatów, którzy przybyli na Święty Krzyż w 1936 r. oraz działalności misyjnej zgromadzenia.

Muzeum Starożytnego Hutnictwa im. Mieczysława Radwana w Nowej Słupi – powstało w 1960 r. Prezentuje ekspozycję stałą dotyczącą świętokrzyskiego hutnictwa i geologii: fragmenty pieców hutniczych; ekspozycja uzupełniająca obrazuje terytorialny zasięg hutnictwa świętokrzyskiego, wyjaśnia technologię i organizację wytopów oraz prezentuje wyroby żelazne. Muzeum posiada pracownię, która stanowi bazę dla ekip badawczych.

5.7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości regionów nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

I. Dziedzictwo Klasztoru Świętokrzyskiego

W duchowym dziedzictwie opactwa jednym z najważniejszych miejsc była biblioteka – jedna z najwspanialszych bibliotek Polski średniowiecznej. Mimo pożaru w 1459 r., mimo ogólnego regresu życia zakonnego w okresie XV-XVIII w., mimo rozproszenia księgozbioru po kasacie opactwa i spaleni kolekcji przechowywanej do 1944 r. w Bibliotece Narodowej wybór był niemały. Biblioteka znajdowała się zawsze w najlepiej chronionym miejscu, obok relikwii Krzyża Świętego. Była to jedna z najbogatszych księżnic Polski ze zbiorem liczącym się jeszcze w czasach nowożytnych. Przez niektórych badaczy liczba kodeksów

rękopiśmiennych szacowana jest na 2000 woluminów. Wg katalogu z 1707 r. było 3893 ksiąg. Do czasu kasaty w 1819 r. zbiór mógł urosnąć do ok. 6-7 tysięcy.

Biblioteka zawierała kompendium ówczesnej wiedzy. Obok egzemplarzy Biblii i komentarzy biblijnych zawierała m.in. pisma Ojców i doktorów Kościoła, od św. Hieronima do Tomasza z Akwinu, pisma soborowe i publicystykę kościelną, dykcjonarze i encyklopedie średniowieczne, traktaty teologiczno-prawnicze, mistyczne, ascetyczne i liturgiczne najbardziej znanych twórców ówczesnej Europy. Pokazną część zbiorów zajmowały kazania średniowieczne w liczbie 57 kodeksów m.in.: Jakuba z Voragine, Aldobrandina z Tuscanelli, Bertranda de Turre, Szymona z Kremony, Hieronima z Pragi, Jana Merkelin, Jana Herolt, etc. oraz najbardziej popularny zbiór kaznodziejski Polski późnego średniowiecza, czyli tzw. kolekcję kazań Piotra z Miłostawia czy słynne Kazania świętokrzyskie. Ponadto prawdopodobnie autograf Roczników Jana Długosza, dzieła historyczne z Kroniką Wincentego Kadłubka, Marcina Polaka, Katalog biskupów krakowskich, Katalog arcybiskupów gnieźnieńskich oraz Rocznik świętokrzyski i statuty Kazimierza Wielkiego.

Biblioteka była miejscem pracy dla mnichów – intelektualistów. Od końca XIV w. większość opatów, jak i znaczna liczba mnichów była absolwentami wyższych uczelni głównie Pragi, potem Krakowa. Potencjał intelektualny opactwa pozwalał na funkcjonowanie szkoły wewnętrznej oraz zewnętrznych – dla uczniów świeckich: w Starej lub Nowej Słupi oraz parafiach: w Ciepłej, Mniszku, Modliborzycach, Wąwolnicy, Wierzbniku, Koniemłotach, Pawłowie. W celu szerzenia oświaty benedyktyni organizowali świeckie bractwa religijne, które między XV-XVIII w. działały w czterech parafiach patronalnych opactwa – w Koniemłotach, Nowej Słupi, Wierzbniku oraz w Wąwolnicy: dwa miłosierdzia, literackie NMP oraz różańcowe w Wąwolnicy.

Szczególnie pomyślny okres dla biblioteki przypadł na czasy opata Michała z Krakowa i Macieja z Pełczyna (z Pyzdr). W dorobku Macieja jako kopisty znajdują się statuty synodalne, statuty Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka, dzieła Augustyna oraz Anzelma z Canterbury. Jest autorem najstarszego (po 1496 r.) katalogu biblioteki łysogórskiej. Maciej z Pełczyna podarował opactwu tzw. kodeks Macieja z Pełczyna, czyli rękopiśmienną księgę z tekstami m.in. Kroniki Kadłubka, Rocznikiem świętokrzyskim, Katalogiem biskupów krakowskich oraz Katalogiem arcybiskupów gnieźnieńskich, a przede wszystkim, ze słynnymi Spominkami. Zapisywał w nich ważniejsze daty swojego życia oraz momenty przełomowe w dziejach kraju. Jest to próba wpisania dziejów narodowych w posłannictwo duszpasterskie, wykorzystania motywów historycznych w działalności kaznodziejskiej.

Działalność kaznodziejska była łatwym narzędziem szerzenia ideologii wobec rzeszy pątników. W twórczości kaznodziejskiej baśniowe, mity i legendy, postaci fabularne i rzeczywiste mieszały się z faktami. Budowały atrakcyjny dla odbiorcy obraz niezwykłości Łyśca, podnosiły autorytet i prestiż opactwa, podkreślały jego zasługi, wyjątkowość miejsca oraz przypominały historyczną metrykę sięgającą świata mitów i legend. W czasie trwania opactwa wykrystalizowało się szereg legend klasztornych, w części bazujących na źródłach historycznych. Zachowały się powstałe na pocz. XIV w. sławne „Kazania świętokrzyskie” czy słynne kazanie opata Michała z Krakowa o opacie wąchockim. Jako kaznodzieje zasłynęli: Mikołaj z Włoch pod Łyścem, zw. Włoskim oraz Jan z Szydłowa (k. XV w./pocz. XVI w.). Opactwo było ważnym ośrodkiem duszpasterskim od ok. 1306 r., pozycję największego polskiego sanktuarium stracił dopiero na rzecz Jasnej Góry. Jeszcze w XVIII w. wzrosła jego ranga i nastąpiło znaczne ożywienie kultu.

Ludowy charakter łysogórskiego kultu odzwierciedlają różnorodne teksty przechowywane w klasztornej bibliotece, zwłaszcza przeznaczone dla celów duszpasterskich: opowiadania, kolekcje kaznodziejskich exemplów, facecje i podań, pieśni ludowych, modlitw, w tym m.in. licznych dekalogów i śpiewów kościelnych w języku staropolskim. Np. cykl tzw. „pieśni łysogórskich” – zbioru pieśni maryjnych w języku staropolskim wydobytych z kodeksów świętokrzyskich z XV w. Wśród nich słynny „Lament świętokrzyski”, wybitne dzieło w skali literatury powszechnej. W tekstach o charakterze moralizatorskim znajduje się również lżejszy gatunek: facecje i exempla, ludowe pieśni bądź przysłowia. Przykładem oryginalnej łysogórskiej twórczości opartej ponadto na lokalnych wydarzeniach jest znane moralizatorskie exemplum z kazania opata Michała z Krakowa, o porwaniu opata cystersów z Wąchocka przez diabła. Wśród tekstów – słynne „Kazania tzw. świętokrzyskie”, arcydzieło prozy polskiego średniowiecza napisane w języku

ojczystym, przedstawiające obraz polskiej religijności i obyczajowości dorocznej. Opactwo budowało w ten sposób swój wizerunek skarbnicy tekstów i strażnika pamięci, ale również miejsca pamięci, otwartego na tradycje i potrzeby religijne pątników.

Od czasów późnego średniowiecza klasztor był jednym z najważniejszych w Polsce ośrodków kultury intelektualnej. Trwają działania na rzecz wpisania Świętego Krzyża na listę Pomników Historii.

II. Sanktuarium

Jego sławę uruchomiło sprowadzenie relikwii Krzyża Świętego (lata 1306-1308). Opactwo i sanktuarium odegrało ogromną rolę w integracji regionu świętokrzyskiego, jego rozwoju gospodarczym oraz miało wielkie znaczenie dla polskiej historii i kultury. Było to największe sanktuarium Polski do połowy XVII w., do czasu, gdy głównym miejscem pielgrzymkowym kraju stała się Jasna Góra. W okresie panowania dynastii Jagiellonów było to rzeczywiste sanktuarium dynastyczne i państwowe – miejsce, gdzie królowie i ich poddani udawali się na pielgrzymki, prosząc o pomyślność dla siebie, dynastii i państwa. Ale i wcześniej klasztor budził zainteresowanie władców. Władysław Łokietek – fundator relikwii oraz Kazimierz Wielki otaczali opactwo opieką i mecenatem. W przeciągu stuleci odwiedziła je plejada władców. Przede wszystkim Władysław Jagiełło inicjator pielgrzymek z Nowej Słupi, którego opat Mniszek przygotowywał do chrztu. Ponadto: królowa Anna Cylejska, Jan Olbracht, Zygmunt Stary i królowa Bona, Zygmunt August, Zygmunt III Waza i Jan Kazimierz – w 1661 r. Prócz monarchów byli tu przedstawiciele wszystkich sławnych rodów: Kmitów, Oleśnickich, Odrowążów, Radziwiłłów, Tęczyńskich, Bogoriów, Siennickich i innych. Cześć wyrażały w ofiarowywanych wotach, o czym przypominają herby umieszczone w sklepieniach krużganków.

III. Miejsca pamięci

Celem ochrony miejsc pamięci jest zachowanie śladów historii i utrwalenie znaczących dla tożsamości narodowej wydarzeń, walk, postaci. Miejsca martyrologii mają szczególne znaczenie w kreowaniu tożsamości narodowej i regionalnej oraz spełniają cele edukacyjne i wychowawcze. Stanowią też ważny element dziedzictwa, który powinien być popularyzowany, zwłaszcza wśród młodego pokolenia. W poszczególnych miejscowościach gminy występują następujące miejsca pamięci:

Święty Krzyż:

- cmentarz jeńców radzieckich na Świętym Krzyżu na stoku Łysej Góry pomordowanych przez Niemców w obozie na Świętym Krzyżu istniejącym w latach 1941-1942; zlokalizowany częściowo na miejscu cmentarza więziennego, na którym grzebano ciała skazańców i więźniów zmarłych w ciężkim więzieniu istniejącym na Świętym Krzyżu w latach 1884-1939.
- kapliczka przy drodze na Święty Krzyż ustawiona na miejscu bitwy wojska Langiewicza z oddziałem Czengierego w dniu 11.02.1863 r.
- kopiec A. Czartoryskiego – zachowany fragmentarycznie kamienny pomnik usypany na cześć księcia Adama Czartoryskiego po jego śmierci w 1861 r. Upamiętnia jego pobyt na Świętym Krzyżu, po upadku Powstania Listopadowego, kiedy prezes Rządu Narodowego, w drodze na emigrację, odwiedził klasztor i przed kościołem wygłosił patriotyczną mowę.

Bartoszewiany:

- pomnik ofiar pacyfikacji – 06.03.1943 r. W czasie pacyfikacji wsi zamordowano 12 osób, w tym 7 dzieci.

Dębno:

- tablica poświęcona pamięci ks. Euzebiusza Pinakiewicza, proboszcza parafii Dębno, aktywnie wspierającego powstańców 1863 r., który został zesłany do Rosji gdzie zmarł.
- zbiorowa mogiła 29 mieszkańców Dębna – przy ogrodzeniu cmentarza, rozstrzelanych przez hitlerowców w odwecie za wspieranie działań partyzantów ZWZ w latach 1942-1944.

Nowa Słupia:

- pomnik powstańców 1863 r. przy kościele: kamienny stożek zwieńczony żeliwnym krzyżem i żeliwnymi plaketami: orzeł trzymający krzyż i koronę cierniową oraz tarcza herbowa z herbami Polski i Litwy; 1973 r.
- pomnik nagrobny powstańców 1863 r. i partyzantów z lat 1939-1945 we wsch. części cmentarza; kamienny obelisk z tablicą o orłem; 1972 r.

- tablica w Szkole Podstawowej im. Bohaterów Powstania Styczniowego, 1971 r.
- pomnik poświęcony 11 zamordowanym mężczyznom przez kwaterujących w Nowej Słupi Niemców w dniu 1.05.1943 r. Ofiary zbrodni są pochowane na cmentarzu w Dębnie.
- zbiorowa mogiła 17 powstańców z oddziałów gen. Mariana Langiewicza i płk Dionizego Czachowskiego, poległych w bitwie pod klasztorem na Świętym Krzyżu i Nową Słupią stoczonej 11 lutego 1863 r. z wojskami rosyjskimi gen. Ksawerego Czengierego. W mogile pochowani są między innymi: ks. Pożyczyński z Kraśnika i ks. Cyprian Wietucha z Chełmna.

Paprocice:

- pomnik upamiętniający 5 osób zamordowanych przez Niemców w dniu 06.02.1943 r.

Jeziorko:

- obelisk ku czci powstańców poległych w bitwie pod Jeziorkiem 29.10.1863 r. w Powstaniu Styczniowym, 2008 r.
- krzyż powstańców 1863 r. – przy drodze do Dębna, 2008 r.

IV. Inne formy dziedzictwa niematerialnego

Gwara świętokrzyska – zanikająca gwara sandomierska należy do dialektu małopolskiego. Charakterystyczne dla niej są elementy: tzw. mazurzenie, ścieśnienie samogłosek „a”, „e”, „o” i ich wymowa jako „o”, „i”, „u” (np. „chłopok”, „kobita”); brak rezonansu samogłosek nosowych „ą”, „ę” (np. „bede”); zastąpienie w bezokoliczniku końcówki „-eć” przez „-ić” lub „-yc” (np. „widzić”, „cierpieć”, „leżyć”); poprzedzanie samogłosek „o” i „u” spółgłoską „ł” (np. „łosa”, „łodejdz”); używanie formy liczby mnogiej, jako wyraz szacunku do osoby starszej (np. „mamusia żyli osiemdziesiąt lat”).

Tradycje ludowe – prezentowane są głównie na imprezach lokalnych jak dożynki czy na imprezach o zasięgu regionalnym jak: festyny w Parku Etnograficznym w Tokarni, w ośrodkach doradztwa rolniczego w Modliszewicach i Sandomierzu oraz na festynach towarzyszących Dymarkom Świętokrzyskim.

Przekazy ustne – podstawowy zestaw wierzeń, podań ludowych, przysłów i pieśni dotyczących ludowego kultu religijnego został ukształtowany przez 800 lat trwania klasztoru na Świętym Krzyżu. Część z nich istnieje zapisana w formie papierowej, znaczna część funkcjonuje w zbiorowej świadomości mieszkańców. Pojawiały się również materiały o charakterze świeckim, mające charakter dydaktyczny, tłumaczyły występowanie niektórych zjawisk lub przebieg, przyczynę wydarzeń, opowiadały historię itp. Z regionu świętokrzyskiego pochodzi wiele legend, z których najbardziej znane i popularne, o charakterze często ponadregionalnym, to:

- legenda o Gołoborzu;
- legenda i diable i rycerzu;
- legenda o Pielgrzymie Świętokrzyskim/o Emeryku – dotyczy kamiennej rzeźby tzw. Pielgrzyma Świętokrzyskiego, który pokutuje za grzech zarozumiałości. Co rok porusza się o ziarnko piasku w stronę klasztoru. Gdy tam dotrze, nastąpi koniec jego pokuty, ale też i koniec świata;
- legendy o sabatach czarownic na Łysej Górze;
- legenda o Adelajdzie Habdankównie z Dębna i murzy Dębrocie.

Obrzędy – kultywowana jest obrzędowość katolicka: kościelna – uczestnictwo w świętach roku liturgicznego (Wielkanoc, Boże Ciało, Boże Narodzenie i innych), dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne oraz nagrobki na cmentarzach. Do obrzędowości należy zwyczaj pielgrzymowania na Jasną Górę i sanktuariów obecnych w województwie (m. in.: Święty Krzyż, Wiślica, Rytwiany, Pińczów, Piekoszów, Czarna). Trasa po sanktuariach została połączona w Rowerowy Szlak Pielgrzymkowy „Miejsca Mocy”. Z obrządkami kościelnymi wiążą się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijną.

Pogański Wał Kultowy na św. Krzyżu – szczyt Łysej Góry otacza kamienny wał, ułożony z piaskowca. Zachowane fragmenty mają długość ok. 1,5 km a wysokość, miejscami ponad 2 m. Wały te wzniesiono pomiędzy VII a IX w., dla potrzeb kultu pogańskiego. Pełniły one funkcje kręgów kultowych i wyznaczały

miejsce święte. Założenie w XII w., klasztoru benedyktyńskiego, spowodowane było zapobieżeniem kontynuacji pogańskich praktyk religijnych na Łysej Górze.

Nazwy zwyczajowe:

- **Bartoszewiny:** Dolna Wieś; Pola – Majdan, Ogrody, Pod Poradą, Przymiarki, Trzeci Łazek, Pastwiska, Strumyk; Pradło. Las – Wypalona Poręba.
- **Baszowice:** części wsi: Baszowice - Resztówka, Nowe Baszowice, Stare Baszowice; Łąki – Klucz, Stawy; Pola – Marzeczek, Hektary, Na Bykowie, Pod lasem, Pustka, Za ścieżką, Kowalówka.
- **Cząstków:** nazwy wsi: Ciemna, Nowy Cząstków, Stary Cząstków, Zamłynie; pola – Ciemna, Miłoszowskie pola, Pastwiska, Skała, Zamłynie, Zapusta; Las – Chełmowa Góra.
- **Hucisko:** Hektary, Pod lasem, Smugi, U granicy – polana; Rampa – las.
- **Jeziorko:** Bielowice, Jeziorkowskie, Na Chropie, Na Jeziorkach, Pod Krajkowem, Podlesie, Pod Łomnem, Stara Wieś.
- **Paprocice:** nazwy miejscowości: Leśniczówka, Pod lasem; Polanki – pola.
- **Pokrzywianka:** nazwy wsi: Pokrzywianka, Górna, Dolna, Hektary; pola – Ciemna, Grzegorzowskie pola, Hektary, Miłoszów; Rzeki - Czarna, Pokrzywianka.
- **Serwis:** Łąki Chełmowa Góra, Serwiskie. Rzeka - Pokrzywianka.
- **Skąły:** nazwy miejscowości: Kolonia Pierwsza, Kolonia Druga, Stara Wieś; rzeka – Czarna; pola – Kamieniołomy, Kolonijne pola, Pastwiska, Ziemia Państwowa.
- **Sosnówka:** jednostki osadnicze wsi: Nowa Sosnówka, Nowy Cząstków, Osiedle Górne, Osiedle Serwis, Rudki, Skowroniec, Sosnówka, Stara Sosnówka; pola – Lipie, Skowroniec, Zagaję.
- **Stara Słupia:** jednostki osadnicze wsi : Góry, Podchełmie, Stara Wieś, Winnica; Chełm – las; Chełmowa Góra – góra, las; pola: Hektary, Hektary zawinnickie, Korczak, Pod Chełmem, Pod lasem, Pola Serwickie; Słupianka – rzeka.
- **Włochy:** nazwy wsi: Włochy - Kolonia, Kresy, Nowa Wieś, Wieś; pole – Gacki, Kamieniołom, Kuniowa, Nad Pokrzywianką, Nadrzecze, Przymiarki, Pod Gruszą, Rokita, Trzcianki, Za dołami, Pastwiska – Doły. Rzeka - Pokrzywiana.
- **Wólka Milanowska:** nazwy ośrodków osadniczych: Wólka Milanowska, Wólka - Parcela, Wólka Stara Wieś; Pole – Kamień, Pastwiska, Parcela, Podjeleniowskie, Podmiejskie, Przymiarki; Łąki – Nadolna. Las – Pastwiska.

Spektakle i widowiska – Dymarki świętokrzyskie – wielka plenerowa impreza, odbywająca się w Nowej Słupi, stanowiąca połączenie wiedzy naukowej oraz zabawy w ramach ludowego święta integrującego regionalną społeczność. Odbywa się rokrocznie w sierpniu, wpisała się na stałe w kalendarz wydarzeń kulturalnych Kielecczyny. Po raz pierwszy zorganizowana została w 1967 r. z inicjatywy zarządu PTTK Okręgu w Kielcach (B. Bełdowski i K. Lewicki), jako eksperyment archeologiczny, równocześnie pokaz o charakterze publicznym efektu badań doświadczalnych mających na celu odtworzenie technologii produkcji żelaza stosowanej w pierwszych wiekach n.e.

Od 1999 r. funkcjonuje jako projekt edukacyjny „Człowiek i żelazo w pierwszych wiekach naszej ery”, prowadzony przez Świętokrzyskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Przemysłowego w Kielcach. Obejmuje szereg nowych elementów związanych z przedstawieniem pełnego cyklu technologicznego produkcji żelaza – od wydobywania i przygotowania rudy, poprzez właściwą redukcję, na obróbkę kowalskiej kończąc. Prezentowane są również inne dziedziny pradziejowej gospodarki: kolorowa metalurgia, garncarstwo, rogowiarstwo, plecionkarstwo, obróbka bursztynu, skóry, drewna itp.

Od 2011 r. pokazy odbywają się w Centrum Kulturowo-Archeologicznym w Nowej Słupi, powstałym z inicjatywy Świętokrzyskiego Stowarzyszenia Dziedzictwa Przemysłowego z siedzibą w Kielcach, przy współpracy wielu instytucji i osób. Inwestorem była Gmina Nowa Słupia, środki pozyskano z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013, nazwa zadania „Rewitalizacja terenów dymarkowskich w miejscowości Nowa Słupia”.

Centrum ma charakter parku edukacyjno-archeologicznego, bazującego na rekonstrukcji obiektów odkrytych w trakcie badań archeologicznych. Na obszarze ponad 4 ha znajduje się jednaście obiektów, w tym: ziemianki i chaty mieszkalne (wykopaliska w miejscowościach: Świlcza, Wrocieryż, Skały oraz Stobnica – Trzymorgi), chaty rzemieślnicze: kuźnia, chata rybaka, chata tkaczki, tzw. długi dom (Wólka Łasiecka), kopalnia żelaza (Modlniczki k. Krakowa), stanowiska dymarek i pieców garncarskich, fragmenty obozu rzymskiego z rekonstrukcją Wału Hadriana i wieżą (tzw. Burgą), „Święty gaj”.

Na terenie Centrum organizowane są liczne pokazy starożytnego górnictwa rud, hutnictwa oraz garncarstwa, a także rzemiosł (kowlstwo, tkactwo, ciesielstwo, złotnictwo, rymarstwo, zielarstwo). Ponadto prezentowane jest uzbrojenie i życie codzienne legionistów rzymskich oraz zagroda celtycka.

Systematyczne badania śladów metalurgii żelaza na terenie Gór Świętokrzyskich – wyjątkowego w skali europejskiej zjawiska – zawdzięczać należy prof. Mieczysławowi Radwanowi, który od 1955 r. kierował pracami badawczymi we współpracy z Zespołem Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach i Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie. Już w 1962 r. M. Radwan podjął badania doświadczalne, mające na celu odtworzenie starożytnego procesu dymarskiego. Od końca lat 60-tych XX w. badania prowadził prof. Kazimierz Bielenin z Muzeum Archeologicznego w Krakowie, który wprowadził tą problematykę do polskiej i europejskiej archeologii. Obecnie kontynuuje je zespół kieleckich archeologów wspomaganych przez grupę krakowskich metalurgów. Kilka lat temu ciężar gatunkowy prac przeniesiony został ze stanowisk produkcyjnych na stanowiska osadnicze: osady, cmentarzyska. Dymarki przekształciły się w pokazy obejmujący całokształt życia w tamtym okresie.

VI. Placówki upowszechniania kultury:

- Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Słupi z siedzibą w Rudkach,
- Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Nowej Słupi,
- Towarzystwo Przyjaciół Nowej Słupi,
- Towarzystwo Przyjaciół Rudek,
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy w Nowej Słupi,
- Związek Kombatanów R.P. i Białych Więźniów Politycznych w Nowej Słupi – Jarosława Chroboty,
- Stowarzyszenie Agroturystyki „Łysogóry”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Jeleniów „Razem dla Przyszłości”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Mirocice, Hucisko, Baszowice,
- Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju Wsi w Paprociach.

Ponadto na terenie gminy działają liczne koła, których celem jest działalność kulturalna i pielęgnowanie lokalnych tradycji. Jednocześnie animują one życie Gminy. Są to:

- Koło Gospodyń Wiejskich „Chełmowianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Modrzewianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Wesołe Kumoszki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich Mirocice,
- Koło Gospodyń Wiejskich Baszowice,
- Gminne Koło Pszczelarzy w Nowej Słupi.

Gmina podejmuje również liczne działania, które służyc mają integracji mieszkańców, podniesieniu poczucia przynależności do wspólnoty, poszanowaniu środowiska naturalnego oraz kultywowaniu tradycji w regionie. Imprezy odbywające się cyklicznie to m.in.:

- Dymarki Świętokrzyskie – sierpień,
- Gminne dożynki – wrzesień,
- Jarmark świętokrzyski – maj,
- Wielkanocna „Droga Krzyżowa” – marzec/kwiecień,
- Przegląd jasełek – grudzień,

- Andrzeжки – listopad,
- Zabawa mikołajkowa – grudzień,
- Festyn w Baszowicach – czerwiec,
- Warsztaty archeologiczne – maj/czerwiec,
- Dzień niepodległości – listopad,
- Dzień edukacji narodowej – październik,
- Święto strażaka – maj.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 4), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w gminie Nowa Słupia. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY NOWA SŁUPIA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • „Święty Krzyż – pobenedyktyński zespół klasztorny oraz przedchrześcijańskie obwałowania kamienne na Łysej Górze” uznane za pomnik historii; • zachowany układ urbanistyczny miasta Nowa Słupia oraz w znacznym stopniu zachowane historyczne układy wsi; • wielokulturowość regionu; • dobra promocja gminy; • przebiegające przez gminę szlaki turystyczne; • aktywna działalność m.in.: Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Słupi z siedzibą w Rudkach, Muzeum Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu, Muzeum Starożytnego Hutnictwa im. Mieczysława Radwana w Nowej Słupi, Muzeum Misyjne na Świętym Krzyżu, Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi; • bogata gama imprez o charakterze kulturowym, w tym unikatowe Dymarki świętokrzyskie; • strefy aktywności turystycznej; • System Informacji Przestrzennej; • dysponowanie terenami o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych – Świętokrzyski Park Narodowy i Jeleniowski Park Krajobrazowy; • występujące formy ochrony przyrody; • obowiązująca uchwała w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własność gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; • degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • możliwość przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane tylko obiektom wpisanym do rejestru zabytków; • niewielka baza noclegowa i gastronomiczna dla turystów; • brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy; • niedostateczne zagospodarowanie oraz ochrona dla terenu rezerwatu archeologicznego RUDKI.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • dobry węzeł komunikacyjny; • występowanie wysokiej klasy obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • dogodne warunki dla rozwijania turystyki oraz agroturystyki; • rozbudowa ścieżek i tras rowerowych; • malowniczy krajobraz sprzyjający rozwojowi turystyki i rekreacji; • kreatywność inwestorów turystycznych; • zwiększający się napływ turystów; • rozszerzenie oferty kulturalnej i turystycznej; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym, ; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • duża ilość powierzchni zalesionej w gminie; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • rozwój współpracy między władzami gminy Nowa Słupia z władzami powiatu kieleckiego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • niewystarczający poziom obsługi mieszkańców i turystów; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • często występujące anomalie pogodowe i zmieniający się klimat; • odchodzenie od miejscowej tradycji w budownictwie przy budynkach nowopowstałych lub modernizowanych.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Polityka gminy w zakresie ochrony zabytków w perspektywie długofalowej powinna być przede wszystkim nakierowana z jednej strony na zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, jego ochronę przed degradacją, systematyczną poprawę stanu technicznego - remonty, odbudowy, adaptacje i rewitalizacje, z drugiej strony na wielotorową edukację kulturalną, która jest kluczem do ogólnej poprawy sytuacji w przestrzeni publicznej. Realizacja wyznaczonych celów, wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami gminy Nowa Słupia na lata 2016-2019. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5 i 6.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Nowa Słupia.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Nowa Słupia.

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego gminy Nowa Słupia.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami obiektów.	Z kim współpracowano, jakie obiekty udostępniono, w jakiej formie
	Opracowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w obrębie obszaru całej gminy zgodnie z uchwałą określającą zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane – z art. 37a Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która reguluje wszystkie ww. elementy (w tym także ogrodzenia i małą architekturę).	Ilość opracowanych zasad, dokumentów

	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
	Oznakować w Systemie Informacji Przestrzennej obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowiska archeologiczne.	Czy oznakowano obiekty
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy.	Czy plan zostały opracowany, jego zakres w obszarze zabytków
	W momencie przyjmowania nowych planów, strategii, zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.	Ilość informacji umieszczonych w dokumentach na temat zabytków
	Wspieranie badań archeologicznych poprzez inwentaryzację terenową stanowisk archeologicznych w ramach AZP.	Ilość przeprowadzonych badań, ilość odnalezionych obiektów
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Nowa Słupia.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miasta i Gminy Nowa Słupia.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy; 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną; 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia lub pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
	Kontynuowanie udzielania dotacji z budżetu gminy zgodnie z uchwałą nr VII/44/10 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własność gminy.	Wysokość dotacji, ile osób wnioskowało o datację, ile osób otrzymało dotację

	Zmiana uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków poprzez dodanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy zmieniono przyjęto uchwałę, wartość dofinansowań, ilość złożonych wniosków, ich wartość
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy Nowa Słupia (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Rewaloryzacja kapliczek położonych na terenie gminy Nowa Słupia.	Jakie obiekty wyremontowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków, z kim współpracowano, czy otrzymano i skąd dofinansowanie
	Prowadzenie nadzoru archeologicznego nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez gminę, a stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Ilość przeprowadzonych nadzorów, ilość realizowanych prac ziemnych

Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Nowa Słupia.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy we ścisłej współpracy z instytucjami kultury(Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Słupi z siedzibą w Rudkach, Muzeum Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego na Świętym Krzyżu, Muzeum Starożytnego Hutnictwa im. Mieczysława Radwana w Nowej Słupi, Muzeum Misyjne na Świętym Krzyżu, Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi).	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Stworzenie trasy turystycznej po kapliczkach/figurach/krzyżach znajdujących się na terenie gminy, w postaci mapy z rozmieszczeniem ww. obiektów, w kolejnym etapie ujęcie najcenniejszych obiektów w gminnej ewidencji zabytków.	Ilość opracowanych tras, ilość zwiedzających, czy obiekty zostały ujęte w GEZ
	Prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących

	o tożsamości gminy.	
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własność gminy
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Nowa Słupia),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy Nowa Słupia dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plan rozwoju lokalnego, program ochrony środowiska przyrodniczego, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,

- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Nowa Słupia,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,

- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach** – co roku przyznawane są dotacje celowe na zadania publicznych z zakresu ochrony dóbr kultury, dotyczące prac zabezpieczających, konserwatorskich, remontowych, ekspertyz technicznych i konserwatorskich, badań architektonicznych i konserwatorskich – zabytków nieruchomych i ruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków. Regulamin oraz szczegóły dotyczące dotacji w danym roku znajdują się na stronie internetowej WUOZ.

• **Dotacje wojewódzkie**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Województwa Świętokrzyskiego – zasady udzielania dotacji określa szczegółowo uchwała nr VII/121/11 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 27 kwietnia 2011 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu samorządu województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Województwa Świętokrzyskiego. Z budżetu Województwa Świętokrzyskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie województwa świętokrzyskiego posiadającym istotne znaczenie historyczne, naukowe, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym.

Wysokość środków przeznaczonych na dofinansowanie realizacji zadań określa każdego roku uchwała budżetowa. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego każdego roku ogłosi termin rozpoczęcia i zakończenia naboru wniosków o dotację na dany rok budżetowy. Decyzję o udzieleniu dotacji podejmuje Sejmik Województwa Świętokrzyskiego w formie uchwały na wniosek Zarządu Województwa Świętokrzyskiego.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatowego w Kielcach – określa uchwała nr XXVIII/33/14 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 23 czerwca 2014 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków niestanowiących własności Powiatu Kieleckiego, sposobu ich rozliczenia i kontroli wykonania zleconych zadań.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu gminy Nowa Słupia – reguluje uchwała nr VII/44/10 Rady Gminy Nowa Słupia z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie, rozliczenie i kontroli wykorzystania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, niestanowiących własność gminy.

Wnioski o udzielenie dotacji na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, składa się do dnia 15 września roku poprzedzającego przeprowadzenie zaplanowanych prac.

Wysokość dotacji nie może przekroczyć środków finansowych przewidzianych w Budżecie Gminy w danym roku. Zatwierdzony przez Burmistrza Miasta i Gminy Nowa Słupia wniosek o dotację stanowi podstawę ujęcia kwoty w projekcie budżetu na dany rok budżetowy. Dotację przyznaje Rada Miejska na wniosek Burmistrza Miasta i Gminy.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za pomnik historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do Programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. kończy się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad budżetem Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

• Program Kultur, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultura, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta i Gminy w Nowej Słupi.
16. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach.
17. M. Derwich, „Materiały do słownika historyczno-geograficznego dóbr i dochodów dziesięcinnych benedyktyńskiego opactwa św. Krzyża” na Łysej Górze do 1819 r.”, Wrocław 2000; <http://www.hist.uni.wroc.pl/pdf/derwich/slownik.pdf>.
18. M. Derwich, „Działalność benedyktynów łysegórskich w XV w. : http://rcin.org.pl/Content/5313/WA303_3846_KH97-r1990-R97-nr3-4_Kwartalnik-Historyczny_02_Derwich.pdf.
19. Gach P. P., Opactwo i sanktuarium Świętego Krzyża w epoce kasat zakonnych (XVIII-XIX wiek), w: Klasztor na Św. Krzyżu w kulturze narodowej, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000.
20. Słupecki P. L., Problem istnienia pogańskiego ośrodka na Łyścu, w: Klasztor na Św. Krzyżu w kulturze narodowej, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000.
21. M. Wawrzeniecki „Materiały do mapy archeologicznej Polski” w „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, t. 10, 1910 (Dębno).
22. <http://e-zabytek.nid.pl/getDocument.php?doc=aHR0cDovLzE5Mi4xNjguMTAuMjIvcHVibGljL3JlcG8vY2FyYXJIL1N0YW5vd2lza2FfYXJjaGVvbG9naWN6bmUvXzZp3acSZdHlfS3J6ecW8Xy1fbWllanNjZV9rdWx0dS9OSUQtYXJjaGVvLVN3aWV0eV9Lcnp5el9taWVqc2NlX2t1bHR1LTAxNy5wZGY=&typ=PDF>.
23. www.powiat.kielce.pl.
24. www.nowaslupia.pl.
25. www.swietokrzyskielgd.pl.
26. <http://rajd.pttkkielce.pl/>.

11. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Nowa Słupia.
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Nowa Słupia.
3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Nowa Słupia jest właścicielem.
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT.
5. Tabela nr 5. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.
7. Zdjęcie nr 1. Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w Nowej Słupi.
8. Zdjęcie nr 2. Kościół pw. Św. Mikołaja Biskupa, Dębno.
9. Zdjęcia nr 3, 4. Zespół klasztorny, Święty Krzyż.

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Nowa Słupia

LP.	MIESJCOWOŚĆ	ADRES	DZ. NR	OBIEKT
1	Baszowice		dz. nr 314/2	Pozostałości parku dworskiego
2	Dębno		dz. nr 241, 242, 243	Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki
3	Dębno		dz. nr 530/1	Cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia w zespole kościoła parafialnego
4	Dębno		dz. nr 530/1	Kościół parafialny pw. św. Mikołaja Biskupa w zespole
5	Dębno		dz. nr 530/1	Zespół kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja Biskupa
6	Jeleniów		dz. nr 726, 735, 736/1, 736/2, 738	Zespół dworski
7	Jeleniów		dz. nr 726, 735, 736/1, 736/2, 738	Park dworski w zespole dworskim
8	Jeleniów		dz. nr 726	Ruina dworu w zespole
9	Jeleniów		dz. nr 726	Ruina kaplicy w zespole dworskim, ob. odbudowana
10	Nowa Słupia			Układ urbanistyczny
11	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1229	Zespół kościoła parafialnego pw. św. Wawrzyńca
12	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1229	Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca w zespole
13	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1229	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego
14	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1229	Ogrodzenie z bramą w zespole kościoła parafialnego
15	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1229	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego
16	Nowa Słupia	ul. Kielecka 1	dz. nr 1230	Plebania w zespole kościoła parafialnego
17	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	dz. nr 1210	Zespół kościoła i szpitala pw. św. Michała
18	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	dz. nr 1210	Budynek dawnej szkoły benedyktyńskiej, tzw. Dom Opata, ob. Biblioteka Publiczna i Punkt Informacji Turystycznej w zespole
19	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	dz. nr 1210	Fundamenty kościoła św. Michała w zespole kościoła i szpitala pw. św. Michała
20	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 53a	dz. nr 1210	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła i szpitala pw. św. Michała
21	Nowa Słupia	ul. Opatowska	dz. nr 1373	Cmentarz parafialny, rzymsko-katolicki
22	Nowa Słupia	ul. Kielecka	dz. nr 1423/1	Cmentarz żydowski (zlikwidowany)

23	Nowa Słupia	ul. Staszica/Chełmowa	dz. nr 1118	Kapliczka
24	Nowa Słupia		dz. nr 2023	Kapliczka I przy „Drodze Królewskiej”
25	Nowa Słupia		dz. nr 2023	Kapliczka II przy „Drodze Królewskiej”
26	Nowa Słupia	ul. Radoszów 4	dz. nr 1309	Bożnica, ob. magazyn
27	Nowa Słupia	ul. Świętokrzyska 61	dz. nr 1194/1	Budynek Szkolnego Schroniska PTTK „Pod Pielgrzymem”
28	Pokrzywianka Dolna	przy domu nr 57	dz. nr 174	Młyn wodny
29	Stara Słupia	przy drodze do Nowej Słupi	dz. nr 513/4	Kapliczka
30	Stara Słupia	nr 193	dz. nr 183/2	Zespół dworski
31	Stara Słupia	nr 193	dz. nr 183/2	Dwór w zespole
32	Stara Słupia	nr 193	dz. nr 183/2	Park dworski w zespole dworskim
33	Stara Słupia	nr 193	dz. nr 183/2	Spichlerz w zespole dworskim
34	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1-2	dz. nr 2000, 2003, 2028, 2029, 2039, 2040	Zespół klasztorny benedyktynów na Świętym Krzyżu
35	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2003	Kościół pw. Trójcy Świętej w zespole klasztornym
36	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2003, 2039, 2040	Klasztor w zespole
37	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2003	Dzwonnica w zespole klasztornym
38	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2003	Brama wschodnia w zespole klasztornym
39	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2000, 2003, 2028, 2029, 2039, 2040	Teren wzgórza (teren w granicach muru klasztornego oraz promieniu 100 m od ogrodzenia, w tym las, skały, źródła i gołoborza) w zespole klasztornym
40	Święty Krzyż	Święty Krzyż 2	dz. nr 2039	Dawny szpital w zespole klasztornym
41	Święty Krzyż	Święty Krzyż 1	dz. nr 2003, 2039, 2040	Ogrodzenie z bramką w zespole klasztornym
42	Święty Krzyż		dz. nr 2003	Kapliczka tzw. „Dąbrówki”
43	Święty Krzyż		dz. nr 2039	Cmentarz radzieckich jeńców wojennych
44	Włochy	przy nr 44	dz. nr 42, 43, 278/2, 279, 290, 440	Pozostałości młyna wodnego (z wyposażeniem) i układ wodny

* obiekty oznaczone na kolor niebieski są wpisane do rejestru zabytków

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków gminy Nowa Słupia

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR OBSZARU AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	CHRONOLOGIA - FUNKCJA
1	Bartoszewiny (Świętokrzyski Park Narodowy)	85-66	1	20	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
2	Bartoszewiny (Świętokrzyski Park Narodowy)	85-66	1	25	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
3	Bartoszewiny (Świętokrzyski Park Narodowy)	85-66	2	26	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
4	Bartoszewiny	86-67	1	58	neolit - osada
5	Baszowice	85-67	1	261	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
6	Baszowice	85-67	2	262	późny OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
7	Baszowice	85-67	3	263	OWR - stanowisko dymarskie wielopiecznikowe
8	Baszowice	85-67	4	264	OWR - stanowisko dymarskie wielopiecznikowe

9	Baszowice	85-67	5	265	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
10	Baszowice	85-67	6	266	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
11	Baszowice	85-67	7	267	OWR - ślad produkcji dymarskiej
12	Baszowice	85-67	8	268	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
13	Baszowice	85-67	9	269	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
14	Baszowice	85-67	10	270	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
15	Baszowice	85-67	11	271	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
16	Baszowice	85-67	12	272	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
17	Baszowice	85-67	13	273	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
18	Baszowice	85-67	14	274	późne średniowiecze ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
19	Baszowice	85-67	15	275	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
20	Baszowice	85-67	16	276	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
21	Baszowice	85-67	17	277	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
22	Baszowice	85-67	18	278	OWR - stanowisko dymarskiej wielopieczowiskowe
23	Baszowice	85-67	19	279	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
24	Baszowice	85-67	20	280	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
25	Baszowice	85-67	21	281	OWR - ślad produkcji dymarskiej
26	Baszowice	85-67	22	282	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
27	Baszowice	85-67	23	283	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
28	Baszowice	85-67	24	284	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
29	Baszowice	85-67	25	285	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
30	Baszowice	85-67	26	286	OWR - ślad produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
31	Baszowice	85-67	27	287	epoka kamienia - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze (XIII-XIV w.) - ślad osadnictwa
32	Baszowice	85-67	28	288	epoka kamienia - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
33	Baszowice	85-67	29	289	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
34	Baszowice	85-67	30	290	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
35	Baszowice	85-67	31	291	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
36	Baszowice	85-67	32	292	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
37	Baszowice	85-67	33	293	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
38	Baszowice	85-67	34	294	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskiej wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa późne średniowiecze (XIV-XVI w.) - ślad osadnictwa
39	Baszowice	85-67	35	295	OWR - ślad produkcji dymarskiej
40	Baszowice	85-67	36	296	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
41	Baszowice	85-67	37	297	późny OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
42	Baszowice	85-67	38	298	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) - ślad

					osadnictwa
43	Baszowice	85-67	39	299	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
44	Baszowice	85-67	40	300	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej Późne średniowiecze - ślad osadnictwa
45	Baszowice	85-67	41	301	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
46	Baszowice	85-67	42	302	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
47	Baszowice	85-67	43	303	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
48	Baszowice	85-67	44	304	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
49	Baszowice	85-67	45	305	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
50	Baszowice	85-67	46	306	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
51	Baszowice	85-67	47	307	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
52	Baszowice	85-67	48	308	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
53	Baszowice	85-67	49	309	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
54	Baszowice	85-67	50	310	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
55	Baszowice	85-67	51	311	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
56	Baszowice	85-67	52	312	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
57	Baszowice	85-67	53	313	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
58	Baszowice	85-67	54	314	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
59	Baszowice	85-67	55	315	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
60	Baszowice	85-67	56	316	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
61	Baszowice	85-67	57	317	OWR - ślad produkcji dymarskiej
62	Baszowice	85-67	58	318	OWR - osadniczo - produkcyjna ?
63	Cząstków	85-67	1	57	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
64	Cząstków	85-67	2	56	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
65	Cząstków	85-67	3	58	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
66	Cząstków	85-67	4	59	prahistoria - cmentarzysko ? OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
67	Cząstków	85-67	5	60	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
68	Cząstków	85-67	6	61	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
69	Cząstków	85-67	7	62	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
70	Cząstków	85-67	8	63	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
71	Cząstków	85-67	9	64	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
72	Cząstków	85-67	10	65	paleolit schyłkowy ? - obozowisko neolit - osada prahistoria - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
73	Cząstków	85-67	11	66	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
74	Cząstków	85-67	12	67	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
75	Cząstków	85-67	13	68	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
76	Cząstków	85-67	14	69	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
77	Cząstków	85-67	15	70	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
78	Cząstków	85-67	16	71	epoka kamienia - ślad osadnictwa
79	Cząstków	85-67	17	72	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
80	Cząstków	85-67	18	73	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
81	Cząstków	85-67	19	74	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze (XV-XVI w.) - osada
82	Cząstków	85-67	20	75	epoka kamienia - ślad osadnictwa
83	Cząstków	85-67	21	76	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
84	Cząstków	85-67	22	77	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

85	Cząstków	85-67	23	78	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
86	Cząstków	85-67	24	79	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
87	Cząstków	85-67	25	80	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
88	Cząstków	85-67	26	81	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
89	Cząstków	85-67	27	82	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
90	Cząstków	85-67	28	83	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
91	Cząstków	85-67	29	84	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
92	Cząstków	85-67	30	85	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
93	Cząstków	85-67	31	86	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
94	Cząstków	85-67	32	87	OWR - ślad produkcji dymarskiej
95	Cząstków	85-67	33	88	OWR - ślad produkcji dymarskiej
96	Cząstków	85-67	34	89	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
97	Cząstków	85-67	35	90	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
98	Cząstków	85-67	36	91	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - osada
99	Cząstków	85-67	37	92	epoka kamienia - ślad osadnictwa
100	Cząstków	85-67	38	93	neolit - ślad osadnictwa
101	Cząstków	85-67	39	94	kultura łużycka - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
102	Cząstków	85-67	40	95	neolit ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
103	Cząstków	85-67	41	96	OWR ? - ślad osadnictwa
104	Cząstków	85-67	42	97	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
105	Cząstków	85-67	43	98	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
106	Cząstków	85-67	44	99	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
107	Cząstków	85-67	45	100	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
108	Cząstków	85-67	46	101	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
109	Cząstków	85-67	47	102	epoka kamienia - ślad osadnictwa
110	Cząstków	85-67	48	103	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
111	Cząstków	85-67	49	104	OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
112	Cząstków	85-67	50	105	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
113	Cząstków	85-67	51	106	epoka kamienia - ślad osadnictwa
114	Cząstków	85-67	52	107	neolit - ślad osadnictwa
115	Cząstków	85-67	53	108	OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - osada
116	Cząstków	85-67	-	109	wczesne średniowiecze ? - grodzisko ?
117	Cząstków	85-67	-	567	OWR ?, wczesne średniowiecze ? - osada
118	Cząstków	85-67	-	568	wczesne średniowiecze - osada ?
119	Dębno	84-66	138	320	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
120	Dębno	84-66	139	321	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
121	Dębno	84-66	140	322	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
122	Dębno	84-66	141	323	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
123	Dębno	84-66	142	324	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
124	Dębno	85-66	1	153	późne średniowiecze (1 poł. XIV w.) - gródek stożkowaty późne średniowiecze (XIII - XV w.) - osada (podgrodzie)
125	Dębno	85-66	2	154	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
126	Dębno	85-66	3	155	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
127	Dębno	85-66	4	156	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
128	Dębno	85-66	5	157	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
129	Dębno	85-66	6	158	Okres późnorzymski - ślad osadnictwa

130	Dębno	85-66	7	159	Okres późnorzymski - ślad osadnictwa
131	Dębno	85-66	8	160	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
132	Dębno	85-66	9	161	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
133	Dębno	85-66	10	162	OWR - ślad produkcji dymarskiej
134	Dębno	85-66	11	163	OWR - ślad produkcji dymarskiej
135	Dębno	85-66	12	164	OWR - ślad produkcji dymarskiej
136	Dębno	85-66	13	165	OWR - ślad produkcji dymarskiej
137	Dębno	85-66	14	166	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
138	Dębno	85-66	15	167	OWR - ślad produkcji dymarskiej
139	Dębno	85-66	16	168	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
140	Dębno	85-66	17	169	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
141	Dębno	85-66	18	170	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
142	Dębno	85-66	19	171	Późne średniowiecze - ślad osadnictwa
143	Dębno	85-66	20	172	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
144	Dębno	85-66	21	173	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
145	Dębno	85-66	22	174	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
146	Dębno	85-66	23	175	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
147	Dębno	85-66	24	176	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
148	Dębno	85-66	25	177	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
149	Dębno	85-66	26	178	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
150	Dębno	85-66	27	179	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
151	Dębno	85-66	28	180	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
152	Dębno	85-66	29	181	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
153	Dębno	85-66	30	182	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
154	Dębno	85-66	31	183	OWR - ślad produkcji dymarskiej
155	Dębno	85-66	32	184	OWR - ślad produkcji dymarskiej
156	Dębno	85-66	33	185	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
157	Dębno	85-66	34	186	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
158	Dębno	85-66	35	187	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
159	Dębno	85-66	36	188	OWR - ślad produkcji dymarskiej
160	Dębno	85-66	37	189	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
161	Dębno	85-66	38	190	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
162	Dębno	85-66	39	191	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
163	Dębno	85-66	40	192	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
164	Dębno	85-66	41	193	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
165	Dębno	85-66	42	194	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
166	Dębno	85-66	43	195	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
167	Dębno	85-66	44	196	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
168	Dębno	85-66	45	197	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
169	Dębno	85-66	46	198	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
170	Dębno	85-66	47	199	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
171	Dębno	85-66	48	200	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
172	Dębno	85-66	49	201	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
173	Dębno	85-66	50	202	OWR - ślad produkcji dymarskiej
174	Dębno	85-66	51	203	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
175	Dębno	85-66	52	204	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
176	Dębno	85-66	53	205	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej Późne średniowiecze - ślad osadnictwa
177	Dębno	85-66	54	206	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
178	Dębno	85-66	55	207	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
179	Dębno	85-66	56	208	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
180	Dębno	85-66	57	209	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
181	Dębno	85-66	58	210	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
182	Dębno	85-66	59	211	OWR - ślad produkcji dymarskiej
183	Dębno	85-66	60	212	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
184	Dębno	85-66	61	213	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
185	Dębno	85-66	62	214	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
186	Dębno	85-66	63	215	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
187	Dębno	85-66	64	216	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

188	Dębno	85-66	65	217	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
189	Dębno	85-66	66	218	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
190	Dębno	85-66	67	219	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
191	Dębno	85-66	68	220	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
192	Dębno	85-66	69	221	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
193	Dębno	85-66	70	222	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
194	Dębno	85-66	71	223	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
195	Dębno	85-66	72	224	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze? - ślad osadnictwa
196	Dębno	85-66	73	225	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
197	Dębno	85-66	74	226	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
198	Dębno	85-66	75	227	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe średniowiecze (XI - XIII w.) - ślad osadnictwa
199	Dębno	85-66	76	228	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
200	Dębno	85-66	77	229	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
201	Dębno	85-66	78	230	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
202	Dębno	85-66	79	231	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
203	Dębno	85-66	80	232	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
204	Dębno	85-66	81	233	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
205	Dębno	85-66	82	234	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
206	Dębno	85-66	83	235	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
207	Dębno	85-66	84	236	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
208	Dębno	85-66	85	237	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
209	Dębno	85-66	86	238	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
210	Dębno	85-66	87	239	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
211	Dębno	85-66	88	240	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
212	Dębno	85-66	89	241	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
213	Dębno	85-66	90	242	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
214	Dębno	85-66	91	243	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
215	Dębno	85-66	92	244	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
216	Dębno	85-66	93	245	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
217	Dębno	85-66	94	246	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
218	Dębno	85-66	95	247	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
219	Dębno	85-66	96	122	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
220	Dębno	85-66	96	248	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
221	Dębno	85-66	97	249	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
222	Dębno	85-66	98	250	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
223	Dębno	85-66	99	251	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
224	Dębno	85-66	100	252	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
225	Dębno	85-66	101	253	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
226	Dębno	85-66	102	254	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
227	Dębno	85-66	103	255	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
228	Dębno	85-66	104	256	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
229	Dębno	85-66	105	257	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
230	Dębno	85-66	106	258	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
231	Dębno	85-66	107	259	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
232	Dębno	85-66	108	260	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
233	Dębno	85-66	109	261	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
234	Dębno	85-66	110	262	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
235	Dębno	85-66	111	263	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
236	Dębno	85-66	112	264	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
237	Dębno	85-66	113	265	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
238	Dębno	85-66	114	266	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
239	Dębno	85-66	115	267	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
240	Dębno	85-66	116	268	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
241	Dębno	85-66	117	269	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
242	Dębno	85-66	118	270	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

243	Dębno	85-66	119	271	neolit - osada neolit - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
244	Dębno	85-66	120	272	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
245	Dębno	85-66	121	273	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
246	Dębno	85-66	122	274	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
247	Dębno	85-66	123	275	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
248	Dębno	85-66	124	276	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
249	Dębno	85-66	125	277	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
250	Dębno	85-66	126	278	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
251	Dębno	85-66	127	279	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
252	Dębno	85-66	128	280	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
253	Dębno	85-66	129	281	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
254	Dębno	85-66	130	282	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
255	Dębno	85-66	131	283	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
256	Dębno	85-66	132	284	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
257	Dębno	85-66	133	285	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
258	Dębno	85-66	134	286	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
259	Dębno	85-66	135	287	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
260	Dębno	85-66	136	288	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
261	Dębno	85-66	137	289	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
262	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	1	49	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
263	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	1	53	? - stanowisko produkcyjne - węglarskie
264	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	2	50	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
265	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	2	54	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
266	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	3	51	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
267	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	4	52	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
268	Góra Chełmowa (SPN)	85-67	-	55	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
269	Hucisko (SPN)	85-67	1	565	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
270	Hucisko	85-67	1	230	OWR - stanowisko osadniczo - produkcyjne OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
271	Hucisko	85-67	2	231	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
272	Hucisko	85-67	3	232	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
273	Hucisko	85-67	4	233	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
274	Hucisko	85-67	5	234	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
275	Hucisko	85-67	6	235	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
276	Hucisko	85-67	7	236	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
277	Hucisko	85-67	8	237	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
278	Hucisko	85-67	9	238	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
279	Hucisko	85-67	10	239	późna faza wczesnej epoki brązu - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
280	Hucisko	85-67	11	240	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
281	Hucisko	85-67	12	241	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
282	Hucisko	85-67	13	242	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
283	Hucisko	85-67	14	243	neolit ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
284	Hucisko	85-67	15	244	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
285	Hucisko	85-67	16	245	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
286	Hucisko	85-67	17	246	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
287	Hucisko	85-67	18	247	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
288	Hucisko	85-67	19	248	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
289	Hucisko	85-67	20	249	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
290	Hucisko	85-67	21	250	OWR - ślad produkcji dymarskiej
291	Hucisko	85-67	22	251	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
292	Hucisko	85-67	23	252	epoka kamienia - ślad osadnictwa

					OWR - ślad produkcji dymarskiej
293	Hucisko	85-67	24	253	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
294	Hucisko	85-67	25	254	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
295	Hucisko	85-67	26	255	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
296	Hucisko	85-67	27	256	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
297	Hucisko	85-67	28	257	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
298	Hucisko	85-67	29	258	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
299	Hucisko	85-67	30	259	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
300	Hucisko	85-67	31	260	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (IX-XI w.) - ślad osadnictwa
301	Jeleniów	85-67	5	544	OWR - ślad produkcji dymarskiej
302	Jeleniów	85-67	6	545	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
303	Jeleniów	85-67	7	546	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
304	Jeleniów	85-67	8	547	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
305	Jeleniów	85-67	9	548	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
306	Jeleniów	85-67	10	549	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada OWR ?- osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
307	Jeleniów	85-67	11	550	kultura łużycka - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze (XIII-XV w.) - ślad osadnictwa
308	Jeleniów	85-67	12	551	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka ? - ślad osadnictwa OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
309	Jeleniów	85-67	13	552	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
310	Jeleniów	85-67	14	553	epoka kamienia - osada
311	Jeleniów	85-67	15	554	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
312	Jeleniów	85-67	16	555	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
313	Jeleniów	85-67	17	556	neolit - ślad osadnictwa kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
314	Jeleniów	85-67	18	557	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (VIII-IX w.) - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XII-XVI w.) - osada
315	Jeleniów	85-67	19	558	późny OWR - osada OWR - ślad produkcji wczesne lub późne średniowiecze - ślad

					osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
316	Jeleniów	86-67	1	143	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
317	Jeleniów	86-67	2	144	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
318	Jeleniów	86-67	3	145	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
319	Jeleniów	86-67	4	146	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
320	Jeleniów	86-67	20	147	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
321	Jeleniów	86-67	21	148	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
322	Jeleniów	86-67	22	149	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
323	Jeleniów	86-67	23	150	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
324	Jeleniów	86-67	24	151	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
325	Jeleniów	86-67	25	152	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
326	Jeleniów	86-67	26	153	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
327	Jeleniów	86-67	27	154	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
328	Jeleniów	86-67	28	155	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
329	Jeleniów	86-67	29	156	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
330	Jeleniów	86-67	30	157	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
331	Jeleniów	86-67	31	158	OWR - ślad produkcji dymarskiej
332	Jeleniów	86-67	32	159	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
333	Jeleniów	86-67	33	160	neolit - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze- ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
334	Jeleniów	86-67	34	161	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
335	Jeleniów	86-67	35	162	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
336	Jeleniów	86-67	36	163	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
337	Jeleniów	86-67	37	164	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
338	Jeleniów	86-67	38	165	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XII w.) - ślad osadnictwa
339	Jeleniów	86-67	39	166	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
340	Jeleniów	86-67	40	167	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
341	Jeleniów	86-67	41	168	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
342	Jeleniów	86-67	42	169	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
343	Jeleniów	86-67	43	170	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
344	Jeleniów	86-67	44	171	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
345	Jeleniów	86-67	45	172	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
346	Jeleniów	86-67	46	173	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
347	Jeleniów	86-67	47	174	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
348	Jeleniów	86-67	48	175	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
349	Jeleniów	86-67	49	176	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
350	Jeleniów	86-67	50	177	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
351	Jeleniów	86-67	51	178	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
352	Jeleniów	86-67	52	179	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
353	Jeleniów	86-67	53	180	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
354	Jeleniów	86-67	54	181	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
355	Jeleniów	86-67	55	182	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
356	Jeleniów	86-67	56	183	OWR - ślad produkcji dymarskiej
357	Jeleniów	86-67	57	184	epoka kamienia - ślad osadnictwa
358	Jeleniów	86-67	58	185	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (IX-XI w.) - ślad osadnictwa
359	Jeleniów	86-67	59	186	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
360	Jeleniów	86-67	60	187	OWR - ślad produkcji dymarskiej
361	Jeleniów	86-67	61	188	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
362	Jeleniów	86-67	62	189	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

363	Jeleniów	86-67	63	190	OWR - ślad produkcji dymarskiej
364	Jeleniów	86-67	64	191	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
365	Jeleniów	86-67	65	192	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
366	Jeleniów	86-67	66	193	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
367	Jeleniów	86-67	67	194	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
368	Jeleniów	86-67	68	195	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
369	Jeleniów	86-67	69	196	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
370	Jeleniów	86-67	70	197	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
371	Jeleniów	86-67	71	198	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
372	Jeleniów	86-67	72	199	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
373	Jeleniów	86-67	73	200	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
374	Jeleniów	86-67	74	201	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
375	Jeleniów	86-67	75	202	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
376	Jeleniów	86-67	76	203	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
377	Jeleniów	86-67	77	204	epoka kamienia (neolit ?) - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
378	Jeleniów	86-67	78	205	wczesna epoka brązu - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
379	Jeleniów	86-67	79	206	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
380	Jeleniów	86-67	80	207	OWR - ślad produkcji dymarskiej
381	Jeleniów	86-67	81	208	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
382	Jeleniów	86-67	82	209	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
383	Jeleniów	86-67	83	210	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
384	Jeleniów	86-67	84	211	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
385	Jeleniów	86-67	85	212	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
386	Jeleniów	86-67	86	213	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
387	Jeleniów	86-67	87	214	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
388	Jeleniów	86-67	88	215	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
389	Jeleniów	86-67	89	216	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
390	Jeleniów	86-67	90	217	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
391	Jeleniów	86-67	91	218	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
392	Jeleniów	86-67	92	219	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
393	Jeleniów	86-67	93	220	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
394	Jeleniów	86-67	94	221	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
395	Jeleniów	86-67	95	222	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
396	Jeleniów	86-67	96	223	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
397	Jeleniów	86-67	97	224	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
398	Jeleniów	86-67	98	225	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
399	Jeleniów	86-67	99	226	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
400	Jeleniów	86-67	100	227	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
401	Jeleniów	86-67	101	228	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
402	Jeleniów	86-67	102	229	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
403	Jeleniów	86-67	103	230	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XII-XII w.) - osada
404	Jeleniów	86-67	104	231	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
405	Jeleniów	86-67	105	232	OWR - ślad produkcji dymarskiej
406	Jeleniów	86-67	106	233	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
407	Jeleniów	86-67	107	234	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
408	Jeleniów	86-67	108	235	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
409	Jeleniów	86-67	109	236	epoka kamienia - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
410	Jeleniów	86-67	110	237	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

411	Jeleniów	86-67	111	238	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
412	Jeleniów	86-67	112	239	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
413	Jeleniów	86-67	113	240	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
414	Jeleniów	86-67	114	241	OWR - ślad produkcji dymarskiej
415	Jeleniów	86-67	115	242	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
416	Jeleniów	86-67	116	243	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
417	Jeleniów	86-67	117	244	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
418	Jeleniów	86-67	118	245	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
419	Jeleniów	86-67	119	246	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
420	Jeleniów	86-67	120	247	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
421	Jeleniów	86-67	121	248	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
422	Jeleniów	86-67	122	249	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
423	Jeleniów	86-67	123	250	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
424	Jeleniów	86-67	124	251	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
425	Jeleniów	86-67	125	252	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
426	Jeleniów	86-67	126	253	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-XI w.) późne średniowiecze - ślad osadnictwa
427	Jeleniów	86-67	127	254	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
428	Jeleniów	86-67	128	255	OWR - ślad produkcji dymarskiej
429	Jeleniów	86-67	129	256	OWR - ślad produkcji dymarskiej
430	Jeleniów	86-67	130	257	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
431	Jeleniów	86-67	131	258	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
432	Jeleniów	86-67	132	259	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada
433	Jeleniów	86-67	133	260	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa nowożytność (XV-XVII w.) - ślad osadnictwa
434	Jeleniów	86-67	134	261	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa nowożytność (XV-XVII w.) - ślad osadnictwa
435	Jeleniów	86-67	135	262	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa nowożytność (XV-XVII w.) - ślad osadnictwa
436	Jeleniów	86-67	136	263	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR (w tym POWR) - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
437	Jeleniów	86-67	137	264	epoka kamienia - ślad osadnictwa późny OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada
438	Jeleniów	86-67	138	265	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
439	Jeleniów	86-67	139	266	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
440	Jeleniów	86-67	140	267	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
441	Jeleniów	86-67	141	268	około nowożytny (1 poł. XVIII w., przebudowany w poł. XIX w.) - zespół dworski
442	Jeleniów	86-67	142	269	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

					prahistoria - osada wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada
443	Jeleniów	86-67	143	270	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
444	Jeleniów	86-67	144	271	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - osada
445	Jeleniów	86-67	145	272	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
446	Jeleniów	86-67	146	273	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
447	Jeleniów	86-67	147	274	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
448	Jeleniów	86-67	148	275	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
449	Jeleniów	86-67	149	276	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
450	Jeleniów	86-67	150	277	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
451	Jeleniów	86-67	151	278	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
452	Jeleniów	86-67	152	279	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
453	Jeleniów	86-67	153	280	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
454	Jeleniów	86-67	154	281	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
455	Jeleniów	86-67	155	282	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
456	Jeleniów	86-67	156	283	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
457	Jeleniów	86-67	157	284	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
458	Jeleniów	86-67	158	285	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
459	Jeleniów	86-67	159	286	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze ? - ślad osadnictwa
460	Jeleniów	86-67	160	287	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
461	Jeleniów	86-67	161	288	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
462	Jeleniów	86-67	162	289	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
463	Jeleniów	86-67	163	290	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskiej wielopieczowiskowe
464	Jeleniów	86-67	164	291	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
465	Jeleniów	86-67	165	292	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
466	Jeleniów	86-67	166	293	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
467	Jeleniów	86-67	167	294	epoka kamienia (paleolit schyłkowy ?) - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
468	Jeleniów	86-67	168	295	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
469	Jeleniów	86-67	169	296	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
470	Jeleniów	86-67	170	297	OWR - ślad produkcji dymarskiej
471	Jeleniów	86-68	171	1	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
472	Jeleniów	86-68	172	2	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
473	Jeleniów	86-68	173	3	OWR - ślad produkcji dymarskiej
474	Jeleniów	86-68	174	4	epoka kamienia - ślad osadnictwa
475	Jeleniów	86-68	175	5	epoka kamienia - ślad osadnictwa
476	Jeleniów	86-68	176	6	neolit - ślad osadnictwa
477	Jeleniów	86-68	177	7	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
478	Jeleniów	86-68	178	8	prahistoria (OWR ?) - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
479	Jeleniów	86-68	179	9	epoka kamienia (mezolit ?) - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
480	Jeleniów	86-68	180	10	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
481	Jeziorko	84-66	149	325	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
482	Jeziorko	84-66	150	326	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
483	Jeziorko	84-66	151	327	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

484	Jeziorko	84-66	152	328	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
485	Jeziorko	84-66	153	329	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
486	Jeziorko	84-66	154	330	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
487	Jeziorko	84-66	155	331	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
488	Jeziorko	84-66	156	332	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
489	Jeziorko	84-66	157	333	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
490	Jeziorko	85-66	1	290	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
491	Jeziorko	85-66	2	291	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
492	Jeziorko	85-66	3	292	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
493	Jeziorko	85-66	4	293	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
494	Jeziorko	85-66	5	294	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
495	Jeziorko	85-66	6	295	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
496	Jeziorko	85-66	7	296	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
497	Jeziorko	85-66	8	297	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
498	Jeziorko	85-66	9	298	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
499	Jeziorko	85-66	10	299	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
500	Jeziorko	85-66	11	300	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
501	Jeziorko	85-66	12	301	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
502	Jeziorko	85-66	13	302	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
503	Jeziorko	85-66	14	303	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
504	Jeziorko	85-66	15	304	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
505	Jeziorko	85-66	16	305	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
506	Jeziorko	85-66	17	306	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
507	Jeziorko	85-66	18	307	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
508	Jeziorko	85-66	19	308	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
509	Jeziorko	85-66	20	309	wczesna epoka brązu - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
510	Jeziorko	85-66	21	310	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
511	Jeziorko	85-66	22	311	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
512	Jeziorko	85-66	23	312	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
513	Jeziorko	85-66	24	313	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
514	Jeziorko	85-66	25	314	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
515	Jeziorko	85-66	26	315	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
516	Jeziorko	85-66	27	316	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
517	Jeziorko	85-66	28	317	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
518	Jeziorko	85-66	29	318	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
519	Jeziorko	85-66	30	319	OWR - ślad produkcji dymarskiej
520	Jeziorko	85-66	31	320	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
521	Jeziorko	85-66	32	321	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
522	Jeziorko	85-66	33	322	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
523	Jeziorko	85-66	34	323	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
524	Jeziorko	85-66	35	324	OWR - ślad produkcji dymarskiej
525	Jeziorko	85-66	36	325	OWR - ślad produkcji dymarskiej
526	Jeziorko	85-66	37	326	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
527	Jeziorko	85-66	38	327	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
528	Jeziorko	85-66	39	328	OWR - osada produkcyjna
529	Jeziorko	85-66	40	329	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
530	Jeziorko	85-66	41	330	OWR - ślad produkcji dymarskiej
531	Jeziorko	85-66	42	331	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
532	Jeziorko	85-66	43	332	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
533	Jeziorko	85-66	44	333	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
534	Jeziorko	85-66	45	334	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
535	Jeziorko	85-66	46	335	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
536	Jeziorko	85-66	47	336	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
537	Jeziorko	85-66	48	337	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
538	Jeziorko	85-66	49	338	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
539	Jeziorko	85-66	50	339	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
540	Jeziorko	85-66	51	340	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
541	Jeziorko	85-66	52	341	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

542	Jeziorko	85-66	53	342	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
543	Jeziorko	85-66	54	343	OWR - ślad produkcji dymarskiej
544	Jeziorko	85-66	55	344	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
545	Jeziorko	85-66	56	345	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
546	Jeziorko	85-66	57	346	neolit? - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
547	Jeziorko	85-66	58	347	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
548	Jeziorko	85-66	59	348	OWR - ślad produkcji dymarskiej
549	Jeziorko	85-66	60	349	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
550	Jeziorko	85-66	61	350	neolit - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze - nowożytność - ślad osadnictwa
551	Jeziorko	85-66	62	351	neolit - osada epoka brązu - ślad osadnictwa okres wpływów rzymskich - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada
552	Jeziorko	85-66	63	352	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
553	Jeziorko	85-66	64	353	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
554	Jeziorko	85-66	65	354	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
555	Jeziorko	85-66	66	355	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
556	Jeziorko	85-66	67	356	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
557	Jeziorko	85-66	68	357	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
558	Jeziorko	85-66	69	358	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
559	Jeziorko	85-66	70	359	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze? - ślad osadnictwa
560	Jeziorko	85-66	71	360	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
561	Jeziorko	85-66	72	361	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
562	Jeziorko	85-66	73	362	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
563	Jeziorko	85-66	74	363	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
564	Jeziorko	85-66	75	364	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
565	Jeziorko	85-66	76	365	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
566	Jeziorko	85-66	77	366	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
567	Jeziorko	85-66	78	367	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
568	Jeziorko	85-66	79	368	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria? - ślad osadnictwa nowożytność - ślad osadnictwa
569	Jeziorko	85-66	80	369	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
570	Jeziorko	85-66	81	370	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze? - ślad osadnictwa
571	Jeziorko	85-66	82	371	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
572	Jeziorko	85-66	83	372	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
573	Jeziorko	85-66	84	373	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
574	Jeziorko	85-66	85	374	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
575	Jeziorko	85-66	86	375	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
576	Jeziorko	85-66	87	376	OWR - ślad produkcji dymarskiej
577	Jeziorko	85-66	88	377	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
578	Jeziorko	85-66	89	378	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
579	Jeziorko	85-66	90	379	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
580	Jeziorko	85-66	91	380	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
581	Jeziorko	85-66	92	381	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
582	Jeziorko	85-66	93	382	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
583	Jeziorko	85-66	94	383	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
584	Jeziorko	85-66	95	384	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

585	Jeziorko	85-66	96	385	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
586	Jeziorko	85-66	97	386	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
587	Jeziorko	85-66	98	387	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
588	Jeziorko	85-66	99	388	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
589	Jeziorko	85-66	100	389	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
590	Jeziorko	85-66	101	390	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
591	Jeziorko	85-66	102	391	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
592	Jeziorko	85-66	103	392	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
593	Jeziorko	85-66	104	393	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
594	Jeziorko	85-66	105	394	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
595	Jeziorko	85-66	106	395	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
596	Jeziorko	85-66	107	396	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
597	Jeziorko	85-66	108	397	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
598	Jeziorko	85-66	109	398	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
599	Jeziorko	85-66	110	399	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
600	Jeziorko	85-66	111	400	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
601	Jeziorko	85-66	112	401	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
602	Jeziorko	85-66	113	402	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
603	Jeziorko	85-66	114	403	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
604	Jeziorko	85-66	115	404	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
605	Jeziorko	85-66	116	405	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
606	Jeziorko	85-66	117	406	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
607	Jeziorko	85-66	118	407	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
608	Jeziorko	85-66	119	408	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
609	Jeziorko	85-66	120	409	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
610	Jeziorko	85-66	121	410	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
611	Jeziorko	85-66	122	411	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
612	Jeziorko	85-66	123	412	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
613	Jeziorko	85-66	124	413	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
614	Jeziorko	85-66	125	414	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
615	Jeziorko	85-66	126	415	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
616	Jeziorko	85-66	127	416	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
617	Jeziorko	85-66	128	417	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
618	Jeziorko	85-66	129	418	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
619	Jeziorko	85-66	130	419	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
620	Jeziorko	85-66	131	420	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
621	Jeziorko	85-66	132	421	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
622	Jeziorko	85-66	133	422	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
623	Jeziorko	85-66	134	423	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
624	Jeziorko	85-66	135	424	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
625	Jeziorko	85-66	136	425	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
626	Jeziorko	85-66	137	426	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
627	Jeziorko	85-66	138	427	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
628	Jeziorko	85-66	139	428	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
629	Jeziorko	85-66	140	429	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
630	Jeziorko	85-66	141	430	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
631	Jeziorko	85-66	142	431	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
632	Jeziorko	85-66	143	432	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
633	Jeziorko	85-66	144	433	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
634	Jeziorko	85-66	145	434	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
635	Jeziorko	85-66	146	435	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
636	Jeziorko	85-66	147	436	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
637	Jeziorko	85-66	148	437	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
638	Milanowska Wólka	86-67	1	96	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
639	Milanowska Wólka	86-67	2	97	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
640	Milanowska Wólka	86-67	3	98	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
641	Milanowska Wólka	86-67	4	99	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
642	Milanowska Wólka	86-67	5	100	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
643	Milanowska Wólka	86-67	6	101	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

					wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada późne średniowiecze - osada
644	Milanowska Wólka	86-67	7	102	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
645	Milanowska Wólka	86-67	8	103	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
646	Milanowska Wólka	86-67	9	104	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
647	Milanowska Wólka	86-67	10	105	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
648	Milanowska Wólka	86-67	11	106	OWR - ślad produkcji dymarskiej
649	Milanowska Wólka	86-67	12	107	mezolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
650	Milanowska Wólka	86-67	13	108	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
651	Milanowska Wólka	86-67	14	109	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
652	Milanowska Wólka	86-67	15	110	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
653	Milanowska Wólka	86-67	16	111	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
654	Milanowska Wólka	86-67	17	112	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
655	Milanowska Wólka	86-67	18	113	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria (neolit ?) - ślad osadnictwa
656	Milanowska Wólka	86-67	19	114	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
657	Milanowska Wólka	86-67	20	115	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
658	Milanowska Wólka	86-67	21	116	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
659	Milanowska Wólka	86-67	22	117	OWR - ślad produkcji dymarskiej
660	Milanowska Wólka	86-67	23	118	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
661	Milanowska Wólka	86-67	24	119	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
662	Milanowska Wólka	86-67	25	120	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
663	Milanowska Wólka	86-67	26	121	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
664	Milanowska Wólka	86-67	27	122	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
665	Milanowska Wólka	86-67	28	123	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
666	Milanowska Wólka	86-67	29	124	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
667	Milanowska Wólka	86-67	30	125	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
668	Milanowska Wólka	86-67	31	126	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
669	Milanowska Wólka	86-67	32	127	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
670	Milanowska Wólka	86-67	33	128	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
671	Milanowska Wólka	86-67	34	129	-
672	Milanowska Wólka	86-67	35	130	mezolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
673	Milanowska Wólka	86-67	36	131	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
674	Milanowska Wólka	86-67	37	132	OWR - ślad produkcji dymarskiej
675	Milanowska Wólka	86-67	38	133	OWR - ślad produkcji dymarskiej
676	Milanowska Wólka	86-67	39	134	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
677	Milanowska Wólka	86-67	40	135	OWR - ślad produkcji dymarskiej
678	Milanowska Wólka	86-67	41	136	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
679	Milanowska Wólka	86-67	42	137	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
680	Milanowska Wólka	86-67	43	138	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
681	Milanowska Wólka	86-67	44	139	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
682	Milanowska Wólka	86-67	45	140	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
683	Milanowska Wólka	86-67	46	141	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
684	Milanowska Wólka	86-67	47	142	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
685	Mirocice	85-66	1	438	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
686	Mirocice	85-66	4	439	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
687	Mirocice	85-66	5	440	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
688	Mirocice	85-66	6	441	Okres późnorzymski - osada produkcyjna
689	Mirocice	85-66	7	442	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
690	Mirocice	85-66	8	443	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze? - ślad osadnictwa
691	Mirocice	85-66	9	444	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
692	Mirocice	85-66	10	445	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
693	Mirocice	85-66	11	446	OWR - ślad produkcji dymarskiej

694	Mirocice	85-66	12	447	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
695	Mirocice	85-66	13	448	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
696	Mirocice	85-66	14	449	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
697	Mirocice	85-66	15	450	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
698	Mirocice	85-66	16	451	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
699	Mirocice	85-66	17	452	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej śląd osadnictwa - prahistoria
700	Mirocice	85-66	18	453	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
701	Mirocice	85-66	19	454	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
702	Mirocice	85-66	20	455	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
703	Mirocice	85-66	21	456	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
704	Mirocice	85-66	22	457	OWR - ślad produkcji dymarskiej
705	Mirocice	85-66	23	458	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
706	Mirocice	85-66	24	459	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
707	Mirocice	85-66	25	460	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
708	Mirocice	85-66	26	461	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
709	Mirocice	85-66	27	462	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
710	Mirocice	85-66	28	463	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
711	Mirocice	85-66	29	464	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
712	Mirocice	85-66	30	465	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
713	Mirocice	85-66	31	466	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
714	Mirocice	85-67	2	182	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe epoka kamienia - ślad osadnictwa wczesne/późne średniowiecze - ślad osadnictwa
715	Mirocice	85-67	3	183	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
716	Mirocice	85-67	32	184	OWR - ślad produkcji dymarskiej
717	Mirocice	85-67	33	185	OWR - ślad produkcji dymarskiej
718	Mirocice	85-67	34	186	OWR - ślad produkcji dymarskiej
719	Mirocice	85-67	35	187	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
720	Mirocice	85-67	36	188	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
721	Mirocice	85-67	37	189	mezolit ? - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
722	Mirocice	85-67	38	190	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
723	Mirocice	85-67	39	191	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
724	Mirocice	85-67	40	192	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
725	Mirocice	85-67	41	193	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
726	Mirocice	85-67	42	194	epoka kamienia - ślad osadnictwa
727	Mirocice	85-67	43	195	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
728	Mirocice	85-67	44	196	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
729	Mirocice	85-67	45	197	OWR - ślad produkcji dymarskiej
730	Mirocice	85-67	46	198	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
731	Mirocice	85-67	47	199	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
732	Mirocice	85-67	48	200	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
733	Mirocice	85-67	49	201	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR ? - ślad osadnictwa OWR ? - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze (XIII-XIV w.) - ślad osadnictwa
734	Mirocice	85-67	50	202	epoka kamienia - ślad osadnictwa

					OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
735	Mirocice	85-67	51	203	epoka kamienia - ślad osadnictwa późny OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
736	Mirocice	85-67	52	204	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (IX-XI w.) - ślad osadnictwa
737	Mirocice	85-67	53	205	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
738	Mirocice	85-67	54	206	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
739	Mirocice	85-67	55	207	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
740	Mirocice	85-67	56	208	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
741	Mirocice	85-67	57	209	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
742	Mirocice	85-67	58	210	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
743	Mirocice	85-67	59	211	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
744	Mirocice	85-67	60	212	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka lub przeworska - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne/późne średniowiecze (XIII w.) - ślad osadnictwa
745	Mirocice	85-67	61	213	wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
746	Mirocice	85-67	62	214	epoka kamienia - ślad osadnictwa wczesny i późny OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze ? - ślad osadnictwa
747	Mirocice	85-67	63	215	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
748	Mirocice	85-67	64	216	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
749	Mirocice	85-67	65	217	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
750	Mirocice	85-67	66	218	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
751	Mirocice	85-67	67	219	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
752	Mirocice	85-67	68	220	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
753	Mirocice	85-67	69	221	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
754	Mirocice	85-67	70	222	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
755	Mirocice	85-67	71	223	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
756	Mirocice	85-67	72	224	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
757	Mirocice	85-67	73	225	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
758	Mirocice	85-67	74	226	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
759	Mirocice	85-67	75	227	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze (XIII-XIV w.) - ślad osadnictwa
760	Mirocice	85-67	76	228	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
761	Mirocice	85-67	77	229	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
762	Nowa Słupia	85-67	1	561	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
763	Nowa Słupia	85-67	1	319	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
764	Nowa Słupia	85-67	2	320	OWR - stanowisko produkcji
765	Nowa Słupia	85-67	3	321	OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
766	Nowa Słupia	85-67	4	322	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
767	Nowa Słupia	85-67	5	323	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada
768	Nowa Słupia	85-67	6	324	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada OWR - ślad osadnictwa

					wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
769	Nowa Słupia	85-67	7	325	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
770	Nowa Słupia	85-67	8	327	OWR - ślad produkcji dymarskiej
771	Nowa Słupia	85-67	9	326	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
772	Nowa Słupia	85-67	10	328	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
773	Nowa Słupia	85-67	11	329	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-XI w.) - osada
774	Nowa Słupia	85-67	12	330	OWR ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
775	Nowa Słupia	85-67	13	331	wczesny i późny OWR - ślad osadnictwa
776	Nowa Słupia	85-67	14	332	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej XII-XVII w. ? - ?
777	Nowa Słupia	85-67	15	333	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
778	Nowa Słupia	85-67	16	334	OWR - ślad produkcji dymarskiej
779	Nowa Słupia	85-67	17	335	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
780	Nowa Słupia	85-67	18	336	kultura łużycka ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późny OWR lub późne średniowiecze - ślad osadnictwa
781	Nowa Słupia	85-67	19	337	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
782	Nowa Słupia	85-67	20	338	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
783	Nowa Słupia	85-67	21	339	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-XI w.) - ślad osadnictwa
784	Nowa Słupia	85-67	22	340	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
785	Nowa Słupia	85-67	23	341	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
786	Nowa Słupia	85-67	24	342	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
787	Nowa Słupia	85-67	25	343	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
788	Nowa Słupia	85-67	26	344	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
789	Nowa Słupia	85-67	27	345	OWR - ślad produkcji dymarskiej
790	Nowa Słupia	85-67	28	346	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
791	Nowa Słupia	85-67	29	347	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
792	Nowa Słupia	85-67	30	348	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
793	Nowa Słupia	85-67	31	349	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
794	Nowa Słupia	85-67	32	350	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
795	Nowa Słupia	85-67	33	351	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
796	Nowa Słupia	85-67	34	352	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
797	Nowa Słupia	85-67	35	353	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
798	Nowa Słupia	85-67	36	354	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
799	Nowa Słupia	85-67	37	355	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
800	Nowa Słupia	85-67	38	356	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
801	Nowa Słupia	85-67	39	357	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
802	Nowa Słupia	85-67	40	358	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
803	Nowa Słupia	85-67	41	359	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
804	Nowa Słupia	85-67	42	360	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
805	Nowa Słupia	85-67	43	361	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
806	Nowa Słupia	85-67	44	362	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
807	Nowa Słupia	85-67	45	363	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
808	Nowa Słupia	85-67	46	364	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
809	Nowa Słupia	85-67	47	365	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
810	Nowa Słupia	85-67	48	366	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
811	Nowa Słupia	85-67	49	367	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

812	Nowa Słupia	85-67	50	368	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada
813	Nowa Słupia	85-67	51	369	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
814	Nowa Słupia	85-67	52	370	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
815	Nowa Słupia	85-67	53	371	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
816	Nowa Słupia	85-67	54	372	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
817	Nowa Słupia	85-67	55	373	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
818	Nowa Słupia	85-67	56	374	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
819	Nowa Słupia	85-67	57	375	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
820	Nowa Słupia	85-67	58	376	OWR - ślad produkcji dymarskiej
821	Nowa Słupia	85-67	59	377	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
822	Nowa Słupia	85-67	60	378	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
823	Nowa Słupia	85-67	61	379	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
824	Nowa Słupia	85-67	62	380	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
825	Nowa Słupia	85-67	63	381	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
826	Nowa Słupia	85-67	64	382	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
827	Nowa Słupia	85-67	65	383	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
828	Nowa Słupia	85-67	66	384	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - ślad osadnictwa
829	Nowa Słupia	85-67	67	385	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
830	Nowa Słupia	85-67	68	386	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
831	Nowa Słupia	85-67	69	387	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
832	Nowa Słupia	85-67	70	388	OWR - ślad produkcji dymarskiej
833	Nowa Słupia	85-67	71	389	OWR - ślad produkcji dymarskiej
834	Nowa Słupia	85-67	72	390	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
835	Nowa Słupia	85-67	73	391	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
836	Nowa Słupia	85-67	74	392	IV okres epoki brązu - halsztat D - skarb wyrobów brązowych
837	Nowa Słupia	85-67	75	393	średniowiecze ? - grodzisko ?
838	Nowa Słupia	85-67	76	394	OWR - znalezisko luźne wczesne średniowiecze - znalezisko luźne nowożytność - znalezisko luźne
839	Nowa Słupia	86-67	77	1	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (VII, VIII - XI w.) - osada wczesne średniowiecze (X-XI w.) - ślad osadnictwa
840	Nowa Słupia	86-67	78	2	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
841	Nowa Słupia	86-67	79	3	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
842	Nowa Słupia	86-67	80	4	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada
843	Nowa Słupia	86-67	81	5	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
844	Nowa Słupia	86-67	82	6	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
845	Nowa Słupia	86-67	83	7	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada
846	Nowa Słupia	86-67	84	8	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze lub prahistoria - ślad osadnictwa
847	Nowa Słupia	86-67	85	9	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

848	Nowa Słupia	86-67	86	10	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (IX-XI w.) - ślad osadnictwa
849	Nowa Słupia	86-67	87	11	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
850	Nowa Słupia	86-67	88	12	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
851	Nowa Słupia	86-67	89	13	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - osada
852	Nowa Słupia	86-67	90	14	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
853	Nowa Słupia	86-67	91	15	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
854	Nowa Słupia	86-67	92	16	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
855	Nowa Słupia	86-67	93	17	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
856	Nowa Słupia	86-67	94	18	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
857	Nowa Słupia	86-67	95	19	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
858	Nowa Słupia	86-67	96	20	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
859	Nowa Słupia	86-67	97	21	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
860	Nowa Słupia	86-67	98	22	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
861	Nowa Słupia	86-67	99	23	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
862	Nowa Słupia	86-67	100	24	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
863	Nowa Słupia	86-67	101	25	OWR - ślad produkcji dymarskiej
864	Nowa Słupia	86-67	102	26	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (X-XI w.) - ślad osadnictwa
865	Nowa Słupia	86-67	103	27	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
866	Nowa Słupia	86-67	104	28	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
867	Nowa Słupia	86-67	105	29	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
868	Nowa Słupia	86-67	106	30	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
869	Nowa Słupia	86-67	107	31	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
870	Nowa Słupia	86-67	108	32	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
871	Paprocice	86-67	1	300	epoka kamienia - ślad osadnictwa
872	Paprocice	86-67	2	301	epoka kamienia - ślad osadnictwa
873	Paprocice	86-67	3	302	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
874	Paprocice	86-67	4	303	epoka kamienia - ślad osadnictwa
875	Paprocice	86-67	5	304	epoka kamienia - ślad osadnictwa
876	Paprocice	86-67	6	305	OWR - ślad produkcji dymarskiej
877	Paprocice	86-67	7	306	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
878	Paprocice	86-67	8	307	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
879	Paprocice	86-67	9	308	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
880	Paprocice	86-67	10	309	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
881	Paprocice	86-67	11	310	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
882	Paprocice	86-67	12	311	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
883	Paprocice	86-67	13	312	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
884	Paprocice	86-67	14	313	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
885	Paprocice	86-67	15	314	OWR - ślad produkcji dymarskiej
886	Paprocice	86-67	16	315	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
887	Paprocice	86-67	17	316	epoka kamienia - osada
888	Paprocice	86-67	18	317	neolit - ślad osadnictwa
889	Paprocice	86-67	19	318	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
890	Paprocice	86-67	20	319	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
891	Paprocice	86-67	21	320	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
892	Paprocice	86-67	22	321	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
893	Paprocice	86-67	23	322	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
894	Paprocice	86-67	24	323	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
895	Paprocice	86-67	25	324	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

896	Paprocice	86-67	26	325	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
897	Paprocice	86-67	27	326	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
898	Paprocice	86-67	28	327	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
899	Paprocice	86-67	29	328	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
900	Paprocice	86-67	30	329	neolit - wczesna epoka brązu? - osada
901	Pokrzywianka	84-67	69	632	neolit - ślad osadnictwa
902	Pokrzywianka	84-67	70	633	epoka kamienia - ślad osadnictwa
903	Pokrzywianka	84-67	71	634	epoka kamienia - ślad osadnictwa
904	Pokrzywianka	84-67	72	635	neolit? - ślad osadnictwa
905	Pokrzywianka	84-67	73	636	neolit? - ślad osadnictwa
906	Pokrzywianka	85-67	1	114	OWR - stanowisko produkcji OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
907	Pokrzywianka	85-67	2	115	epoka kamienia - ślad osadnictwa późne średniowiecze - nowożytność (XV-XVII w.) - osada
908	Pokrzywianka	85-67	3	116	epoka kamienia - ślad osadnictwa
909	Pokrzywianka	85-67	4	117	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
910	Pokrzywianka	85-67	5	118	epoka kamienia - ślad osadnictwa
911	Pokrzywianka	85-67	6	119	OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze ? - ślad osadnictwa
912	Pokrzywianka	85-67	7	120	epoka kamienia - osada wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
913	Pokrzywianka	85-67	8	121	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
914	Pokrzywianka	85-67	9	122	OWR - ślad produkcji dymarskiej
915	Pokrzywianka	85-67	10	123	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późny OWR lub wczesne średniowiecze - osada wczesne średniowiecze (VIII-XI w.) - osada
916	Pokrzywianka	85-67	11	124	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa
917	Pokrzywianka	85-67	12	125	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej OWR lub średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
918	Pokrzywianka	85-67	13	126	neolit - ślad osadnictwa
919	Pokrzywianka	85-67	14	127	kultura łużycka - ślad osadnictwa prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
920	Pokrzywianka	85-67	15	128	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
921	Pokrzywianka	85-67	16	129	neolit - ślad osadnictwa
922	Pokrzywianka	85-67	17	130	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka lub przeworska - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
923	Pokrzywianka	85-67	18	131	neolit - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
924	Pokrzywianka	85-67	19	132	neolit - ślad osadnictwa
925	Pokrzywianka	85-67	20	133	neolit - ślad osadnictwa
926	Pokrzywianka	85-67	21	134	OWR - ślad produkcji dymarskiej
927	Pokrzywianka	85-67	22	135	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
928	Pokrzywianka	85-67	23	136	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
929	Pokrzywianka	85-67	24	137	kultura łużycka lub przeworska - ślad osadnictwa

					OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
930	Pokrzywianka	85-67	25	138	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
931	Pokrzywianka	85-67	26	139	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
932	Pokrzywianka	85-67	27	140	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
933	Pokrzywianka	85-67	28	141	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
934	Pokrzywianka	85-67	29	142	OWR - ślad produkcji dymarskiej
935	Pokrzywianka	85-67	30	143	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
936	Pokrzywianka	85-67	31	144	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
937	Pokrzywianka	85-67	32	145	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
938	Pokrzywianka	85-67	33	146	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
939	Pokrzywianka	85-67	34	147	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
940	Pokrzywianka	85-67	35	148	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
941	Pokrzywianka	85-67	36	149	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
942	Pokrzywianka	85-67	37	150	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
943	Pokrzywianka	85-67	38	151	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
944	Pokrzywianka	85-67	39	152	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
945	Pokrzywianka	85-67	40	153	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
946	Pokrzywianka	85-67	41	154	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
947	Pokrzywianka	85-67	42	155	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
948	Pokrzywianka	85-67	43	156	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
949	Pokrzywianka	85-67	44	157	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
950	Pokrzywianka	85-67	45	158	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
951	Pokrzywianka	85-67	46	159	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
952	Pokrzywianka	85-67	47	160	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
953	Pokrzywianka	85-67	48	161	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
954	Pokrzywianka	85-67	49	162	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
955	Pokrzywianka	85-67	50	163	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
956	Pokrzywianka	85-67	51	164	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
957	Pokrzywianka	85-67	52	165	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
958	Pokrzywianka	85-67	53	166	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
959	Pokrzywianka	85-67	54	167	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
960	Pokrzywianka	85-67	55	168	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
961	Pokrzywianka	85-67	56	169	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
962	Pokrzywianka	85-67	57	170	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
963	Pokrzywianka	85-67	58	171	epoka kamienia - ślad osadnictwa
964	Pokrzywianka	85-67	59	172	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
965	Pokrzywianka	85-67	60	173	OWR - ślad produkcji dymarskiej
966	Pokrzywianka	85-67	61	174	OWR - ślad produkcji dymarskiej
967	Pokrzywianka	85-67	62	175	OWR - ślad produkcji dymarskiej
968	Pokrzywianka	85-67	63	176	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
969	Pokrzywianka	85-67	64	177	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
970	Pokrzywianka	85-67	65	178	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
971	Pokrzywianka	85-67	66	179	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
972	Pokrzywianka	85-67	67	180	wczesny OWR - skarb
973	Pokrzywianka	85-67	68	181	średniowiecze - osada
974	Serwis	85-67	1	48	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
975	Serwis	85-67	1	32	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
976	Serwis	85-67	2	33	epoka kamienia - ślad osadnictwa
977	Serwis	85-67	3	34	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
978	Serwis	85-67	4	35	epoka kamienia - ślad osadnictwa
979	Serwis	85-67	5	36	OWR - ślad produkcji dymarskiej
980	Serwis	85-67	6	37	epoka kamienia - ślad osadnictwa
981	Serwis	85-67	7	38	epoka kamienia - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

					prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (VIII-XII w.) - osada
982	Serwis	85-67	8	39	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
983	Serwis	85-67	9	40	OWR - ślad produkcji dymarskiej
984	Serwis	85-67	10	41	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
985	Serwis	85-67	11	42	OWR - ślad produkcji dymarskiej
986	Serwis	85-67	12	43	neolit - ślad osadnictwa
987	Serwis	85-67	13	44	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
988	Serwis	85-67	14	45	epoka kamienia - osada OWR - ślad produkcji dymarskiej
989	Serwis	85-67	15	46	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
990	Serwis	85-67	16	47	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
991	Skały	84-68	27	212	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
992	Skały	84-68	28	213	Epoka kamienia - ślad osadnictwa
993	Skały	84-68	29	214	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
994	Skały	84-68	30	215	Neolit - ślad osadnictwa
995	Skały	85-68	1	19	OWR - osada hutnicza kultura łużycka ? - ślad osadnictwa okres wczesnorzymski - późny OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
996	Skały	85-68	2	20	OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
997	Skały	85-68	3	21	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
998	Skały	85-68	4	22	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
999	Skały	85-68	5	23	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1000	Skały	85-68	6	24	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1001	Skały	85-68	7	25	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1002	Skały	85-68	8	26	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1003	Skały	85-68	9	27	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1004	Skały	85-68	10	28	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1005	Skały	85-68	11	29	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1006	Skały	85-68	12	30	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1007	Skały	85-68	13	31	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1008	Skały	85-68	14	32	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1009	Skały	85-68	15	33	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1010	Skały	85-68	16	34	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1011	Skały	85-68	17	35	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1012	Skały	85-68	18	36	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1013	Skały	85-68	19	37	neolit - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1014	Skały	85-68	20	38	OWR ? - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej średniowiecze - ślad osadnictwa
1015	Skały	85-68	21	39	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

1016	Skąły	85-68	22	40	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1017	Skąły	85-68	23	41	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1018	Skąły	85-68	24	42	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1019	Skąły	85-68	25	43	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1020	Skąły	85-68	26	44	OWR - znalezisko luźne
1021	Sosnowka	84-67	18	495	epoka kamienia - ślad osadnictwa schyłkowa epoka żelaza - starszy okres przedrzymski - osada młodszy okr. przedrzymski - okr. wpływów rzymskich - osada okr. wpływów rzymskich - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1022	Sosnowka	84-67	19	496	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1023	Sosnowka	84-67	20	497	prahistoria - ślad osadnictwa
1024	Sosnowka	84-67	21	498	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1025	Sosnowka	84-67	22	499	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1026	Sosnowka	84-67	23	500	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1027	Sosnowka	84-67	24	501	neolit - osada kultura łużycka? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada
1028	Sosnowka	85-67	1	15	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1029	Sosnowka	85-67	2	16	wczesny i późny OWR - kopalnia rud żelaza ze śladami osadnictwa na powierzchni
1030	Sosnowka	85-67	3	17	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1031	Sosnowka	85-67	4	18	późny OWR - osada ?
1032	Sosnowka	85-67	5	19	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1033	Sosnowka	85-67	6	20	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1034	Sosnowka	85-67	7	21	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1035	Sosnowka	85-67	8	22	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze (XIV-XVI w.) - osada
1036	Sosnowka	85-67	9	23	XIX/XX w. - folwark (dobra chybickie)
1037	Sosnowka	85-67	10	24	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1038	Sosnowka	85-67	11	25	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1039	Sosnowka	85-67	12	26	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1040	Sosnowka	85-67	13	27	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1041	Sosnowka	85-67	14	28	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1042	Sosnowka	85-67	15	29	wczesne średniowiecze (VIII-XI w.) - osada wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
1043	Sosnowka	85-67	16	30	epoka brązu lub OWR - ślad osadnictwa
1044	Sosnowka	85-67	17	31	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1045	Stara Słupia	85-67	4	395	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1046	Stara Słupia	85-67	5	396	OWR ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1047	Stara Słupia	85-67	7	397	neolit - osada kultura łużycka - osada OWR ? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (VII-X w.) - osada późne średniowiecze (XIII-XV w.) - osada
1048	Stara Słupia	85-67	8	398	wczesne średniowiecze - osadniczo - produkcyjna OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada

1049	Stara Słupia	85-67	9	399	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1050	Stara Słupia	85-67	10	400	późny OWR - osadn. - dumar. wczesne średniowiecze VI-X w. - osada OWR - stanowisko produkcyjne OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa prahistoria - ślad osadnictwa
1051	Stara Słupia	85-67	11	401	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1052	Stara Słupia	85-67	12	402	? - produkcyjna - dymarska ? kultura łużycka i przeworska - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1053	Stara Słupia	85-67	13	403	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) - ślad osadnictwa
1054	Stara Słupia	85-67	14	404	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria lub wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
1055	Stara Słupia	85-67	15	405	wczesne średniowiecze (IX-X w.) - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1056	Stara Słupia	85-67	16	406	neolit - ślad osadnictwa OWR - osada OWR - stanowisko produkcji późne średniowiecze - osada
1057	Stara Słupia	85-67	17	407	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria lub wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - ślad osadnictwa
1058	Stara Słupia	85-67	18	408	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1059	Stara Słupia	85-67	19	409	neolit ? - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada
1060	Stara Słupia	85-67	20	410	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1061	Stara Słupia	85-67	21	411	OWR - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1062	Stara Słupia	85-67	22	412	OWR - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1063	Stara Słupia	85-67	23	413	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

					wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze (XIII-XIV w.) - osada
1064	Stara Słupia	85-67	24	414	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej OWR lub wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1065	Stara Słupia	85-67	25	415	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze - nowożytność - ślad osadnictwa
1066	Stara Słupia	85-67	26	416	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1067	Stara Słupia	85-67	27	417	kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1068	Stara Słupia	85-67	28	418	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1069	Stara Słupia	85-67	29	419	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1070	Stara Słupia	85-67	30	420	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1071	Stara Słupia	85-67	31	421	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1072	Stara Słupia	85-67	32	422	neolit - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada
1073	Stara Słupia	85-67	33	423	OWR - ślad produkcji dymarskiej późne średniowiecze (do XVII w.) - ślad osadnictwa
1074	Stara Słupia	85-67	34	424	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1075	Stara Słupia	85-67	35	425	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1076	Stara Słupia	85-67	36	426	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1077	Stara Słupia	85-67	37	427	epoka kamienia - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1078	Stara Słupia	85-67	38	428	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1079	Stara Słupia	85-67	39	429	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada późny OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada
1080	Stara Słupia	85-67	40	430	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1081	Stara Słupia	85-67	41	431	OWR ? - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1082	Stara Słupia	85-67	42	432	OWR ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1083	Stara Słupia	85-67	43	433	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada
1084	Stara Słupia	85-67	44	434	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1085	Stara Słupia	85-67	45	435	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1086	Stara Słupia	85-67	46	436	OWR - ślad osadnictwa

					OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1087	Stara Słupia	85-67	47	437	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1088	Stara Słupia	85-67	48	438	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej Wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
1089	Stara Słupia	85-67	49	439	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada
1090	Stara Słupia	85-67	50	440	wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1091	Stara Słupia	85-67	51	441	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) - osada XIV-XVIII w. - kościół pw. św. Wincentego
1092	Stara Słupia	85-67	52	442	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1093	Stara Słupia	85-67	53	443	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1094	Stara Słupia	85-67	54	444	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1095	Stara Słupia	85-67	55	445	OWR - ślad produkcji dymarskiej późne średniowiecze (do XVII w.) - ślad osadnictwa
1096	Stara Słupia	85-67	56	446	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1097	Stara Słupia	85-67	57	447	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1098	Stara Słupia	85-67	58	448	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1099	Stara Słupia	85-67	59	449	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1100	Stara Słupia	85-67	60	450	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1101	Stara Słupia	85-67	61	451	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada późne średniowiecze - osada
1102	Stara Słupia	85-67	62	452	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1103	Stara Słupia	85-67	63	453	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze (XIII-XIV w.) - ślad osadnictwa
1104	Stara Słupia	85-67	64	454	epoka kamienia - ślad osadnictwa późne okres przedrzymski ? - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1105	Stara Słupia	85-67	65	455	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1106	Stara Słupia	85-67	66	456	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1107	Stara Słupia	85-67	67	457	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1108	Stara Słupia	85-67	68	458	OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - osada
1109	Stara Słupia	85-67	69	459	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze (XIV-XVI w.) - osada
1110	Stara Słupia	85-67	70	460	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa

1111	Stara Słupia	85-67	71	461	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1112	Stara Słupia	85-67	72	462	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1113	Stara Słupia	85-67	73	463	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1114	Stara Słupia	85-67	74	464	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1115	Stara Słupia	85-67	75	465	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1116	Stara Słupia	85-67	76	466	epoka kamienia - osada epoka brązu - osada późny OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - osada
1117	Stara Słupia	85-67	77	467	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1118	Stara Słupia	85-67	78	468	neolit - ślad osadnictwa
1119	Stara Słupia	85-67	79	469	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1120	Stara Słupia	85-67	80	470	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1121	Stara Słupia	85-67	81	471	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1122	Stara Słupia	85-67	82	472	prahistoria lub wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1123	Stara Słupia	85-67	83	473	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej OWR - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1124	Stara Słupia	85-67	84	474	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze - osada późne średniowiecze - osada
1125	Stara Słupia	85-67	85	475	epoka kamienia - osada kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne i późne średniowiecze (XII-XVI w.) - osada
1126	Stara Słupia	85-67	86	476	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada późne średniowiecze (XIII-XV w.) - osada
1127	Stara Słupia	85-67	87	477	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1128	Stara Słupia	85-67	88	478	neolit - osada kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1129	Stara Słupia	85-67	89	479	późne średniowiecze - osada
1130	Stara Słupia	85-67	90	480	OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (IX-X w.) - osada

					późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1131	Stara Słupia	85-67	91	481	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze (XIV-XVI w.) - osada
1132	Stara Słupia	85-67	92	482	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1133	Stara Słupia	85-67	93	483	kultura łużycka - ślad osadnictwa kultura łużycka lub przeworska- ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XII-XIV w.) - osada
1134	Stara Słupia	85-67	94	484	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1135	Stara Słupia	85-67	95	485	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1136	Stara Słupia	85-67	96	486	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1137	Stara Słupia	85-67	97	487	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1138	Stara Słupia	85-67	98	488	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1139	Stara Słupia	85-67	99	489	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskiej wielopieczowiskowe
1140	Stara Słupia	85-67	100	490	epoka kamienia - ślad osadnictwa prahistoria - ślad osadnictwa
1141	Stara Słupia	85-67	101	491	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1142	Stara Słupia	85-67	102	492	OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1143	Stara Słupia	85-67	103	493	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1144	Stara Słupia	85-67	104	494	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1145	Stara Słupia	85-67	105	495	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1146	Stara Słupia	85-67	106	496	prahistoria - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1147	Stara Słupia	85-67	107	497	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1148	Stara Słupia	85-67	108	498	epoka kamienia - ślad osadnictwa późne okres przedrzymski - OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze (IX-X w.) - osada wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) - osada
1149	Stara Słupia	85-67	109	499	neolit - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1150	Stara Słupia	85-67	110	500	późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1151	Stara Słupia	85-67	111	501	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1152	Stara Słupia	85-67	112	502	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1153	Stara Słupia	85-67	113	503	OWR ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1154	Stara Słupia	85-67	114	504	OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
1155	Stara Słupia	85-67	115	505	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1156	Stara Słupia	85-67	116	506	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1157	Stara Słupia	85-67	117	507	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - osada OWR - ślad produkcji dymarskiej
1158	Stara Słupia	85-67	118	508	późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1159	Stara Słupia	85-67	119	509	OWR - ślad produkcji dymarskiej

1160	Stara Słupia	85-67	120	510	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1161	Stara Słupia	85-67	121	511	OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
1162	Stara Słupia	85-67	122	512	kultura łużycka ? - osada OWR - ślad produkcji dymarskiej
1163	Stara Słupia	85-67	123	513	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (IX-XI w.) - osada
1164	Stara Słupia	85-67	124	514	neolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - osada wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada późne średniowiecze (XIV-XV w.) - osada
1165	Stara Słupia	85-67	125	515	OWR - ślad osadnictwa
1166	Stara Słupia	85-67	126	516	epoka kamienia - osada kultura łużycka ? - osada
1167	Stara Słupia	85-67	127	517	OWR - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1168	Stara Słupia	85-67	128	518	późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1169	Stara Słupia	85-67	129	519	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji
1170	Stara Słupia	85-67	130	520	OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (X-XIII w.) - osada późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1171	Stara Słupia	85-67	131	521	wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - osada wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1172	Stara Słupia	85-67	132	522	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1173	Stara Słupia	85-67	133	523	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1174	Stara Słupia	85-67	134	524	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1175	Stara Słupia	85-67	135	525	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej OWR - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XII-XIV w.) - osada
1176	Stara Słupia	85-67	136	526	epoka kamienia - ślad osadnictwa kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1177	Stara Słupia	85-67	137	527	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1178	Stara Słupia	85-67	-	528	neolit - znalezisko luźne
1179	Stara Słupia	86-67	1	33	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1180	Stara Słupia	86-67	2	34	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1181	Stara Słupia	86-67	3	35	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1182	Stara Słupia	86-67	6	36	OWR - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1183	Stara Słupia	86-67	138	37	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1184	Stara Słupia	86-67	139	38	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1185	Stara Słupia	86-67	140	39	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1186	Stara Słupia	86-67	141	40	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1187	Stara Słupia	86-67	142	41	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1188	Stara Słupia	86-67	143	42	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1189	Stara Słupia	86-67	144	43	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1190	Stara Słupia	86-67	145	44	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1191	Stara Słupia	86-67	146	45	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

1192	Stara Słupia	86-67	147	46	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1193	Stara Słupia	86-67	148	47	mezolit ? - ślad osadnictwa
1194	Stara Słupia	86-67	149	48	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1195	Stara Słupia	86-67	150	49	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1196	Stara Słupia	86-67	151	50	neolit ? - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1197	Stara Słupia	86-67	152	51	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1198	Stara Słupia	86-67	153	52	mezolit - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1199	Stara Słupia	86-67	154	53	epoka kamienia - ślad osadnictwa prahistoria - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) - ślad osadnictwa
1200	Stara Słupia	86-67	155	54	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1201	Stara Słupia	86-67	156	55	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1202	Stara Słupia	86-67	157	56	młodszy okres przedrzymski ? - ślad osadnictwa
1203	Stara Słupia	86-67	158	57	OWR - ślad osadnictwa
1204	Święty Krzyż (Łysa Góra)	85-66, 85-67, 86-66, 86-67	1	564	OWR - skarb wczesne średniowiecze (VIII-X w.) - ośrodek kultowy 1 poł. XII-XIX w. - kościół i klasztor Benedyktynów pw. Św. Trójcy
1205	Święty Krzyż (SPN)	85-67	1	559	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - osada późne średniowiecze (2 poł. XV w.) - cegielnia
1206	Święty Krzyż (SPN)	85-67	1	560	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1207	Święty Krzyż (SPN)	85-67	1	562	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1208	Święty Krzyż (SPN)	85-67	1	563	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1209	Święty Krzyż (SPN)	85-67	1	566	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1210	Trzcianka	86-67	1	59	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1211	Trzcianka	86-67	2	60	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1212	Trzcianka	86-67	3	61	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1213	Trzcianka	86-67	4	62	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1214	Trzcianka	86-67	5	63	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1215	Trzcianka	86-67	6	64	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1216	Trzcianka	86-67	7	65	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1217	Trzcianka	86-67	8	66	OWR - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1218	Trzcianka	86-67	9	67	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1219	Trzcianka	86-67	10	68	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1220	Trzcianka	86-67	11	69	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1221	Trzcianka	86-67	12	70	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1222	Trzcianka	86-67	13	71	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1223	Trzcianka	86-67	14	72	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1224	Trzcianka	86-67	15	73	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1225	Trzcianka	86-67	16	74	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - osada
1226	Trzcianka	86-67	17	75	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1227	Trzcianka	86-67	18	76	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1228	Trzcianka	86-67	19	77	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1229	Trzcianka	86-67	20	78	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej

1230	Trzcianka	86-67	21	79	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1231	Trzcianka	86-67	22	80	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1232	Trzcianka	86-67	23	81	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1233	Trzcianka	86-67	24	82	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1234	Trzcianka	86-67	25	83	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1235	Trzcianka	86-67	26	84	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1236	Trzcianka	86-67	27	85	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1237	Trzcianka	86-67	28	86	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1238	Trzcianka	86-67	29	87	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1239	Trzcianka	86-67	30	88	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1240	Trzcianka	86-67	31	89	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1241	Trzcianka	86-67	32	90	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1242	Trzcianka	86-67	33	91	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1243	Trzcianka	86-67	34	92	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1244	Trzcianka	86-67	35	93	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1245	Trzcianka	86-67	36	94	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1246	Trzcianka	86-67	37	95	? - osada ?
1247	Włochy	84-67	38	616	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1248	Włochy	84-67	39	617	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1249	Włochy	84-67	40	618	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1250	Włochy	84-67	41	619	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1251	Włochy	84-67	43	621	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1252	Włochy	84-67	44	622	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1253	Włochy	84-67	45	623	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1254	Włochy	84-67	46	624	OWR - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria lub wczesne średniowiecze - osada
1255	Włochy	84-67	47	620	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada
1256	Włochy	84-67	47	625	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - osada
1257	Włochy	84-67	48	626	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1258	Włochy	84-67	49	627	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (VIII - X w.) - osada
1259	Włochy	84-67	50	628	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej Prahistoria - ślad osadnictwa
1260	Włochy	84-67	51	629	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1261	Włochy	84-67	52	630	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1262	Włochy	84-67	53	631	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1263	Włochy	84-68	4	195	neolit - ślad osadnictwa neolit lub wczesna epoka brązu - ślad osadnictwa kultura trzciniicka - ślad osadnictwa kultura łużycka? - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria (k. trzciniicka, łużycka, przeworska) - osada
1264	Włochy	84-68	5	196	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1265	Włochy	84-68	23	197	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1266	Włochy	84-68	24	198	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

1267	Włochy	84-68	25	199	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1268	Włochy	84-68	26	200	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1269	Włochy	84-68	27	201	prahistoria (OWR?) - ślad osadnictwa
1270	Włochy	84-68	28	202	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria (k. łużycka lub przeworska) - ślad osadnictwa
1271	Włochy	84-68	29	203	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1272	Włochy	84-68	30	204	OWR (w tym także k. łużycka) - osada OWR - ślad produkcji dymarskiej
1273	Włochy	84-68	31	205	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe prahistoria - ślad osadnictwa
1274	Włochy	84-68	32	206	OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1275	Włochy	84-68	33	207	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej
1276	Włochy	84-68	34	208	epoka kamienia - ślad osadniczy OWR - stanowisko produkcji dymarskiej prahistoria (k. łużycka lub OWR) - osada
1277	Włochy	84-68	35	209	OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa
1278	Włochy	84-68	36	210	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1279	Włochy	84-68	37	211	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1280	Włochy	85-67	19	110	OWR - ślad produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
1281	Włochy	85-67	20	111	neolit - osada prahistoria - ślad osadnictwa
1282	Włochy	85-67	21	112	OWR - ślad produkcji dymarskiej
1283	Włochy	85-67	22	113	OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1284	Włochy	85-68	1	1	kultura łużycka lub przeworska - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1285	Włochy	85-68	2	2	kultura łużycka lub przeworska - osada OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1286	Włochy	85-68	3	3	kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1287	Włochy	85-68	4	4	kultura łużycka - ślad osadnictwa OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1288	Włochy	85-68	5	5	epoka kamienia - ślad osadnictwa OWR ? - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej średniowiecze - ślad osadnictwa
1289	Włochy	85-68	6	6	neolit - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - osada wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) - ślad osadnictwa
1290	Włochy	85-68	7	7	OWR - stanowisko produkcji dymarskiej
1291	Włochy	85-68	8	8	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe wczesne średniowiecze ? (VII-VIII w.) - osada
1292	Włochy	85-68	9	9	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe

1293	Włochy	85-68	10	10	OWR - stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe
1294	Włochy	85-68	11	11	neolit ? - osada OWR - ślad osadnictwa OWR - ślad produkcji dymarskiej prahistoria - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa
1295	Włochy	85-68	12	12	neolit - ślad osadnictwa OWR - osada OWR - stanowisko produkcji dymarskiej wczesne średniowiecze (IX-X w.) - osada
1296	Włochy	85-68	13	13	późne średniowiecze - ślad osadnictwa nowożytność - osada późne średniowiecze - nowożytność - osada
1297	Włochy	85-68	14	14	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1298	Włochy	85-68	15	15	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1299	Włochy	85-68	16	16	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1300	Włochy	85-68	17	17	epoka kamienia - ślad osadnictwa
1301	Włochy	85-68	18	18	epoka kamienia - ślad osadnictwa

* obiekty oznaczone na kolor niebieski są wpisane do rejestru zabytków